

Lató

2024. április
XXXV. évfolyam
4. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODĂU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

FÖLDLÁTÓ

KARÁCSONYI ZSOLT:

„Föld! Föld!” ■ 5

WIRTH IMRE:

Hol szakad ketté ■ 7

BÁNKI ÉVA:

Az utolsó Éva ■ 8

ZÁVADA PÉTER:

<Mikor a völgykatlan rám>; <Mint amikor kitolatsz
egy mozdulatból>; <A szó egy hely, ahová vonakodva kilépsz>;
<A lombkoronaszint a párkány fölé emelkedik> ■ 12

BOTHÁZI MÁRIA:

A test átalakul ■ 14

VERMESSER LEVENTE:

Provanszál titok; Lázadás a Gépanya ellen. A menekülés;
Szerdán, a tizenhármas főút segesvári parkolójában ■ 22

HAVAS JULI:

A Próféta éneke (ahhoz, aki elment) ■ 25

NÉMETH ZOLTÁN:

éhség ■ 28

MÁRTON EVELIN:

Köd ■ 29

OZSVÁTH ZSUZSA:

El Camino ■ 33

HORVÁTH BENJI:

Armageddon bárányai ■ 34

SÁRKÁNY TÍMEA:

Évák, félelmeim tükei ■ 41

JUHÁSZ TIBOR:

Hallászavar ■ 42

KEMENES HENRIETTE:

apnoe ■ 50

ANTAL BALÁZS:

A klimatikus vadász ■ 52

FANCSALI KINGA:

capitalism kills ■ 66

BÁN-HORVÁTH VERONIKA:

Panaszláda ■ 67

PATAK MÁRTA:

Egy hajónapló folytatása ■ 69

NAGY ZALÁN:

idő előtt; él és virul ■ 75

GERZSENYI GABRIELLA:

Kishajó ■ 77

SÁRFI N. ADRIENN:

Méregcseppek ■ 82

KOPRIVA NIKOLETT:

gaz kő víz ■ 93

HUSZTHY VIOLA:

A szántóföldek felisszák ■ 95

TAMÁS DÉNES:

Vízből mentett mondatok ■ 99

MAGYARY ÁGNES:

Pánikisten alászáll a poklokra ■ 101

GÉCZI JÁNOS:

Az árnyak szavahihetőségéről; A hősnőről s az árnyékba merülő macskáról; Kép, hófajddal ■ 105

FERENCZ-NAGY ZOLTÁN:

Az eljövendő titkos gyermekhez; Az ollókovács hitvallása ■ 108

LÁSZLÓ NOÉMI:

Földem ■ 113

ANDRÉ FERENC – FISCHER BOTOND:

a befagyott fronton ■ 117

SÉTATÉR

SERESTÉLY ZALÁN:

Az Herculine Barbine-memoár ökokritikai távlatai ■ 118

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Vázlat a vízről (Tamás Dénes: *A tó*) ■ 129

TÉKA

NAGY K. KRISZTINA:

Ami túléli a tavat (Claire-Louise Bennett: *Tó*) ■ 132

DELEATUR

VIDA GÁBOR:

Ökolevél ■ 136

TALÁLT VERS

LESZNAI ANNA:

Rigófűttypre ■ 141

NÉVJEGY

VIDA GÁBOR ■ 143

„FÖLD! FÖLD!”

Mit tehetünk? Korbácsolhatunk
indulatot, tengert, de a „Föld! Föld!”
a gyönyörű „Föld! Föld!” tűnik előlünk.

Valaki az árbóckosárba mászik,
végigjár minden lépcsőt, létrát,
mindenegy lajtorját, feljebb, egyre feljebb,
csak azért, hogy ne lássa, csak azért,
hogy mi se láthassuk, ne érezhessük, milyen
öröm kimondani: „Föld! Föld!” –

Ne tapadjanak hozzánk emlékek többé,
ne tapadjanak sellők, vállakra tetoválva,
tűnjön el minden matróz, aki reméli,
hogy valaha, teljesen mindegy, milyen okból,
de kimondható a „Föld! Föld!”

Felejts el engem, „Föld! Föld!”
Nem látlak, hallak, nem érzek hosszú évek óta már,
te egyetlen, te csodálatos, te gömbölyű, te sima,
te lapos, teknősbékák által nehezen tartott,
de mégis, elvileg miattunk létező „Föld! Föld!”

Miattad tanultam dallamokat, miattad tanultam
úszni, járni, elpusztulni is csak miattad, most pedig,
amióta nem látlak, nem hallak, egyre kevesebb az
esélyem a pusztulásra, a meglátás pillanatában
lakozó megbánásra, és mindarra, ami hullámzó,
ami megalapozott, ami fölöttünk lebegő
volt vagy lehetett volna.

Lezárult az oktatási időszak. Amit eddig nem,
ezután már esélyünk sincs megtanulni.
Legalább a nevedet, arcodat, a hangod
árnyalatát. Esélyünk se lesz minderre.
Egy ideig, talán sokáig, egyre rekedtebben,
egyre érdekesebben visszhangzol bennünk.
Aztán a csend, a csend se lesz tovább.

Wirth Imre

HOL SZAKAD KETTÉ

az ég,
hol zuhan a menny közepébe
a szív mindent összetörve.
Szeretsz-e még, kérdezi
és hallgat, mert a szerelem
szögei összetépték az arcát.
Csak egy kiterített térkép
vagy, farönkre tűzve. Nézd,
itt jártunk együtt tavasszal,
és ittunk a patak vizéből,
nézd, amíg lehet: mozogtál,
sárba fülő kerekesszéket
tolva át a magányon túli térbe.
Nézd, hogy rohad világossággá
minden, amit jónak szántunk.

Vigasztaljon a váratlan ragyogás,
ami árad, tőled függetlenül –
letörli arcod, menj, van élet ott
is, ahol hallgat a teremtett világ,
csak a kettészakadt ég morran
tűzhányókból, szíved magasra
lökve a Nap perzselő udvarára.

Bánki Éva

AZ UTOLSÓ ÉVA

Azt csinálsz az életeddel, amit akarsz, nem? Ezért is jobban szeretném, ha Diának, Miának vagy Riának hívnának, és nem Évának. Az Éva jelent valamit, talán olyasmit, hogy anya. Szültél ma már, Évikém? Mintha csak beprogramoztak volna. A monogramomat sem szeretem leírni, az É ugyanis egyetlen keresztnévet jelenthet, azt, amellyel a szüleim megsebeztek. Az Éva is szörnyű, az Évike meg rettenet. Törvénnyel kéne tiltani.

Túl sok mindentől viszolygok, hogy az emberekkel őszinte lehessenek. A csütörtök szótól például. A jégzsinórtól, amit az étteremben nem piszkálnak ki a tojásból. A kettévágott paradicsomtól, ami úgy néz ki, mint egy apró agyvelő. És ne is beszéljünk a menstruációról, a véres nyálkáról, ami átüthet a fehér nadrágodon. Van ennél rosszabb? Talán igen. Az elektromos nyál, vagyis az átizzadt, a lábadon minden lépésre megfeszülő nejlonharisnya.

És a rossz mondatok. Segíthetek valamiben? Nagyon szívesen. Évekig dolgoztam telefonos operátorként. A saját szavaim – és főleg az idegeneké – úgy tekerőztek körülöttem, mint a nejlonszálak? Örülök, hogy segíthetem. Ezt minden órában legalább hússzor hadartam el, és közben nem voltam biztos abban, hogy akikkel beszélek, bacilusok, vírusok vagy emberek. Le fogom tudni magamról mosni ezeket a mondatokat? A szőrszálakkal, hámsejtekkel, menstruációs váladékkal egyetemben? Minden elalvás előtt a végtelen tenger képét idéztem fel. Ahogy eggyé válok a rettenetes, könyörtelen tisztasággal.

Mára persze jobb életem lett, nem kell annyiszor mondogatnom, örülök, hogy segíthetem. *Örülök?* Legjobban annak örülök, ha a forró zuhany végigvág a testemen, ha kidobom a takarítás után maradt szemetet. A kuka fedelének lassan dőnlő hangját is szeretem. Régi álmom, hogy egyszer kitaraktom magam a fejem búbjától a sarkam hegyéig, a maradékokat, a bacilusokat, félelmeket, szőrszálakat, hámsejteket meg gusztusos csomagokban gondosan szelektálok. Minden kukában egy kis csomag. Légmentesen lezárva, különböző színű zsákokban.

Annál elképesztőbb dolog, hogy teherbe estem, nem is történhetett volna velem.

8

Hogy takarítsam ki magam? És egyáltalán kinek mondjam el? Fogságba ejtett valaki vagy valami, itt növekszik a hasamban, arra várva, hogy szétrob-

bantson vagy megszegyenítsen, hogy lassan-lassan átvegye fölöttem az irányítást. És honnan tudom, hogy aki irányítani próbál, az egy gyerek? Lehet, hogy valami buborék nő a szívem alatt, vagy egy gyanús szövevény, valami rák, ami terhességnek álcázza magát, hallottunk már ilyet. Nem szoktam a testemről beszélgetni senkivel. Orvosokkal sem. Ha képes lennék rá, magam gyökérkezelném a fogaimat. De most mégis kénytelen voltam orvoshoz menni.

Már a hatodik hétben járunk, ujjongott a nőgyógyászm. És minden rendben van a picikével.

Én és a hathetes picikém valahogy lekászálódttunk a nőgyógyászati székéről. A lehető legkímértebb hangon érdeklődtem az orvostól a lehetőségekről, mintha csak kuplungot akarnék a kocsimban cserélni. Ugye, olyan is van, hogy magától elmegy? Nem csinál felfordulást, felesleges vérzést, csak felszívódik, mint egy kis szappanbuborék.

A nőgyógyász a fejét ingatta. Diplomás nő nem kérdezhet ekkora baromságot.

Kérdezhet vagy nem kérdezhet, én úgy döntöttem, hogy megpróbálom. Teszek róla. Kijárom. Kiutálom.

Az úszás terhesen nem okozott élvezetet. Talán nem is a tempózás esett rosszul, hanem hogy fürdőruhára kellett vetkőznöm. Úgy képzeltem, mint valami zseblámpa, átlátszik a magzat a fürdőruhámon, mindenki őt bámulja, ahogy a medence felé lépkedek. Vegyek egyrészeszt? De mit tudnék tenni egy apró zseblámpával, ami átragyog a fürdőruhámon? A barátnőim szerint megőrültem.

Maradt az erdő. A remény, hogy kisétálok a világból. A két hét szabadságom alatt a magzat elunja a mászkálást, elmúlik, ahogy az émelygés vagy a reggeli fejfájás, vagy csak szétfoszlik a levegőben, ahogy a pára a reggeli tea fölött. A túrázók nem nézegetik egymás derekát, csak valami jó napot!-ot böknek oda egymásnak, már aki. Én nem vagyok ilyen köszöngetős túrázó, mindig lehajtott fejjel csörtetek előre, hogy semelyik fényes melegítő sétanényi vagy sétabácsi ne szólíthasson meg.

Nem, én nem tudom, merre van a Katika-forrás. Nem, én azt sem tudom, merre van a Bözsike-kilátó. Én csak gondolkodni akarok. És kisétálni a Pilisből és ebből a rohadt világból.

Kóborlás közben többször kiszáradtam. Néhányszor annyira émelyegtem, hogy többször le kellett feküdnöm a fák közé. És egyszer betévedtem a hajléktalanok területére, s úgy megijedtem a fóliasátorból előtámolygó

emberektől, hogy hanyatt-homlok szaladtam Pilisszentlélekig. De semmi. Akármennyit lófráltam vagy szaladgáltam az erdőben, az a valami meg sem mozdult bennem. Ahogy róttam ezeket a képtelennél képtelenebb köröket, egyre jobban gyűlöltem magam, de a *valami* mégsem eresztett.

Mióta is gyűlölöm magam ennyire? Milyen nevetséges, lélekturkásznak való kérdések ezek?

Aztán egyszer csak az erdő közepén rám esteledett. Vagyis nem. Amíg egy fűszálat rágcsgálva, a térdemet fájlalva utáltam magam egy bokor tövében, mellém telepedett a sötétség. A bokrok, a fák megadták magukat, szinte feloldódtak ebben a szürkés, kékes, áttetsző fényben. Fogalmam sem volt, hogyan találok vissza Dobogókőre, és ha lett volna fogalmam, akkor sem tudtam volna kilométereket gyalogolni. Egyszerűen kimerültem. Végül is mi bajom lehet, ha a bokor alatt szunyókálva megvárom a reggelt? Biztonságosabb itt, mint ebben a gyanús szürkületben botladozni az ösvényeken. Megmártóztam hát a saját illatomban, aztán jó mélyen beszívtam a bódító csendet – ami talán azért volt bódító, mert millió kis lény reszketett, ficánkolt, fészkelődött benne –, és a karomra hajtottam a fejem.

Arra ébredtem, hogy minden porcikámat átjárja a hideg. Úgy vacogtam, hogy percekig alig találtam meg a saját kezemet és a lábamat. Hogyhogy nem fáznak a bogarak vagy a madarak? Ameddig a szem elláthatott volna, én voltam az egyetlen, aki ruhát viselt, és mégis alig tudtam a remegésem uralkodni. Előtámolyogtam a bokorból, nagyokat nyögve átdörzsöltem a lábikrámat – és mintha lassan-lassan oszladozni kezdett volna körülöttem a sötétség, immár megpillantottam a saját ujjaimat. Micsoda öröm! De vajon ugyanaz a lány vagyok, aki tegnap voltam? Vagy ugyanaz, aki lehetnék, de már nem leszek soha? Lány, elhaló neszek hullámzottak körülöttem.

Soha nem hittem volna, hogy a hajnal ilyen szürke. Kerestem az égbolton a holdat vagy a napot, de a fejem fölött csak egy keskeny, fényes sarló világított. Aki onnan nézi a földet, azt hiheti, egyetlen lény lakik itt, maga az élet. És az én magzatom ennek az óriási lénynek egy kis részecskéje.

A bokrok, a fák csak a lábujjhegyükkel érintették a földet. A törékenyséjük szinte megrémisztett.

Valahogy el kellett vergődnöm Dobogókőre, a buszmegállóba. Míg izzadtan, összetörve várakoztam a buszmegállóban, egy hajléktalan nő telepedett mellém. Te, figyelj, mióta laksz itt az erdőben?, kérdezgetett. Hogy én?, kérdeztem vissza megrökönyödve. Szutykos voltam, a vádlimat rovarcsípések borították, fűszálak, falevelek, bogarak potyogtak a hajamból. Sze-

gényke, mondta a nő, és egy félig megrágott Milky Way-szeletet kotort elő nekem a szatyrából.

És minden úgy történt, ahogy akartam. Ahogy akartam volna még pár napja. Hidegrázással feküdtem ágyba, majd hamarosan az a valami, a gyermekem megmozdult bennem. Pedig nem akartam volna, hogy. Talán nem is ezt akartam. De már nem én irányítottam a dolgokat. A hasfalamat püfölő görcsöknek, az öletem elöntő vérnek nem tudtam parancsolni.

Csak arról könnyű lemondani, amit erősnek és közönyösnek hiszünk. De vajon ilyen a földi élet? Az is lehet, hogy meg vagyok átkozva a nevemmel. Félek attól, hogy a földi élet velem múlik el.

<**Mikor a völgykatlan rám**>, ahogy a hegyszoros belém észrevétlen átfordítja horpadásait.

És a kürtő falán a lemezek fölrepedezve, most lehullanak, mint frízek a középrizalitról, leperegnek, mint stukkók egy oldalhomlokzatról.

Eddig a hiány ellentéte voltam, de amit korábban távolsággal feltöltöttem, most az ömlik rám, az áraszt el, ürességével ajkam csordultig telik. És szakadékaim visszavacognak.

A katlan anyaga, térfogata: látom, ahogy színén ökonomikus formája átüt, mélyei kiszorítják hiányait, betöltik a helyükön keletkező űrt, mely akár az enyém, akár más ürje is lehetne. És szakadékaim visszavacognak.

De nem hallom őket, mert a kürtő saját hiányairól túl hangosan locsog, szomjas távolság, mely így fordul jelenlétbe át, horpadásaival, mélyedéseivel: porózus, mint egy arc.

És az ujjaim szorításából kispriccelő vascső egyensúlyvesztésem feltétele, mialatt kapaszkodásommal a korlát, és a korláttal kapaszkodásom csordultig telik.

<**Mint amikor kitolatsz egy mozdulatból**>. Így folytatódna.
Mint amikor bekéredzkedsz légellenállásodba. És ez az arc a tisztás partvonalán évtizedek óta magába roskad.

Újra és újra átömlik saját belsején, elhagyva-megteremtve középpontjait.

Az orrnnyergen dér, zúzmara a vállgödörben, és beljebb, valahol mélyen egy ottfelejtett gesztus, visszahúzódva, felgöngyölve a szobor belsejébe – most kicsordul a távozó esővízzel együtt, legördül egész az ujjvégekig.

És az aljnövényzetben lázas motozás, a borostyán helyszínelő szalagjai. Épp kiöntenek gipsszel egy menyétnyomot. Nincs itt semmi látnivaló. Lehet oszolni.

<**A szó egy hely, ahová vonakodva kilépsz**>, a térben magad előtt tolod érkezésed, lépteid kifröccsennek talpad alól: igyekezeted kásás maradéka.

Középre kényszerülsz ebben a tágasságban, a szemből érkezők arcán fölkavaródó vonások. Ahogy két tekintet egymást tövig bedarálja, két elszántság észrevétlenül egymáshoz szelídül.

Nincs más dolgod: összepárosítod a tárgyakat a fogalmakkal. Gondolataid a földön portölcsért kavarnak. Ahogy haladsz, elválasztod egymástól a földet és az eget. A tájban te vagy a távolság értelme.

<**A lombkoronaszint a párkány fölé emelkedik**>. Nem látszik a ködben a hegy. Akik reggel útnak indultak, ma már nem érnek haza.

Egyszer a fák csúcsa is a föld alá kerül. Az öntözőkannát benövi a borostyán. A nyikorgó hintaágyat az ismerős kezek többé nem hintáztatják.

Mióta nem lakik senki a szemközti házban? Kik beszélgetnek odalent a göröngyökkel? Ha figyelek, hallom, ahogy a mélyben valaki a gyökereket rágja. A földből kifordul egy sáros fogszabályzó.

A TEST ÁTALAKUL

Felgyűlt tárgyakat szelektálunk ismét, és megtalálunk egy régi borítékot a fényképes pléhdobozban, 1985-ös a bélyegző. A hátoldalán bevásárlólistaszerűség, vagy talán csak emlékeztető valamihez, három tétel, cékla, krumpoli, halva, olyasmik, amikhez jegy és sorban állás nélkül hozzá lehetett jutni. Akkor voltunk csak igazán környezetbarátak, gondoljuk fanyarul, a szemetesvedret pár naponta kellett kivinni. Egyetlen vászonszatyorral jártunk bevásárolni, gyalogosan – persze semmit nem lehetett kapni, ezért mindig volt az embereknél necc, hátha mégis osztanak valamit valahol. A vászonszatyor, amelyhez egy hosszú kitérő után mára visszatértünk, akkor a vásárlás reményét jelentette, ma a lemondást a vásárlásról valamiképp. És mintha kevesebbet ettünk volna az idő tájt, jóval kevesebbet: nemcsak azért, mert mindig spórolni kellett, hanem azért is, mert másként szoktuk meg, másak voltak az adagjaink. Bár persze a kettő összefügg. A nassolás szóval a kilencvenes években ismerkedtünk, addig nem volt benne a szótárunkban.

Csinosak voltunk, és csinosak voltak anyáink is.

Nagyanyáinkról nem tudjuk: inkább csak öregnek és darabosnak láttuk őket, talán azért, mert többnyire fejkendős, húzott szoknyás, műanyag ott-honkás, szinte test nélküli falusi asszonyok voltak. Ősz kontyaikat hajtúkkal tűzték fel, és kendő alá rejtették, csak akkor csodálkoztunk rá hosszú copfjaikra, ha náluk aludtunk. Nagyanyáink, ezek a leengedett hajjú, bő hálóinges szellemek csak úgy előtűntek valahonnan a petróleumlámpa fényének derengésében. Rövid ideig láttuk így őket, csak néhány percig lámpaoltás előtt. Testük nehezen volt körvonalazható a hálóruga takarásában. Az öregek teste nem volt látható, csak némiképp nyaranta: le barnult, foltos lábak vagy karok tűntek elő ruháik sűrűjéből – a test akkoriban egyre eltűnőbb volt, tabuvá vált a korosodással. Nagyszüleink testét csak az – általában női – hozzátartozóik látták, akkor, ha már e testek nem voltak uraik önmaguknak.

Nagyapáink, ahogy haladtak előre a korban, egyre soványabbak és fázósabbak lettek, még a legnagyobb kánikulában is viseltek melegítőt a kigombolt ing alatt, talán erős fizikai munka közben néha, rövid időre megszabadultak felső ruháiktól nyáridőben. Ma az idősödő férfiak gyakran félmeztelenre vetkőznek nyaranta, elnehezülő testüket, amely még mindig izzadékonny, egyre bajosabb elviselniük. S bár nem akarjuk e testeket nézni

megereszkedett pocakok alá csúszott, széles szárú rövidnadrágokban, melyek egyre sorvadóbb, vékony combizmokat lengenek körül csüggedten, látványuk az idők során megszokottá lett.

A test, amely korábban csendestársként, a háttérből bennünket szolgált, harsány, állandóan központban lévő akarnokká alakult, ahogy változtak az idők. Egy egész társadalom teste vált kiszolgálóból állandó szolgálat követelővé, egyre többet és többet akaróvá, miközben megállíthatatlanul gyarapodott. A boltok egyre szélesedő kínálatával testünk is egyre szélesedett. Elkezdtünk egyre többet foglalkozni vele, gyakran egyenesen azt mondtuk: kényeztetjük őt. Persze magunkat próbáltuk kényeztetni ekként, de a testünket kényeztettük el piszkosul.

A fogyasztás a lelket próbálja jóllakatni, de elsősorban a testet szolgálja: szűnni nem akaró kényelmetlenségeit, nyavalyáit igyekszik enyhíteni és kiéneztétét jobbra tenni szakadatlanul.

Szóval a nyolcvanas években csinosak voltunk, és csinosak voltak anyáink is, de ezzel nem törődtünk különösebben, talán természetesnek vettük. Anyáink közül páran tornáztak otthon, és keveset ettek, de diétákról szó sem lehetett, alig volt élelem. Nem ettünk bárhol, nem is lehetett: ha nem utaztunk, vagy voltunk távol huzamosabban, akkor étkeztünk, amikor hazaértünk. Ismertük az éhség és a szomjúság fokozatait, és nem gondoltunk arra, hogy rosszul lehetnénk, ha nem eszünk vagy iszunk fél napig. Leginkább használtuk e testeket, jó ideig mozgékonyaknak, rugalmasaknak kellett lenniük, hogy bírják a gyártósorok, napi több kilométeres gyaloglások, órákig tartó sorban állások kihívásait. Mindez persze nem a mi érdemünk volt, hanem a gyötrő életkörülményeinké, a világé, amelyben élni kényszerültünk.

Némi információ beszivárgott hozzánk, valamennyire sikerült képet alkotnunk arról a – mi szempontunkból – luxusról, amely a világ szabadabbik részében élőkét körülveszi: filmek, pár perces tévéműsorok, az országba becsempészett magazinok, nyugatról ritkán hazalátogató rokonok ajándékai révén. Ezekre az ajándékokra kincsként tekintettünk, s bár általában fogyasztási cikkek voltak, nem, vagy nagyon ritkán használtuk őket, nehogy elfogyjanak. De kincsként tekintettünk a fogyasztás pusztá lehetőségének megmutatkozásaira is: a reklámújságokra, amelyeket – mint később megtudtuk – ingyen kaptak külföldi hozzátartozóink, bár becses ajándékként nyújtották át nekünk. És miért is ne tették volna: mi valóban nagy becsben tartottuk e kiadványokat. Áhítattal lapoztuk újra és újra a háztartási és higiéniai termékeket is bemutató, futurisztikusnak tűnő *Quelle* divatkataló-

gusokat, szerény lehetőségeink szerint próbáltuk elkészíteni egy-egy darab barkácsutánzatát.

Közben persze lefoglalt a túlélés: szereztünk, nem fogyasztottunk. Néha turisztikai jeggyel eljutottunk belföldre tömegüdülni, és mi már láttuk anyáinkat bikiniben, apáinkat fürdőbugyikban, azért ez már előrevetített valamit.

Sokat bíró testeinket, melyekre büszkék lehettünk volna, szedett-vedett, rossz ruhák takarták, bár nem tudtuk róluk, hogy rosszak. A forradalom felvételein torokszorító száanalommal nézzük öltözékünket, amelyben napokkal azelőtt talán divatosnak érezhettük magunkat, s amely a külső világgal szembeni ártatlanságunk szimbóluma lehetett még egy nagyon rövid ideig a jövőben. – Hogy néztünk ki, úristen, gondoljuk, mondjuk, és közben bepárasodik a szemünk, mert egy egész valóság érzésvilágát közvetíti számunkra egy irhabunda, egy báránybőr férfikucsma, egy elnyűtt, vasalt élű nadrág, egy kítaposott cipő. – Hogy néznek ki, úristen – ezt gondolták rólunk szintén meghatódva és szánakozva a telerevolúció képeit tágas nappalikban fotelből követő nyugat-európaiak. Odakünn a mondat még hosszú évekig érvényes maradt, a kelet-európaiság külső jegyeit magunkkal vittük, és talán visszük ma is, letagadhatatlanul. Ám a meghatódottságot és a szánakozást aztán viszolygás váltotta fel arrafelé attól, ahogyan az anyagi világ javaihoz próbálunk ízlés, válogatás, minőségi és gyakran erkölcsi fenntartások nélkül hozzájutni.

1989 decemberében mi is bekapcsoltuk a tévét, és aztán hosszú évekig nem kapcsolunk ki. Lubickoltunk a kínálatban, mindenevők voltunk, és dühösesek, ha éjszakába nyúlt egy film, amit feltétlenül meg akartunk nézni. Reggelente egyre álmosabban mentünk iskolába és dolgozni, néztük a tévét pihenésképpen, és egyre kevesebbet pihentünk.

Eleinte mindent elhittünk, amit a reklámok ránk zúdítottak, senki nem készített fel bennünket a szabad médiából ránk ömlő hazugságra és szemétre. Nem gondoltunk arra, hogy a szabadság és az igazság nem jár kéz a kézben, egy ideig leginkább irodalmi olvasmányélményeinkre, humánértelmisségieink iránymutatásaira hagyatkoztunk, és talán épp az ellenkezőjét hittük. Az új világ vírusáradata ellen nem kaphattunk oltást, át kellett esnünk a fertőzésen. Amíg anyagi erőfeszítések árán hozzá nem jutottunk, elhittük, hogy szálegyenes, fényes hajunk lesz a Pantene Pro V-től, hogy egy törlésre letakarítja a kályhára égett rántást a Cif, és kopott perzsaszőnyegeinket újjá varázsolja a Vanish.

Erős, elemésztő vággyal kívántunk fogyasztani, a márka nem volt lényeges. Kezdetben az volt a tét, hogy legyen valamink, ami másnak is van.

Kifeszített lópokrócok mögött próbáltuk a török farmert az orosz piacon, gyűjtöttük a pénzt a hamisított kazettákra, az egy használat után szétmálló szerszámokra, cipőkre. Később pléhbódékba jártunk méteráruért, alsóneműért, tréningruháért, aztán butikokba, ahol mindez megfért egy helyen, sőt, keletről jövő édességet, elektronikai eszközöket is vehettünk ugyanott. El voltunk bővölve, hogy mennyi mindent lehet kapni, hogy ennyi mindenhez hozzájuthatunk.

Apáink titkon magyarországi feketemunka során vett pornóújságot cserélgettek, és vörös műanyagcsipke-fehérneműket vettek anyáinknak hitelbe a butikból, a bodegából hazafelé. Anyáink fel voltak dülva, hogy mire megy el a pénz, nem elég az ital, még ez is, de azért gyönyörűnek találták a fehérneműket, és sorra kidobálták minden viseltes tetrabugyit. Apáink zoknis fiókjában óvszercsomagok jelentek meg, anyáink piperecikkei közt a piacon vett fogamzásgátlók, amelyeket antibébinék hívtak, és orvosi felügyelet nélkül használtak. Kiderült, hogy sokuknak korábban is sikerült feketén tablettához jutniuk, csak még a családtagok elől is titkolták, nehogy valakinek a fülébe jusson, és baj legyen belőle. Mesélni kezdtek kolléganőkről, akiket ismertünk, és akik valójában angyalcsinálás közben haltak meg.

Apáink közül a liberálisabbak megmutatták, amit már rég tudtunk, hogy hol az óvszer, ha szükség lenne rá, aztán szexuális felvilágosításunkkal nem is bajlódtak tovább. Anyáink igyekeztek megóvni a szextől mint ránk leselkedő veszedelemtől, kiült az arcukra a rettegés, ha valamiért hánytunk, elmondták, hogy mire való a Postinor, és reménykedtek, hogy nekünk már sikerül lányságunkat terhesség nélkül megúszni. Ezt a reményt meg is osztották velünk. Hallottunk lányokról, ismerősök ismerőseiről, akik napokig rosszul voltak, mert megnéztek egy szexfilmet, sokkolta őket és traumatizálta, ezért félve ültünk le a képernyő elé, amikor először nyílt ilyenre alkalomunk, és megállapítottuk, hogy nem is olyan borzasztó.

Bár ideig-óráig örültek, hogy egyáltalán lehet kapni, a családok nőtagjai valódi ünnepként élték meg, amikor végleg megszabadulhattak a vattától (áljukban sem gondolták, hogy eljön az idő, amikor utódaik környezetvédelmi okokból önként menstruációs kelyhekkkel fognak vacakolni). E felszabadulásra egyébként sokáig kellett várni, a kilencvenes évek első pár évében darabra vettük a gyenge minőségű betéteket a kisboltokból, mert egész csomagnyit nem engedhettünk meg magunknak, és csak alkalmilag használtuk, amikor tényleg nagy segítséget jelentettek. Még most is jó érzéssel tölt el bennünket olykor, hogy annyi Always-t vehetünk, amennyit akarunk.

Egyre láthatóbbá vált a test, mindenhol jelenvalóvá. Betöltötte a tévéképernyőket, óriásplakátokon jelent meg. Feltűnőek lettek szükségletei és folyamatai. Az utcák és nyilvános helyek az állandó étkezés tereivé alakultak észrevétlenül. A test lassan terebélyesedett, egyre több helyet foglalt az életterekből, és egyre többet mutatott magából. Testhezálló pólót, rövidnadrágot kezdtek viselni a korosodók is, azt mondták, így sokkal kényelmesebb. És a kényelem felülírt mindent, új életcélá lett, állandó törekvéssé. Mindig mindennek kényelmesnek kellett lennie, a kényelem lett az új út a boldogság felé.

Ha Magyarországra mentünk, vagy ha eljutottunk nyugatabbra, egyik ámulatból a másikba estünk, hogy milyen sokat vásárolnak az emberek. Nyugati ismerősök heti nagybevásárlását hajmeresztő pazarlásnak tekintettük, elképesztő dúskálásnak a jóban. Korábban soha nem láttunk olyant, hogy valaki hatosával vegye a dobozos tejet, a szárazélelmiszert, többféle sajtot, felvágottat, gyümölcsöt, kenyeret vásároljon, különböző mélyfagyasztott árukkal degeszre tömje a többrekeszes fagyasztót, emellett meg számos pipere- és tisztítószerrel gazdagodjék, és közben arra panaszkodjék, hogy mennyire unalmas, mennyire borzasztó, hogy ismét be kell vásárolni. Mi megilletődve bámultunk a nyugati nagyüzletekben, csodálatosnak, meseszerűnek találtuk a fogyasztás e katedrálisait. Vásárolni nem nagyon tudtunk bennük, de pár apróságot megengedtünk magunknak azért, hosszas gondolkodás, a kínálat és az ár-érték arány alapos felülvizsgálata után vettünk meg egy minőségi, új konzervnyitót vagy egy tévéreklámban látott hidratáló krémet, utána hosszasan, napokig gyönyörködtünk a szerzeményünkben.

Idehaza továbbra is egyetlen szatyorral jártunk az üzletbe, bár megengedtük magunknak olykor, hogy ha szalámit veszünk, vegyünk sajtot is, ne csak egyiket vagy másikat, és egy-egy banán, egy édesség is belefért, bár nem minden alkalommal. – Most volna mit, de nincs, amivel, mondták egymásnak a sorra bezáró gyárak munkanélkülivé lett dolgozói lemondóan a polcok között. Ha korábban szereztünk, most beszereztünk, de még nem fogyasztottunk, pedig már egy évtized is eltelt a rendszerváltás óta. A ruhatárunk gazdagabb volt, mint tíz évvel korábban, a piacok és butikok mellett segélycsomagokból, olcsó turkálókból gyarapodott. De minden évszakra csak néhány váltás ruha jutott azért, kabátból-cipőből inkább csak egy cseredarab. A ruháinkat évekig hordtuk, meghatároztak bennünket, kabátról-cipőről felismertük az előszobában, hogy ki érkezett már meg, ha befutottunk egy vendégségbe.

Amikor a kétezres évek elején-közepén megnyíltak városainkban az első szuper- és hipermarketek, ünnepi program volt az üzlet első bejárása, tüzetesen megnéztük, hogy mi minden és mennyiért kapható. Gyönyörködünk a fantasztikus kínálatban, ismerősökkel alaposan megbeszéltük, amit láttunk, és őszintén örültünk, hogy végre nálunk is van ilyen bolt. Már nem vittünk magunkkal vászoncsetet, az ekkorra a szegénység és a szerencsétlenség kifejezőjévé vált, csodás reklámtáskákat lehetett venni az üzletben egészen olcsón, státusa volt annak, ha új műanyag szatyorba pakolhatunk. Egészen különlegesnek találtuk, hogy egy nagyobb nejlontáskát színültig töltünk meg. Még simán hazavittük az árut gyalog, de otthon elképedve állapítottuk meg, hogy mennyi mindent vettünk. Soha korábban ennyit. Ezekben a boltokban mindig túlköltekeztünk kicsit, otthon lelkifurdalással küzdöttünk, hogy minek vettünk kétfélét valamiből. A szalámi-sajt együttes megvétele már természetesnek számított.

Ettől kezdődően előbb időnként, majd rendszeresen eljártunk a nagyüzletbe. Rákaptunk, hogy mindig vegyünk valami finomat, valami különlegeset ilyenkor. Rájöttünk, hogy megtehetjük. Elkezdtük kényeztetni magunkat. Előbb szégyenlősen, de azért örvendezve, később magától értetődően, mintha ez mindenképpen járna nekünk. – Mert megérdemled, hallottuk a reklámban, és viccelődve ismételtük a szlogent, amíg már nem volt vicces, inkább természetes. Tobzódtunk, mert soha nem gondoltuk volna, hogy bármit is megérdemlünk, inkább azt hallottuk, ha egy kis kényeztetést kaptunk, hogy nem érdemeljük ugyan meg, de. Amióta megszülettünk, mindenki arra ügyelt, nehogy egy kicsit is elkényeztetődjünk. Meglehetősen durva világban éltünk, amelyben főként nőttek a vezényszavak, parancsok, elvárások. Azt ettük-hordtuk-tettük, ami volt, amit kellett. Akkor, amikor kellett, kicsit sem később, mert mindig tartottunk valamitől, valakitől. Szüleink haragjától, a külvilág helytelenítésétől, vagy bármi mástól, amit néven sem neveztünk. Kevesen szóltak szépen hozzánk, kevesen mosolyogtak ránk. Ha anyánk simogatott és ölelgetett, nagyanyánk azt mondta kicsit csúfosan: majomszeretet.

Ahogy kezdtük elhinni, hogy megérdemeljük, bevásárlásainkból egyre több szatyorral tértünk haza. Már természetes volt, hogy van otthon keksz, csokoládé, déli gyümölcs. Elkezdtünk fogyasztani. Elkezdtünk autón menni a közeli nagyboltba is, előbb alkalmilag, aztán mindig. Elkezdtünk rettegni a cipekedéstől, és lealacsonyítónak is éreztük, ha cekkerekkel hurcolkodunk. Dédanyáink negyvenévesen két tízkilós átalvetővel órákig gyalogoltak kaptatókkal teli ösvényeken, mi ugyanazt a súlyt az autótól a lakásunkig hatal-

mas fújtatások közt, rohanva vittük száz métert, vagy kétszer fordultunk, mert minek cipekednénk. Nagyanyáink hatvanévesen két veder vizet könnyedén behoztak a kútról, anyáink már kerek taszkákban húzták maguk után a bevásárlást, és többször megpihentek, amíg felvitték a másodikra.

Eközben már életünk központi eleme volt a test: létünk arról szólt, hogy mi minden kell neki, hogy jól legyen. Temérdek vitaminra és gyógyszerre lett szüksége észrevétlenül, tápanyagokra, amelyekről féltudományos cikkekben olvastunk napi rendszerességgel. Már nem is ettünk, hanem táplálékot vittünk be, makrókra és mikrookra figyeltünk, és méregként kezdtünk tekinteni mindazokra az élelmekre, amelyek korábban még a túlélésünket jelentették. Testünknek kényelemre, ápolásra, állandó szépítgetésre lett szüksége, ezt sugallta minden körülöttünk, különösen a kétezres évek végétől, amikor már hatalmas barkácsáruházakban bóklászva vehettünk eszközöket és tárgyakat lakásfelújításainkhoz, gigantikus elektronikai boltokban vásárolhattunk részletfizetéssel kényelmünket szolgáló háztartási gépeket.

Eleinte legjobb ruháinkat magunkra öltve korzóztunk a plázákban, ha árleszállítás volt, ruhatárunkat egy-két darabbal újítottuk, de e holmikát is évekig hordtuk, ahogyan azt korábban megszoktuk. Később már árleszállítás nélkül is megtehettük, hogy, ha szükségünk volt egy nadrágra, vettünk egy vadonatúj nadrágot. Aztán már egy blúzt is tehettünk mellé a kasszapultra. Egy ideig örületes érzés volt, hogy mindez már számunkra sem elérhetetlen, hogy új ruháink lehetnek, hogy a turkálókat gyorsdivat-boltokra cserélhetjük. Egyre gyakrabban vásároltunk magunknak egy-egy rongyot vagy többet, és elkezdtünk évszakonként több szemeteszsákot megtöltve megszabadulni a korábban vásároltaktól.

Egy ideje hétről hétre hosszú bevásárlólistákat írunk, és nyugtatgatjuk magunkat, hogy ezek csak a legszükségesebbek. Hogy mi mindig odafigyelünk, eközben bezzeg mások. Megfigyeljük, hogy a boltokban mi mindent vesznek az emberek, de közben mi is ott vagyunk, és vásárolunk. Hallgatjuk az ismerőseinket, hogy mit, mennyiért és hogyan: új csempe, új autó, nagyobb tévé, déltengeri nyaralások, újra és újra, megállás nélkül, valami fantasztikus energiával, nem lankadó erőbevetéssel. Fiatal fogyasztói társadalmunk roppant étvágyú, zabolázhatatlan csikó, féktelen örömmel, önfeledt élvezettel gázol szügyig új tárgyokban, új élményekben. Igényeit mestersegesen turbózzák, pár éve álmában sem gondolta, hogy olyasmit akarhat, amire most vágyik.

Egy ideje naponta kivisszük a szemetet, pedig szelektíven gyűjtjük. Közben furdal a lelkiismeret, környezetvédelmi cikkeket olvasunk, elborzadunk

a hírektől. Kapszula-ruhatárat nézegetünk a neten, mert elfelejtettük, hogy az milyen. Próbáljuk lecsökkenteni a ruháink számát, de sok mindentől nem sikerül megválnunk. Elajándékozunk két télikabátot, de még marad négy. Próbálunk turkálóból öltözködni ismét, de valahogy érezzük, hogy álságos.

Natúrsminket készítünk nyolc műanyag dobozos termékből, hogy szinte olyan legyen, mintha nem is volna. Négylépcsős rutinnal ápoljuk az arcunkat este és reggel, az nyolc termék ismét. Igaz, néhány valódi üvegből készült üvegsében, de azokat is kidobjuk, ha kiüresednek. Úgy érezzük, folyton szükségünk van valamire, folyton elfogy valami, ami nélkül nem tudunk élni. Ismét vászonszatyorral megyünk, hogy beszerezzük, hárommal. És elektromos autón. Közben pedig érezzük, hogy álságos.

Próbálunk ökök lenni, heti egyszer buszra szállunk, de ki nem állhatjuk: csak gyerekek és nők utaznak, a busz vánszorog. Azzal vigasztaljuk magunkat, hogy mozgunk, ha busszal megyünk.

Rájövünk, hogy testünket mégis gyötörni kell, hogy funkcionális legyen. Gyöttrését alaposan megszervezzük, különböző termékeket vásárolunk hozzá, drága ruhákat, eszközöket. A gyöttrésre autón érkezünk. Úgy próbáljuk gyötörni, hogy ne legyen olyan, mintha gyötörnénk. Azt szeretnénk, hogy közben ne éhezzen, ne fázzon, ne legyen melege, ne fáradjon túl. Önkéntesen szenvedni nehéz, szembemegy az ösztöneinkkel. Szakadatlanul hidratálunk, laboratóriumokban előállított tápszerekkel tömjük magunkat, ha sportolunk. Elektronikus kütyükön nézzük az energiaégetésünket és azt, hogy meddig növekedhet a pulzusszámunk.

Megtalálunk egy régi borítékot a fényképes pléhdobozban, miközben a földön ülve felgyűlt tárgyakat szelektálunk ismét, 1985-ös a bélyegző. A hátoldalán bevásárlólista-szerűség, három tétel, hosszan nézzük, nem tudunk dönteni, hogy kidobjuk-e. Elgémberedtünk, sajog a testünk, próbálunk felállni, de nehezen megy. Hirtelen nagyon kicsinek, végtelenül erőtlennek érezzük magunkat.

PROVANSZÁL TITOK

A tavak asszonya kreol bőré volt,
bőrének selyme vágykeltő varázs,
a hegyek hercegét üldözte a Hold,
éjjeli álma véres látomás.

Egy elhagyott házban találkoztak ők,
a szelíd lombhullás idején,
és lettek ujjongó, pompás szeretők,
akiket elborít a szenvedély.

Mennyit nevettek apróságokon!
A ragyogás szívükbe költözött,
magányt meghaladó órák teltek így
az elhagyott ház ajtaja mögött.

Rég volt. A kard elvitte őket is
oda, ahol a mélysötét az úr.
Dalukat nem őrzi senki már, csak én,
az utolsó hűségese trubadúr.

LÁZADÁS A GÉPANYA ELLEN. A MENEKÜLÉS

Jaj, szegény Offline, szegény Offline,
a nyomodban van már, ott vonyít
a sávszélesség és térerő falkája,
szűkölve érzi fényed, bundád
és átható, kedves nyárszagod,
jaj, fuss, ha tudsz, a régi vadcsapáson,
(őzbak segít majd, tölgyek lombja rejt)
a Gépanya hideg hangját ne halld te,
mikor így szól *Elvontjaihoz*:

– Hozzátok be őt, hozzátok el hozzám,
szegény eltévedt gyermekem, Offline-t,
ne sírjon, bozótban ne gyötrődjön,
ne hulljanak valóságcsöppjei,
értékes vére maradjon enyémm,
mert én vagyok mindenki biztonsága,
én vagyok az élők utolsó reménye,
indokolt halálon innen s túl a Gép.

Makacsul mondom, ne figyelj rá, Offline,
a bozótban túl vár a bádogyáros,
sikátoraiban gyerekzsivaj,
dél van már, és ebédfőző testvér
vidáman rikolt, kész a bableves,
egy csámpás rongylabda lesz a jel, Offline,
hogy ott vagy végre, ahol szeretnek,
eljutottál a tieidhez,
megérkeztél a szegények közé.

SZERDÁN, A TIZENHÁRMAS FŐÚT SEGESVÁRI PARKOLÓJÁBAN

A valóban precíz módszerrel
kiszámított szerencsepont
ma átlép a Rák jegyéből
az Oroszlánba, és a kvadrátban
álló Vénusszal meg Marssal együtt
szignifikáns változást hoz létre.
Kapcsolatteremtés, szinasztria.
Egy bolygó vagy egy csillag
hatalma éppen annyi,
amennyit magjába rejtett a törvény,
és ugyanez érvényes
vidám cimborádra,
a melletted csaholó uszkárra is.

Pulzáló erők működnek újra,
keringés, örvénylő mozgás.
Te ne siess. Csak állj meg és pihenj,
figyeld a bőrödre tapadó,
önzetlen napszemcséket.
A világ túl nagy ahhoz,
hogy folyton hátrafordulj,
a maradék idő meg túl kevés.

A PRÓFÉTA ÉNEKE (AHHOZ, AKI ELMENT)

– Ne jöjjön közelebb! – rivall rá az öreg, és összehúzza magán az inget, mint aki fázik. Pedig magasan áll még a nap, árnyék sehol. Körülöttük derékba tört, elüszkösödött fenyők, ameddig a szem ellát. – Ott álljon meg!

Nem szereti az idegeneket. Azok csak bajt hoznak. Egyszer lett volna haszna egy idegenből, akit megkérdezett volna, ahogy szoktuk attól, aki messziről jött, hogy találkozott-e azzal, aki messzire ment, de nem tette, mert mit kezdett volna azzal, ha ismeri és mit, ha nem. A fiatal nő szó nélkül megtorpan. Hosszú, fésületlen haját a feje tetejére kupacolta, ruhája viseltes, ráfeszül a hasára. Kék szeme kivilágít piszkos arcából. Most kérni fog valamit, gondolja az öreg, de nem fogok adni. Megnyúlik a pillanat, amíg nézik egymást, aztán elkapja a tekintetét, nem akar rágondolni arra, akire emlékezteti.

– Segítenie kell. – A hallgatást a nő rövidebb ideig bírta.

– Tudtam – mormogja az öreg, és hátrálni kezd, a testével takarná, ami mögötte van. Pocsolyányinál alig nagyobb, tintaszínű tavacska párolog a kiszáradt tőzegmoha között. Négy karóra bogozott vászonlepedő van kifeszítve felette, hogy eltakarja a nap elől. Kicsit távolabb áll egy másik árnyékoló is. Remeg körülöttük a levegő.

– Nem kell a vize – mondja a nő, és halkán felnyög. – Különben is, mindjárt itt az áradás.

Nem hiszek nekik, semmit nem hiszek el ezeknek, gondolja az öreg, és hátat fordít. Reszkető kézzel igazgatja a botokat, hogy egyenesen álljanak, majd odébb lép, behajol a következő lepedő alá, ott matat, nem néz vissza. Azt reméli, hátha elmegy magától. Rövid árnyék jelenik meg mellette, látja a szeme sarkából. Esetlen vaskos ujjai vannak az öregnek, óvatosan tapogatja a földet, nincs még kiszáradva, nyugtázza, a leveleket meg is szokta simogatni, megtenné most is, ha nem érezné nyakában a másik lihegését.

– Mi az, krumpli? – hallja a nevetést, de abbamarad, mert megint felnyög a nő, hangosabban, mint előtte, arra összerezzen az öreg is, de akkor sem néz oldalra, amikor az mellé görnyed. Mert a szemét, a szemét azt nem nézheti. A feleségére emlékezteti, aki elment, vitte kézen fogva a kislányt is,

mellette éhen fognak halni, mondta, és dühös volt, és sírt. – Be kell vinnie a városba – fog rá a vállára a görcs után a nő, és rámutat az ő rozsdás autójára.

Apró, fehér tölcsér billeg az egyik levélcúcson, és még egy, pillantja meg az öreg, ha van kettő, lesz több is, majdnem sír az örömtől, csak ez az idegen, ez menne el, fohászkodik.

Nehézkesen áll fel, nem viszem sehová, mondaná, de a lány már a kocsija mellett térdel, homlokát az ajtónak veti, szűkül, mint egy kutya, neki is volt egy, még az elején, amikor egyedül maradt, a második özönvíz után szegődött mellé, de ki tud még egy éhes szájat etetni?, neki nem sikerült, talán, mert tényleg elérhetetlen, ráadásul senki nem tudja, mi következik, most is csak az esőt, harmatfüvet, mármorkát, gyapjúsást, tőzegrozsmaringot ígérők jönnek, egyik a másik után, minden más állandó, a konzervek és a hőség is, épp elég saját magáról gondoskodnia, nyissa ki azt a kurva ajtót, tér magához és ordítja a fájás végén az idegen. Az öreg a víztócsája és kiskertje között toporog, nem hagyhatom itt ezeket, mutat körbe esetlenül. A nő lerogy az autó mellé, egész testét behúzza a szűk árnyékba, tenyerével erőltlenül belecsap az oldalába.

– Nem tehetsz mást, öreg – pihegi. – Hacsak nem akarsz, hogy itt történjen meg. Itt nálad – mutat körbe. Kezével beletöröl a melle közé az izadságba. – És hogy a nyakadon maradjunk. – Erőltlenül felnevet.

Kelletlenül megy oda az öreg, szóltanul felsegíti, beülteti az autót, és ő is beül. Addigra a nő már megint ordít. Legalább csinálna csendesebben, mondja magának.

Mit hallgatsz, öreg, kérdezi a lány, amikor végre beáll a csend. A kesztyűtartóban kotorászik, kivesz egy CD-t, azt nem szabad, azt az egyet nem, kap utána az öreg, a lány hosszú, vékony ujjai között forgatja, nahát, épp, amit az anyám szokott, mondja, és megint felnevet azon az idegesítően kaparós ismerős hangján, és már tenné is be a lejátszóba, amikor testét újra összehúzza a fájdalom. Nem megyünk már sehova, motyogja, és majdnem sír, vegyél ki innen. Az öreg tehetetlenül nézi, mi legyen akkor, kérdezi a tekintete. Aztán kiszáll, megint megkerüli az autót, kinyitja és kiségti. A lány áll, egyik karját rákulcsolja a hasára, a másikkal az autóra támaszkodik, hosszút sóhajt az összehúzódás után, majd megkönnyebbülve kiegyenesedik.

– Indítsd el! – mutat a CD-re. Az öreg megadóan becsúsztatja a korongot a helyére.

Szélsüvítés, gitárpengetés, gitárszóló, rövid zongorafutam, majdnem béke van, amikor megint elkezd, rácsimpszakodik az ő vállára, azon tartja magát, hogy ne szakadjon szét, *ó, ó, földi emberek*, éneklük egy régmúlt világból a

kedvencei annak, aki elhagyta, *hallgassátok a jós figyelmeztetését, óvakodjatok a vihartól, ami itt tombol*, enged rajta a szorítás, múlik a fájás, bonyolult vokális kánon felelget egymásnak a két hangszóróból, pszichedelikus, így mondták egymásnak, táncolj velem, kéri a lány, és lazán ráteszi a karját, ringani kezd a teste, az öreg egyik lábáról a másikra billeg, izzadságuk párafelhői összefonódnak a hátuk fölött, basszusgitárra jön a következő fájdalom, egymásnak maradtunk, nyögi a nő, és lecsúszik az ő derekán a földre, várj, mondja neki az öreg, odébb megy, leoldja és elhozza az egyik lepedőt, és arra fekteti, *ó, te Föld gyermeke*, éneklí a kórus, *gyorsulj fel az új életre, fogd meg a kezem*, és fogja az öreg a lány kezét, és az ordítva nyom, *hallanak engem az emberek?*, kérdezi a dal, *tudom, hogy hallasz engem, a föld megremeg és kettétörik*, a basszusgitár következő futamára már a nyakába kapaszkodik, *hallgass a bölcsékre, la-la la-la-la-la la-la, hallgass a férfitra* emelkedik crescendóba a dallam, *jól van, na, isten adjon kegyelmet, hogy megtisztítsa ezt a helyet*, dörmögi az ember az énekessel, belép a gitár, a japáncitera, a dob és a zongora is, *még mindig a szerelem a válasz, fogd meg a kezem* engedi ki a férfi a hangját, hogy lemaródi a rozsdá a hangszalagjairól, nézd, krumplit is teremtettem, üzeni annak, aki elment, aztán csendesen folytatja, *hogya látomás elhalványul, még mindig félek*, megint nyomnom kell, ordít a lány, *mindjárt vége*, és tényleg, *nevess az örültre*, hallják az utolsó mondatot a dalból. Gyereksírás tör be a végső akkord utáni csendbe.

Az öreg feláll, otthagyja az elcsendesedett nőt és a halkán nyekergő gyermeket, kibogozza a másik lepedőt, megmártja a vízben, visszamegy, odaadja az anyának. Belenéz a gyerek ismerős szemébe, előveszi a bicskáját és egy darab zsineget, lány lett ez is, dűnnyögi, aztán amikor végzett, még visszalép ránézni a kertre, nem fonnyadtak el a kicsi virágok, a nap lemenni készül, talán túlélí, gondolja, visszamegy, beül az autóba, ráadja a gyújtást, kétszer is, másodikra hörögve indul, beviszem magukat a városba, mondja.

———— Németh Zoltán

ÉHSÉG

a takaróevő macska megeszi az összes takarót
és utána vele kell takaróznunk

a virágevő macska minden virágot megeszik
és utána a macskától fogunk tüsszögni

az áramevő macska megeszi az áramot
és utána ő tölti a tévét

a könyvevő macska minden könyvet megesz
és utána őt kell olvasnunk

a házevő macska felfal minden házat
és utána benne kell laknunk

a macskaevő macska minden macskát megeszik
és utána mi leszünk a macskák

KÖD

*Pffőöd – morogta a macska, és sebesen mosakodni kezdett.
Igen, föld. Pontosabban föld. Kérlek, ásd fel a kertet, elő kel-
lene készíteni a földet a tavaszi munkálatokra, és én mos-
tan nagyon gyenge vagyok – mondta az író.
Ásni? – kérdezte unottan a macska. Nem vagyok én va-
kond! Nézzen meg jobban uraságod.
Nem vagy, de még lehetsz – mondta az író és tovább gyön-
gélkedett.*

A földeken már napok, de lehet, hogy hetek óta olyan sűrű köd ült, mintha egy túltáplált felhő ereszkedett volna alá, mely egykedvű jóllakottságában moccanni sem bír. Hogy tavasz van-e vagy ősz, netán langyos tél vagy csepegő tavasz, azt nem lehetett tudni. Egyáltalán, a *tudás* felszívódott, s eggyé vált a köddel, egy bakarasznyit sem lehetett látni sem jobbra, sem balra, se le, se fel. Mindenhol csak ez a kövéren gomolygó, fullasztó fehérség, amelyben időnként lilába hajló páracsíkok bukkantak fel, hasonlatosak a sík vidékeken előforduló délibábhhoz, legalábbis az érzéki csalódás okán, melyet előidéztek. Ezek a lila páracsíkok ugyanis úgy viselkedtek, mintha csak kis villámok volnának, de hát ki hallott már ködbe csapó villámról? Senki.

Valakik félvakon és süketen tapogatózva bandukoltak ebben az egészben, fuldokolva a fehér zsírtól, mely betemette fülüket, hogy semmit se halljanak, kinyújtott kezükről, mellyel a láthatatlanságot markolázták, iszamós dzsuva csepegett. Káromkodtak az istenadták, de azért tovább botladoztak, minden bizonnyal nyomós okuk volt rá, hogy ebben a csetkány* időben útra keljenek.

A Jóságos Devla, aki régi szokását megtartva messze túl a láthatáron létezett, viszkető kíváncsiságra ébredt, mert az alatt bandukolókkal ellentétben, ő ugyan mindent látott és hallott, ám ez a köd rajta is kifogott, és csak annyit tudott kivenni, hogy valami fémes zakatolás társul a káromkodásokhoz, melyekben az ő viselt dolgait emlegetik. Leküldte hát drónjait, tekintsék meg, mit művel az emberiség a ködpaplan alatt.

* forrás: D. Zs.

A drónok egy ideig a verőfényes napsütésről küldtek felvételeket, de a Jóságos Devla rájuk mordult, hogy íziben merüljenek alá a zsíros gomolygásba, mert az őt sokkal jobban érdekli, mint a napsütés, melyet trónusáról is kiválóan lát. A drónok ugatároztak egy kicsit mindenféle technikai okokra hivatkozva, de a Devla nem tágított, így hát menni kellett, lefelé.

Az első képeken nem látszott semmi, vagy hát, csak valami bolhás kavargás, mint annak idején, ha üzembe léptek a zavaróállomások, de akárcsak a régmúltban, az ízes átkozódások remekül kivehetők voltak.

– Ez az enyim! – szólt egy hang.

– Az apád fasza a tied – így a válasz. – Ez a műénké volt, legalább azóta, amióta kihült a Főd.

– De hát ez a darab itten még nem hült ki – mondta az atyafi, akinek zöld kalapja immár kivehető volt a felvételen. Sőt, nemcsak a zöld kalap, hanem a kalap szélén körbefutó fekete, s minden bizonnyal kosztól avas csík, az alóla kiálló fülek, a füleken a szörpamacs, olyasféle, amilyen a Jó. Devla macskájának hallószerkezetét is díszíti.

– Miből gondolod, hogy nem hült ki? – kérdezte a másik atyafi, akinek széles, borostás ábrázatát ezúttal befogta a gép. A Jóságos Devla visszahőkölt, mert hirtelenjében az a kényszerképzelet támadt, hogy nem egy képernyőre, hanem tulajdon tükörképére bámul.

– Hát ne, hogy gőzölög! – így a zöld kalapos.

– Gőzölög neked az eszed tokja a rossz pálinkáktól! `Sze köd van, nem is látunk semmit – válaszolta harciasan a borostás, és a kezében tartott fémes végű szerkezettel párszor lesújtott a bokájuk körüli gomolygásba. Mindketten meglepetten tapasztalták, hogy az elvárt döndülés helyett kellemetlen placcsogást hallanak, s mi több, a fémes végű alkotmány megvetemedett, s a borostás hiába húzta-nyúzta, ki nem tudta venni abból, amibe beleragadt.

– Ejjsze eltévedtünk – mondta a zöld kalapos.

– Az lehet, de akkor hun vagyunk? Amiólta az eszemet tudom, emerre nem vót mocsár, márpedig mi most valami olyasmiben állunk.

– A te nagy eszed aztán! – morogta a zöld kalapos. – Az elébb is micsa marhaságot mondtál, hogy emitt a főd a tiéteké, mióta hogy kihúle. Pediglen ez egyrészt meleg, másrészt nem főd.

A jóságos Devla kiválóan szórakozott odafent a napfényes trónuson, bár még mindig nem értette, mit akar ez a két szerencsétlen ebben az ítéletidőben, melyet akaratán kívül bocsátott a világra, bár most már, hogy megtörtént, kedvét leli benne.

– Kelet felé indultunk, az egyszer hétszentség – jelentette ki a borostás.
– Márpedig széles e határban minden keleti föld, a műénké.

– Kelet, kelet, kikelet – dünnyögte a zöld kalapos. – Én csak azt tudom, hogy a kapun kijövénk valahogy, mert odáig eltapogatóztam a fuszulykakarók s a szilvafák közepette. De hogy aztán merre is indultunk, az már nem világos.

Hogy is lenne világos, szerencsétlenek, gondolta a Jóságos Devla. Hiszen éppen vakító fehérséget bocsátottam reátok. Bár most már magam sem tudom, merre is lehet az a kelet, amit ezek ketten keresnek. Meg főként azt nem értem, miért pont azt keresik. Nem lenne nekik jobb Nyugat felé tartani? Ezen tűnődött a Jóságos, miközben szent kezeivel visszahajkurászta az elégedetlenül zümmögő drónokat a gomolygásba. Dolgozzatok, az anyátok istenit! – dörögte. – Látjátok, hogy szegény emberiség is hogy kénlódik odalent, keleti földeket keresve, sárban dagonyázva, süketen s szinte vakon! A drónok lekushadó fülekkel visszahúztak a ködbe, a Jó. Devla pedig pamacsos fülű macskájkát dajkálva hátradólt az égi trónuson, s tabletjét jobb kezével felemelve, szeméit a felsejlő képekre függesztette, s hegyezte a fülét.

– Mindegy mán, hogy hun vagyunk, mindenképpen ki kell mérni itten tíz ár földet, s holnap megganyézzuk! – jelentette ki a borostás, és látszott az arcán, hogy az ellentmondást nehezen viselné el, talán tettelegességre is sor kerül, ha a zöld kalapos ellenkezni merészel.

– Jól van, mérjük, de javasolom, hogy előtte ezzel a jó zsineggel, né, kössük össze magunkot, mert ha én elindulok valamerre, s te es elindulsz másmerre, hát úgy elbóklászunk egymástól, hogy soha többet nem találkozunk – javasolta a zöld kalapos, és a kezében tényleg valami kötőfélét lengetett, melyről a Jóságos Devlának messzi gyermekkora és az áldott cukorspárga jutott eszébe, s egy icipicit meghatódott. Ennek következményeként a köd helyenként felszakadozott, ahol pedig rés keletkezett rajta, ott komisz s hideg eső kezdett szivárogni.

A két atyafi ügyet sem vetve az esőre, nagy egyetértésben kezdte bontogatni a kötőtekerceset. Kisujjukat kecsesen felemelték, és mint valami mélységes, szent fogadalom alkalmával, amilyeneket az ember élete során nem túl gyakran tesz, nagy áhítattal hurkot kötöttek, kipróbálták, hogy elég erősen tart-e a spárga, majd egymást meghatottan vállon veregették, mint amikor előre nem látható kimenetelű küldetésbe indul az ember, aztán elléptek egymástól, s ment, ki, amerre látott.

Azaz hát látni nem láttak többet, mint korábban, merthogy a Jóságos Devla köde továbbra is ott ült, beborítva a látóhatárt, sőt, még azon is túl-

buggyant. Ám ahogy egymástól elválának, azonnal beindult bennök a túlélési ösztön, s ki a szaglására hagyatkozott, ki valami homályos érzésre, melyet nem tudott volna szavakba önteni. Hogy a tíz ár földet sikerült-e kimérni, és azt megganyézni, azt nem tudjuk, mert a Jóságos Devla bealudt a saját gomolygó ködébe, a drónok pedig ezt az elpilledést kihasználva úgy rebbentek szét, mint szúnyograj a bivalytest toccsanására, a szent tablet pedig aláhulla az égi trónusról, és azt csak a jó ég tudja, hogy hol, mibe állt bele.

Ozsváth Zsuzsa

EL CAMINO

Hosszú az út, zöldje biztat.
Porzó föld radíroz talpat.
Ma éjjel az Isten altat.

Súrol a kő, túlevél híz.
Szegény párán szakad a blúz.
Hegymenetben battyog a tús,

ki nem rab, csak a reményé,
s megy tűzön át, vízen át, csak ölelné.
Nem rab ő, csak a reményé.

Hosszú az út, szikkadt-sáros.
Barázdája rabnak vánkös.
Rég elmaradt már a város.

Csöndes a kajla holdajak.
Csak a nemalvó sejt hallgatag
tapodni megtorpant angyaltalpakat:

a titokban végbement csalódás
oltára előtt lett torlódás.
Valaki ás, csak egyre ás.

Horváth Benji

ARMAGEDDON BÁRÁNYAI

Emerge tu recuerdo de la noche en que estoy.

(Pablo Neruda: *La canción desesperada*)

*Nem lát engem szem, amely rám néz. Te rám vetted szemed,
de már nem vagyok!*

(Jób könyve 7.9)

Íme... ittthon vagyunk.

(Andrej Tarkovszkij: *Sztalker*)

Négy évesen álmodok először világvégét. Valami rohamosan közeledik, mint egy hullám, és sorra robbantja porrá az utcánkban a házakat. Látom az erkélyről, és tudom, hogy nem lehet megállítani, mindjárt itt van, és minket is elsöpör, nincs idő. Pánikolva ébredek, kiver a veriték. Anyámmal imádkozunk utána, rettenetesen félek akkoriban a kárhozattól.

Ma sem félek annyira a haláltól, mint attól, ami utána következhet. És attól, ami előtte volt. Hogy a kettő netán korrelál. A meggyőződéseimtől félek, félek meggyőződésben élni. Hogy a döntő pillanatban kiderül, tévedésben éltem le az életemet, és már nincs esélyem javítani rajta. Hogy a legrosszabb pillanatban halok meg, és nincs bocsánat. Sokkal egyszerűbb volna, ha közben nem lennék ennyire makacs és büszke. Mert az is kikészít, ha nincsenek meggyőződéseim. A bizonytalanság, mint az utca házai, ahogy kiszolgáltatottan állnak a nagy világvége-hullám útjában.

Közben a kocsik másik végében Matild rámmosolyog, ahogy találkozik a szemünk, és felemeli hüvelykujját, jelezve, hogy minden rendben. Zavarba jövök, hogy túlságosan kiülhetek arcomra az apokaliptikus gondolataim, visszamosolygok, és gyorsan kacsintok egyet. Nem szeretem, ha látják, hogy félek. Nem az alagúttól félek, hanem attól, ahova tartunk ebben a tarkovszkijánus metró-kocsiban. De ahogy az ilyenkor lenni szokott, a kíváncsiságom erősebb a félelmemnél. Macskavonásaim egyike. Mint Kairóban, a Holtak Városában. Minden kis lyukba be akartam nézni, ismerni akartam a történetét, élni, miközben belül iszonyúan félttem attól a világtól, ami az ismeretlent jelentette számomra, és a végsőkéig izgatott.

Talán párhuzamba helyezhető ilyen értelemben a kairói Nekropolisz a Plazmával. A kripták és mauzóleumok amolyan foglalt házakká váltak az idők során, a temető megtelt élettel. A dicső holtak emlékezete a szegénység hétköznapijainak színpadává változott. A Plazma egy anomália, nem lehet tudni, honnan jött, és mi okozta. Négy éve jelent meg rohamosan fejlődő városunk szívében, valami gyanús robbanás a főtéri templomban, és azóta javarészt felzabálta a várost és a környező falvak némelyikét. Sokan a természet bosszúját látják benne. Több kutatócsoport tette meg ezt az utat (amit mi most illegálisan) és kevesen tértek vissza. Akik visszatértek, azokat szigorúan védett karanténban őrzik, a közönséges állampolgárok csak a kevés kiszivárgott információ alapján találgathatnak arról, hogy mi is történik bent. Természetesen minden kis infó burjánzó álhírek és konspirációs elméletek termékeny talaját adja. Az utcai prédikátorok az idők végét hirdetik. Matild azt mondja, ahol valami meghal, ott a gombák új életet szülnek.

Fogalmam sincs, mióta zötyögünk a kocsiban, talán egy órája, talán kettő. Csak lassan tudunk menni, mondja az apró, szakállas idegenvezetőnk, valószerűtlenül mély hangján, még az éjszakai gyülekezőnél a katonai barakkok mögötti erdőben. Egyikünk se meri megkérdezni, miért. A szakállas ember úgy mutatkozik be, hogy ő Radu, és semmi egyebet nem kell tudni róla. Kíváncsi vagyok, a többiek mi okból vállalták ezt az utat. Raduval együtt öten vagyunk, Matild okát ismerem, ő amolyan influenszer-boszorkány az Instán, bármit is jelentsen ez. Ő rángatott bele ebbe az egészbe.

Egyik random este találkozunk egy névtelen kocsmában, ahol elvegyülnek a menekültek, a munkások, a tolvajok és a magamfajta alkoholista értelmiségiek. Pszichológiát tanulok, aztán néhány évig működtetek egy magánrendelőt, és feladom, miután egyik kliensem előttem lövi főbe magát. Az írás és a barkácsolás mindig is szenvedélyem, középszerű verseket írok, felvesznek honlapszerkesztőnek egy rangos irodalmi folyóirathoz, tekintély és minimálbér. Időközben kitanulom az asztalos mesterséget, igyekszem fenntartani magam. Egy volt kliensemmel egymásba szeretünk, megházasodunk, megszületik a lányunk, Lili tíz éves, amikor a feleségem egyszerűen eltűnik. Amikor már a rendőrséghez fordulnék, akkor kapom tőle az utolsó sms-t, „ne keress.” Mély depresszió, a lányom miattam is szenved. Eltávolodunk egymástól, a dolgok kiesnek a kezem közül. Lili tizennégy éves, amikor elnyeli a Plazma. Azóta minden éjjel ott van az álmaimban, ujjai hegyén elektromos kisülések. Szeme szürke, arca kifejezéstelen, nem mond semmit, csak néz. Nem érzek benne szemrehányást, de szenvedést vagy félelmet sem. Csak néz. Nem mondja, hogy apa, minden rendben.

Nem nyugtat meg, nem riaszt föl, nem kiabál velem. Csak a görcsöt érzem a gyomromban. Mindig hányingerrel ébredek.

Ezekén az estéken én is csak elvegyülni akarok, és nyugodtan inni, nem vágyom társaságra. Ülök a pultnál, vagy egy asztalnál, ha van hely, nézek magam elé és hallgatok. Matild hangja ismerős, azt az érzést kelti, mintha valahol jártunk volna együtt, valami homályos emlékből, talán gyerekként, egyszer már eltévedtünk az erdőben, vagy csak pezsgőt loptunk a felnőttektől egy újévi ünnepség alkalmával, és a kert végéig szaladtunk, aztán a kerítés tövében lenyakaltuk az üveget. *Te is úgy nézel ki, mint akinek romokban az élete.* Felnézek, egyenesen a zöld szemébe. Nem mondd, válaszolom. Mért, még ki néz ki úgy? Tekintetét körbevezeti a kocsmán, aztán rámosolyog: nem vagy egyedül. És te?, kérdezem. Én szeretek egyedül lenni, mondja. Akkor mit keresel itt? Lehet, hogy pont téged. Hogy érezd, nem vagy egyedül. Olcsó, vágom rá. Miért, te nem vagy az?, vágja rá ő, és így tovább. Elmeséli, hogy ő három évvel az incidens előtt kezdett el álmodni a Plazmával. Először elektromos fákat és gombákat álmodik, aztán ezek valamiféle entitásként beszélni kezdenek hozzá, hívogatják. Én elmesélem neki Lilit. Nálam kötünk ki, de túl részegek vagyunk a szexhez, egymásba gabalyodva elalszunk a kanapén. Szürke reggel, rossz kávé. Borzos, göndör hajával, sasorrával és díszes gyűrűivel, karpereceivel olyan, mint egy rossz jóslat. Ezt el is mondom neki, bár én se tudom, mit értek rossz jóslat alatt. Elmondja, hogy ismer valakit, aki be tud vinni a Plazmába. Gondolkodás nélkül rávágom, hogy benne vagyok, és lehúzó a kávémat.

Két hónapot kell várni. Egy másik este, talán ugyanabban a kocsmában, megkérdem, miért akar a Plazmába menni. Influenzakerként biztosan van oka kiélvezni a mindennapjait. Miért nem felejt el az álmait, és éli az életét. Kissé hitetlenkedő grimaszt vág, egy darabig nem válaszol. Ha túléltem és kijutok, a kör bezárul, mögöttem van a történet... ha nem, akkor eggyé válok vele, mondja aztán. Kivel?, kérdezem. A Plazmával, vágja rá. Mindenkiel. Ezt hogy érted?, kérdelem. Szerinted mi a Plazma?, kérdi. Legyintek. Csak azt ne mondd, hogy valami ősi energia, ami összeköti és újjászüli a lelkeket, a föld szelleme, meg ilyenfajta marhaságok, mondom. Ha meghalsz, eggyé válsz a földdel, mondja. Nem tudom, mi a Plazma, de ha ott ragadok, akkor valamilyen szinten eggyé is válok vele. Hallgatunk egy darabig, aztán azt mondom: szerintem a föld egy vénülő, öntudattal rendelkező entitás, aki kezd demenciába süllyedni, és a Plazma földünk széteső agyának elektromos kisülése, itt kezdődik a vég. Itt lóg ki a lóláb, vagyis a káosz. És növekedik, mint egy rákos daganat.

Todorevici egy izzadt tenyerű, szemüveges biológia tanár, negyvenes, jelenleg munkanélküli, felesége hat éve halott, gyermeke nincs, szégyenkezve mondja, hogy mindig is gyáva volt, most bátor lesz, ha belehal is, semmit nem vár az élettől már, ezt sokat ismételt. Isabel Jones vallástörténész és -kutató, valami nagy nevű berlini egyetemen tanít, nem jegyzem meg, melyiken. Kék szeme van és fekete bőre, ötvenes éveiben lehet, zavarba jövök tekintélyt parancsoló jelenlététől. Azt mondja, nem halhat meg úgy, hogy ne lássa, mi ez az újabb apokalipszis, különben is, látott és élt már eleget ahhoz, hogy ne féljen a Plazmától. Megkérdem, ha Berlinben született. Azt mondja, New Yorkban, anyja német, apja puerto ricói. Megkérdem Radutól, hogy miért kockáztatja a szabadságát és az életét. Eltapossa a cigijét és a szemembe néz: ha nem ezt csinálnám, börtönben lennék. Kaptam egy esélyt. Ez egy tudományos kísérlet. Ti vagytok az áldozati bárányok. Engem a kormány bízott meg, és szarrá keresem magam rajtatok. Álom-meló, vigyorodik el, és széttárja karját. Megfordul bennem a gondolat, hogy talán nem is viccel, de rögtön utána rájövök, hogy akár tudnak erről az „illegális” kiruccanásról ott fent, akár nem, elvégre teljesen mindegy.

A levegőnek fémes íze van, ahogy közeledünk – ha egyáltalán közeledünk – az alagút végéhez. Az alagút falait, mint valami dagadó vénák, színes, áttetsző indák vagy gyökerek szövik át. Fel-felvillanva pulzálnak. Az jut eszembe, hogy egy gyomorban vagyunk, és már csak az emésztőrendszeren át fogunk távozni, mint farkas gyomrából a bárány. És megérkezünk, a kocsni hirtelen megáll. Valami erős fény szűrődik be fentről, és valami távoli fegyverropogásra emlékeztető hangok. Radu rágyújt, amíg mindenki kiszáll. Todorevici megtörli a szemüvegét és odamegy a falhoz, ujjával megérinti az egyik pulzáló indát vagy gyökeret, de rögtön el is rántja a kezét, megfordul, elkapom a tekintetét, olyan arca van, mint a gyereknek, akit rajtakaptak. Sikamlós, mondja zavartan. Odalépek az indához vagy gyökérhez, millió apró, vörös pontocska jelenik meg ott, ahol az imént a Todorevici ujjához ért, és lassan kezdenek szétterjedni és eltűnni. Mintha bántották volna, szólal meg mellettem Isabel, amitől kicsit összerendeznek. Odajön Matild, karon fog és arrébb vezet. Kezdődik, súgja, érzed?

Mielőtt visszakérdezhetnék, Radu int, hogy kövessük, és elindul felfelé a lépcsőn. Ahogy felérünk, meg kell dörzsölnöm a szememet az alagút sötétsége után. Lassan idomul hozzá a látásom a fényhez. A főtéri templom főszentélye és oltára között vagyunk. A vibráló, pulzáló indák behálózzák a falakat, a hajó masszív oszlopait, az ablakokat és a boltozatot, amit szinte teljesen eltakarnak. Jézusom, az kicsoda?!, kiált fel Todorevici.

Az indák a csillagboltozat közepénél több száz irányból egymásba bogozódva ereszkednek lefelé, két-három méterrel a boltozat alatt egy szárnyas, légben függő, zöld, vörös és barna színekben vibráló ember alakot formálnak, kezében kitért karokkal. Piros fények világítanak ott, ahol a szemeknek lennie kellene. Mintha a teljes indázat vagy gyökérzet ezt az arkangyalszerű alakot táplálná, valahonnan szállítaná a vért vagy tápanyagot vagy micsodát. Kicsoda olyan, mint az Isten..., morogja Radu, és leveszi a sapkáját. Mi ká Él, mondja lassan, tagoltan Isabel. Matild borzongva elengedi a karomat. Egy darabig szótlánul nézzük a pulzáló indaembert.

A templomhajó közepén az indaember alatt egy aranyló, olajfához hasonló alakzatú, tekeredő törzsű valami nyílik, nem nevezném fának, állaga inkább gombaszerűnek tűnik. Kisebb, hasonló termőtestek borítják az oltárt, a padokat és a kőpadlót is mindenütt. Fehér por száll a fényben, ahogy a falakat nézem, azt látom, hogy az indák alatt vékony fekete érhálózat borítja őket mindenütt. Radu megköszörüli torkát.

Welcome to Armageddon, little sheep, mondja erős akcentussal. Itt találkozzunk huszonnégy óra múlva. Már ha lesz, akivel, vigyorodik el, azzal megfordul, és lesiet a lépcsőn az alagútba. Halljuk, ahogy beindítja a kocsit, majd ahogy távolodik. Isabel rágyújt egy cigire és az oltárt, majd az olajfaforma termőtestet megkerülve elindul a nyugati templomkapu irányába. Matilddal egymásra nézünk, nem látok félelmet az arcán, inkább csak amolyan gyermeki izgalmat. Elindulunk a vallástörténész után, mintha cigijének füstje jelölné az utat. Nyomunkban a bámészkodó Todorevici.

Amit kint látunk, azt nehezen bírom felfogni. Nappalnak kéne lennie, hajnalban ereszkedtünk le az alagútba. A fény nagyon erős, de nem a nap fénye az. Az ég – ha ez az ég – sok milliárd fényben úszik. Életemben nem láttam ilyen sok és ilyen fényes csillagot szabad szemmel. Augusztusi bámészkodások jutnak eszembe gyerekként, ahogy a hátamon fekszem, de most a mindenség közelebb jött és megsokszorozódott. Mintha a James Webb teleszkóp egyik szédítő képébe léptünk volna be. Közben folyton villámlik körös-körül, de nincsenek felhők. Az utcákat, a házakat, az elhagyott autókat itt is behálózzák a vibráló indák vagy gyökerek, és mindent elborítanak a különböző színű és formájú termőtestek, sok köztük az embermagasságú képződmény. Hatalmas, húsz-harminc méteres fák nőttek tele a város szívére. Fehér por száll mindenütt. Spórák, mondja mögöttem Todorevici.

Hamar rájövünk, hogy a színes, embermagasságú képződmények *valóban* emberek lehettek, a Plazma első áldozatai. Járókelők, a végtelenségig burjánzó pillanatba zárva, mint egy ítélet. Sétáltatott kutyák körvonalai. A

Plazmában mintha nem lenne idő, nincs éjszaka vagy nappal, csak ezek a pazar, vakító csillagok. Semmi nem bomlik le, minden egy felfüggesztett burjánzás foglya. Egyértelművé válik, hogy az a huszonnégy óra nem fog eltelni, vagy ha igen, az már valahol máshol telik, és talán már évekkal ezelőtt lemondott rólunk a szakállas Radu. Egyikünk sem akar visszamenni a templomba, bolyongunk a városban. Ha alszom, nem álmodok. Belecsap a villám Todorevici-be, füstölögve lépeget tovább, bőre lángol. Ez a föld már nem a miénk, mondja, és zavartan mosolyog. Ez a föld soha nem is volt a miénk. Matild odamegy hozzá, és átöleli, látom, hogy folynak a könnyei. Talán az enyéme is folynak. Néha az az érzésem, hogy beszélnek hozzánk az indák vagy gyökerek, de nem tudom, pontosan mit mondanak. Az indák eredőjét keressük, de nem találjuk. Meghúzódnak néha egy-egy üres épületben. Termőtestek jelennek meg a Todorevici testén. Nehezen lélegzik, nincs semmi baj, ismételteti. A titánok és istenek harcában az ember elveszíti az időt, mondja Isabel. Fel fogunk őrlődni ebben, ebben a gyönyörű burjánzásban. Matild egyszer azt mondja, jó volt megismerkedni itt, az idők végén. Később bárhova nézek, nem találom. Egy szarvas suhan el mellettünk. A polgármesteri hivatal épülete pulzál az indák alatt.

Mert én tudom, hogy az én megváltóm él, és utoljára az én porom felett megáll. És miután ezt a bőromet megrágnak, testem nélkül látom meg az Istent. Isabel a Jób könyvéből idéz, Todorevici lángokat köpködve táncol. Szeme sárgán világít, a szemüvegét elhagyja valahol. Mosolygok, de nem vagyok benne biztos, hogy a testem az enyém. Lovakat látok végigvágatni a gombák borította autók között az úttesten. Aztán megjelennek az óriások. Nem törődnek velünk, jönnek-mennek. Hullanak róluk az indák vagy gyökerek. Csillagok robbanak, fekete lyukak hívogatnak. És madarak esnek ki belőlük. Látom, ahogy Isabel leül egy madártetem elé. Amikor elindultál, mondja, még tele volt a világ ígéretekkel. Éhes voltál, és enned adott. Megszomjaztál, és innod adott. Egyedül voltál, és megtalált. Túl sokan voltak körülötted, és elrejtett. De nem voltál nyugodt. Nem volt elég. Sütött a nap és millió testvéred hívogatott, de nem volt elég. Ettél, ittál, nem volt elég. Minden a tenyerecskédbbe hullott, de nem volt elég. Feloszlott a világ jóra és rosszra, amit elültettél, annak gyümölcse termett, de nem volt elég. Szerencsés voltál, de nem volt elég. Szeretett téged az istened, odaadta neked, amit követeltél, otthont építettél és nézted, ahogy gyermekeid meghaltak és újak születtek, de nem volt elég. Öltél, de nem volt elég. Most visszavonódik minden, burjánzik a halál, önmagába fordul lábad alatt a föld, de nem volt elég.

Minden újabb jelenés egyre közömbösebbé tesz. Nem tudom, hova megyek át, ha ez egy átjáró. Nem tudom, miféle limbó a Plazma. Nem lehet elvarnni a szálakat, arra sem emlékszem, mit is keresek itt. Már nem félek, csak tudomásul veszem, hogy lennie kell egy bizonyos szempontnak, ahonnan ez mind iszonyú félelmetes. Úgy tűnik, itt minden csak önmagáért van, de nem nyílik meg lényege, nincsenek logikai viszonyok. Lehet, hogy ez a világ vége, de most már mindennél világosabb számomra, hogy az a világ, amit annak nevezünk, soha el sem kezdődött. Egy lapos kör a homokban.

Hirtelen egyedül vagyok. Csend van, némán pulzálnak az indák. Sokáig bolyongok, szállnak a spórák. Lili vár egy sarokháznál. Üres szemekkel néz, ujjbegyein elektromos kisülések. Ahogy megszólal, virágok borulnak ki a száján. Nem értem, mit mond. Hozzá akarok érni, de nem bírok megmozdulni. Látom, ahogy az épületek sorra porrá robbanak az utcában. Megreped a hold és millió fekete madárrá repül szét. Volt még valami fontos dolgom, de az istennek se jut eszembe, mi lehetett az. Lilit ragyogó fény veszi körbe, két keze közt fekete lyukat formál. Mintha így álltunk volna mindig itt. Látom magunkat távolról, ahogy megérint, és beszívódnak a fekete lyukba.

Matild vár egy sarokháznál. Megfogja a kezem, és bevezet az ajtón. Látom, ahogy bezárul mögöttünk az ajtó. Látom, ahogy szóltanul megyünk tovább a sötétben, valahonnan zeneszó szűrődik ki. Nem hallottam még ilyen zenét. A szirének éneke jut eszembe, az ének időtlensége, aminek nem lehet ellenállni. De ezek már csak gondolattöredékek, és nem tudom, ha én gondolom őket. Már nem áll össze semmi. Nincsenek bennem vágyak. Egyre hangosabban szól a zene, újabb ajtóhoz érünk. Belépek egy füstös, dugig tömött helyiségbe.

Te is úgy nézel ki, mint akinek romokban az élete, mondja egy ismerős hang. Nem mondod, nézek bele egy méregzöld szempárba.

ÉVÁK, FÉLELMEIM TÜKREI

Éva tragédiája megálmodni a férfiakétól eltérő, hamisítatlan jövőt. Anyagsága már anyaság, megfogant, magzatot hord, teste termőföld, már nem csak szigorúan önmaga kertje. *Éva* abban az álomban fehér ruhában ül, hosszú haja kibontva, libben és arcára tapad, rázza a fejét, hadonászik, sír, hátat fordít, majd visszafordul, szemét törli, megint elöntik a könnyek, száját kitátja, valószínűleg ordít, torkomban érzem a fájdalmát, tagadna, de nincsenek szavai. Szabadulna ebből, de sehogy sem bír felébredni, örökre elaludna, méhében a súly nem engedi. *A Föld Szellemének* szavai visszhangoznak benne, verdesi arcát a suttogás, *magom, magom, édes magom, szépen szívd magad, szépen nődd magad, serkenj, hajts, nyúlj bele a zsíros földbe, nyújtóztasd finom tagjaid, ereszd bele a mélységbe, tágulj, tárulj, szét sose bámulj, nődd bele magad a sötétbe, szódd be a sötétet, lényem lényeged, ha meguntad, törj a könnyedség fele, ahol kevesebb súly nyomja fejed, fény húz felfele, fényt zúz fénnel az első pillanat, kilépésed főhajtság, fejed kivirágzás, nyúlj az ég fele, de ne feledd gyökereid.* Meg fog fulladni a sírástól, ha nem vesz levegőt. Napok óta befelé figyelek, hogy meghalljam *Éva* hangját, ami nincs. Női arcok váltakoznak, sírnak, rándulnak, ráncosodnak, magamat nézem bennük, félelmeim tükrei, *Évák* vonulnak szemem előtt, hogy bizonyítsák, mi sem nehezebb, mint megnyílni, végig áramolni, nem útjába állni, tere lenni, befogadni, átengedni, felébreszteni, nézni, figyelni, eggyé válni, sebe lenni, hasadéka lenni, oka lenni, gátja lenni, szája lenni, teje lenni, karja lenni, könnye lenni, gyolcsa lenni, léte lenni. Évek óta befelé figyelek, hogy meghalljam a hangot, ami legalább az egyikünké. Évszázadok óta választok, évezredek óta nem tudom, jól-e.

Juhász Tibor

HALLÁSZAVAR

A talaj híg volt, ragadós, de a terepjáró gond nélkül megbirkózott vele. A dűlőút gazdasági épületként nyilvántartott ingatlanok között kanyargott. Elöl ültem, figyeltem az elázott portákon fel-felbukkanó alakokat. Néhányan ráismertek a járműre; bár az önkéntes-koordinátor nem fordította el a keskeny földsvárról a tekintetét, ők integettek. A meddőhányó közelében láttam egy fiút, aki a cipőjét tisztogatta. A városba tart, ahonnan mi jövünk, erre gondoltam, amikor az önkéntes-koordinátor azt mondta, megérkeztünk. Az ötven négyzetméteres, kétszoba-konyhás vályogházhoz, amelyben tizenhatan élnek.

Kémény nincs, a nyeregtető megrogyott. A parabolaantennán nehezen olvasható felirat: T HOME.

Előtető védi a csapadéktól a dűlőútra néző falat és a fal előtti földrészt. Dúcgerendák tartják.

Ablaknyílás sincs.

A durván vakolt falfelületet csak a bejárati ajtó töri meg, amely ránézésre pozdorjából készült.

Kiszállunk.

A falnak egy autóülést támasztottak, az ajtónyílástól közvetlenül balra. Azt hiszem, macska kuporog benne.

A dúcgerendák között vödörök és kannák. Székek és sámlik, ülőlapjukon ruhakupac.

Hallom, ahogy az önkéntes-koordinátor kulcsra zárja a terepjárót.

Cuppognak lépteink a sárban.

Az autóüléstől valamennyivel balra egy ütött-kopott centrifuga és egy repedt lavór.

Nyílik a bejárati.

Gyerekek sereglenek elő.

Jókedvűen rohannak felénk. Sokukon nincs cipő. A fellazult talaj ki-ki-csúszik a lábuk alól.

Ordít a tévé.

* A szerző Miskolc egyik zárt kertes külterületén, a lyukóvölgyi szegregátumban végez önkéntes írói terepmunkát. Szövege az ott szerzett tapasztalatain alapul.

Az önkéntes-koordinátor név szerint ismeri őket.

Ajsa, Pityuka, Szebi, Brandóka, Norina, Józsika, Karla. Egyszerre beszélnek.

Nem tudom a neveket se arcokhoz, se hangokhoz társítani.

Igen, macska. Most fut el.

Különböző korú nők tűnnek elő az ajtónyílásból, és egy sánta öregember. Mede Tamásnak hívják. Az önkéntes-koordinátortól tudom, ő az egyetlen férfi a családban: „ez egy apák nélküli világ”. Beszélni kéne erről is.

Az előtető alatt, érzem, keményebb a föld. De a centrifugánál már iszamós.

A legidősebbnek látszó asszony, talán Mede felesége, kiválik közülük, virágmintás otthonkában a centrifugához csoszog. A gépre támaszkodik, és azt kérdezi az önkéntes-koordinátortól, megszerezte-e már az „érinthetős” telefont.

Egy nő vonja magára a figyelmemet. A centrifuga melletti sámlihoz lép. Dauerolt haja a válláig ér. Felnyalabolja a ruhakupacot, és beviszi. Nyitva hagyja az ajtót.

Egy ruhásszekrényt és egy asztalt látok a szobában. Az asztalon tévét. Poharakat, csikkeket. Snittekét egy szappanoperából.

Biztos, hogy bent nem tudnám használni a diktafont. Ha kint maradunk, a gyerekek miatt lesz zajos a felvétel.

A dauerolt nő a küszöbre áll, összekulcsolja a karját. Merev az arca.

Előveszem a diktafont.

Ahogy az önkéntes-koordinátor, én is a centrifugához lépek. Azt magyarázza Medenének, hogy a telefont nem olyan egyszerű elintézni, mint például a ruhaadományt. Aztán bemutat a családnak. Író, teszi hozzá a nevemhez.

Medené után kezet fogok a többiekkel is. A dauerolt nőt Csengének hívják. Érces a hangja. Zsakliné sokkal lágyabb. A többiekéhez nehezebb lesz jelzőt találni.

A gyerekek a pólómat ráncigálják.

Megragadják a kezemet, maguk után húznak.

Azt remélem, bemegyünk.

Látni akarom, hogyan férnek el ötven négyzetméteren. Hol esznek, hol alszanak.

De csak az ülésig vezetnek.

Egy kislány arrébb tolja, fény vetül egy sovány kölyökkutyára.

Egy kislány a fülénél fogva a levegőbe emeli.

Látod, kérdezi nevetve, milyen pitbull lesz ez a kis dög, ha megnő?

Ne bántsod őt, kérem.

Én nem bántom, mondja, miközben leteszi az állatot, azért vinnyog, mert játszani akar!

Parányi test, remeg a saras lábujjak gyűrűjében.

A mancsok mellett roncsolt kábel tekereg, követem a tekintetemmel. A centrifuga vezetéke.

Hogy is hívják magát?, kérdezi valaki.

Megismétlem a nevemet.

Találkozik a tekintetem az önkéntes-koordinátoréval. Látom rajta, őt is megütötte, ami a kutyával történt.

Medené azt mondja, nem zavarja, ha bekapcsolom a készüléket.

– Megkérdezhetem a születési nevét?

– Hát de most akkor énrólam lesz szó? Ez az ember azt mondta, hogy arról kérdezel majd, hogy hogy élünk meg itt ennyien – mutat az önkéntes-koordinátorra, aki épp Medével beszélget. Nem hallani, miről. Megindulnak, eltűnnek a ház sarkánál.

– Az mi?

– Diktafon – válaszolom az egyik kislánynak.

– És az mit csinál?

– Felveszi, amit mondasz.

– Mindent?

Csalánkiütések a combján. Medené cigarettát sodor.

– Mindent.

– Mondhatok akkor valamit?

– Mondd a nevedet!

– De azt már tudod – kacag.

– Nem baj, mondd el megint, hogy amikor majd visszahallgatom a felvételt, megismerjem a hangodat.

– Balog Brandóka, Balog Brandóka – már kiabál –, Balog Brandóka, Balog Brandóka, Brandóka, Brandóka, Brand...

– Menjél innen, Brandóka, most én jövök! Én is fel akarok rá beszélni! – a kislány, aki levegőbe emelte a kutyát.

– És téged hogy hívnak?

– Nekem három nevem van – mosolyog. – Az egyik a Pusuma, ez a vezetéknevem. Aztán jön a Krisztina meg a Seron. Most már tudni fogod a nevemet? És meg is tudod most hallgatni a hangomat?

Leállítom a rögzítést, hogy visszajátszhasam a felvételt.

Elkerekedett szemekkel hallgatja.

A kurva anyjába, kiáltja Brandóka, a geci macska felment oda!

Brandóka, szépen beszéljé' – fogalmam sincs, kihez tartozik ez a mély, mégis rikácsoló hang.

Új felvételt indítok.

– Melyik nevedet használod? A Krisztint vagy a Seront?

– Nem Krisztin, hanem Krisztina! Engem úgy hívnak, hogy Krisztina Seron! Nem is tudod a nevemet! – nevet.

Rosszul hallottam? Amikor majd visszajátsszom a hanganyagot, magamat is ellenőriznem kell.

– Arról is szeretnék beszélni önnel – fordulok ismét Medenéhez –, hogy mióta él Lyukóvölgyben.

– Hát, most hirtelen nem is tudom azt megmondani. Annyit mondhatok, hogy nem itt nőttem fel, mint ők – a gyerekekre mutat. Gyűrött a cigarettája. – Ők már itteniek.

– Ön mikor született?

– Mit gondolsz, hány éves vagyok?

– Nem tudom.

– Típpeljé'!

– Hetvenegy?

Meglepődik.

Indulás előtt ezt is elárulta az önkénteskoordinátor. Majd hozzátette: „Ha a nagycsaládok túlélési stratégiáiról akarsz írni, ő a legjobb interjúalany, szerintem először magáról beszéltesd, mert még nem ismer téged, érted, lássa, hogy tényleg érdeklődsz iránta, aztán majd kérdezheted a megélhetésről is.”

– És hol született?

– Diósgyőrben. Utána meg a Békeszállón laktam. Amikor azt elbontották, akkor a Szabadság utcában adtak egy szükséglakást. De ahogy ott is bontani kezdték a házakat – hangosítanak a tévén, Medenére a gyerekszivaj miatt is nagyon figyelniem kell –, hát... mindent odahagy... a férj... nélkül kellett... mert rossz a lába... mentem Pestre... a lányoméék akkor már... magukhoz vettek... dolgozhassak... Ketrinéék... Ketrin akkor még együtt volt a férjével. Akkor ők Pesten éltek... nem kaptam munkát. Főztem rájuk... mostam, mint most... most mondjuk csak próbálok, mert már a tegnapi esővíz is elfo... így, taliga nélkül... nem tudunk elég vizet hoz... egyszerre. Szomjasok a gyerekek is. Bele se merek gondolni... tényleg... hogy oldjuk meg taliga nélkül... ráadásul ilyenkor, tavasszal...

Felbukkan Mede, majd az önkéntes-koordinátor.

Mede az üléshez sántikál, visszatolja a falhoz, de nem ül le. Egy dúcgerendának dől.

– Ezt az okádék szart se tudjuk beüzemelni víz nélkül – Medené belerüg a centrifugába.

– Nincs amúgy messze a közkút, de hát ennyi emberre olyan sok víz kell, hogy nem igaz! Nem győzzük hordani! Jó lenne, ha nem romlott volna el a taliga, mert így ezt nem lehet bírni, addig áll a mosás is, nem tudunk semmit csinálni – Zsaklin.

– Tessék má' leülni, na, ide, így, ez a legkényelmesebb – Csenge az üléshez rángat.

– Nem szeretne leülni inkább? – kérdezem Medétől.

– A lábam miatt nem lehet. Nem fogok tudni felállni.

Háttal a háznak, szemben a terepjáróval foglalok helyet.

Meg akarom kérdezni Medét, hogy mi történt a lábával, de Krisztina Seron, kezében ceruzával és rózsaszínű füzettel, megszólít:

– Te tudsz írni?

– Tudok – elnevetem magamat.

Nyújtja felém az írószereket.

– Akkor írjad már ide, hogy szeretlek, Milán!

Úgy tűnik, Medenét tényleg nem zavarja a diktafon. Folyamatosan beszél:

– ...akkor mi már elmentünk onnan... idejöttünk. Nem volt máshol hely, innen meg aztán én már nem mozdulok ki. A Szabadság utcából... itt vannak már... azok is lyukósiak lettek. Senki nem kap... semmit, pedig normál... fizettük a lakbért... önhatalmúlag felbontották az önkormányzati szerződés... és saját pénzünkből kellett venni házat magunknak...

– Egyáltalán nem jár be a városba? – kérdezem.

– Nem én! Csak ha... baj van, vagy ha ...kezni kell... meg esetleg a vásárlást intézni. Akkor összefogunk... együtt megyünk be. De én akkor se megyek mindig. Öreg vagyok már, cipekedni nem tudok, csak hátráltatom őket.

– Hogy értette azt, hogy kezelni kell?

– Kezelni? Nem kezelni, hanem jelentkezni!

– És hol kell jelentkeznie?

Brandóka a többi gyerekekkel kavicsokat keres a sárban.

– Hát ott, ahol...

– Az micsoda? – azt hiszem, ezt Jósika kérdezi.

– ...jobb volt élni. Ott volt a szánkban a bolt is, a piac is. Itt meg várni kell... egy órát is a buszra... megritkították a menetrendet. Na, nem mint-hogyha tényleg... én nem járok be sokat...

– Az micsoda a kezekben?

– Szebi, baszd meg, hagyd már őket beszélgetni! – Csenge arrébb löki a gyereket, akit Józsikának hittem.

Szebi megbotlik a centrifuga vezetékeiben, elesik. Sár lepi be a felsőtestét. Az egyik dúcgerendába kapaszkodva feláll, rohan tovább.

– Megnéztem a taligát. Meg tudom csinálni, de el kell mennem szer-számokért az irodába. Muszáj, mert így nem tudnak vizet hozni. Elleszel addig?

Bólintok.

Az önkéntes-koordinátor a terepjáró felé tart. Eszembe jut a fiú, aki a meddőhányónál törölgette a cipőjét.

Koppanások az előtetőn. Senki nem szól Brandókára.

Medené a távozó férfit nézi.

A terepjáró felmordul.

Egy pillanatra elhallgat a tévé, aztán újra ordítani kezd. Valaki csatornát váltott, egy futballközvetítés hangjai.

Macskaszőr a nadrágomon.

Medené sóhajtozva ragadja meg a szabaddá tett sámlit, közelebb hozza, és ráül.

Mintha halkítanának a tévén.

Mezítlábas nő tűnik föl mellettem.

Nem tudom a nevét.

Azt sem tudom, honnan került elő a kutya.

A mezítlábas nőhöz kúszik, aki felkapja az állatot, a mellkasához szorít-ja, majd rám néz. Mintha tőlem akarná megvédeni.

Már nem látni a terepjárót.

– Kérdezhetek valamit? – Medené összehúzott szemmel méreget.

– Persze.

– Mért hagytok ki minket az adományozásból?

Ujjai között új cigaretta ég.

Itt van Mede és Zsaklin is.

– Milyen adományozásból?

– Abból, ami szokott lenni nálatok az egyesületben. Péksüteményeket és gyümölcsöket osztogattok mindenkinek. Csak nekünk nem!

– Én erről semmit nem tudok.

- Szebi azt mondta rám, hogy dagadt buzi – Brandóka.
- De .....-nek dolgozol, nem? – Medené.
- Megnevezi az önkéntes-koordinátort, akit a pozíciója miatt én nem nevesíthetek.
- Nem.
- Hát akkor?
- Én önkéntes vagyok.
- Brandóka megüti Szebit, Szebi sír. Krisztina Seron is.
- De tőle kapod a munkádat, nem?
- Nem munkát kapok, csak segítek az egyesületnek.
- És nekünk miért nem segítetek? Megcsináljátok a taligát, de az nem jut az eszetekbe, hogy legalább most az egyszer a kocsival kiségeznétek bennünket! Hát gondoljál bele, ezen járunk vízért, ezen járunk be a városba, minden reggel itt kell vinni iskolába a gyerekeket – mutat a dűlőútra. – El-mehetnétek legalább egyszer vízért nekünk, ha már kaját nem adtok! Nektek nem tartana semmiből! De ti kényelmeskedtek, mi meg kínlódunk és kínlódunk a szar kannákkal meg vödörökkel!
- Az ilyen folyamatokra nekem nincs rálátásom. Abban viszont biztos va...
- Láttalak a múlt héten. Te adtad a kaját annak a kurvának – a mezítlábas nő fojtja belém a szót.
- Kinek? – töri a combomat az ülés.
- Karolának.
- Milyen Karolának? – Medené.
- Annak, aki ott lakik a bánya felé az anyjával. Az a kurva, tudod! – Zsaklin.
- Ja, hogy még az a kurva is kap belőle! Mi meg itt gebedjünk meg éhen, mi? – Medené.
- Részt vettem az adományosztáson, de nem vagyok szervező. Azt sem tudom, hogyan hívják fel az emberek figyelmét erre a lehetőségre.
- Megmondom én neked! Sehogy! Mi csak most tudtuk meg, hogy egyáltalán van ilyen! Ha Ketrin nem mondja, hogy mit látott a múlt héten, hogy ételt osztogattok, még ma sem értesülünk róla – ha jól értem, Ketrin a mezítlábas nő. – Pedig régóta jártok már hozzánk az egyesületből! Sőt, még az előző főnököt is ismertük! Tudtok rólunk, és mégse szóltok!
- Ez valami félreértés. Ha .....- visszajön, majd elmagyarázza a helyzetet.
- Elmagyarázza, elmagyarázza – Medené legyint. – A lófaszt magyarázza el! A múltkor megígérte, hogy szerez nekünk egy telefont, de abból

sem lett semmi. Érinthetősét kértem, hogy netezni is tudjunk, mert nem mindig van úgy pénz, hogy töltsünk a telefonos kártyára. Miután kifizetjük az áramszámlát, alig marad valamink. Azt is épphogy csak sikerült bevezetnünk, majdnem nem lett áramunk! És neten könnyebb lenne tudni a másiktól. Meg titeket is jobban fel tudnánk keresni. És hozott? Nem hozott! Nem hoztatok telefont!

A feltámadó szelet statikus zajhoz fogom hasonlítani.

APNOE

„Evolúciós szempontból a pörölycápa remekmű. A Kapitány nem az.”
(Kurt Vonnegut: *Galápagos*)

titokban arról álmodom, hogy akaratom ellenére fogok belekényszerülni egy olyan helyzetbe, amikor kénytelen leszek megnyitni egy eltorlaszolt légutamat. amikor az orr- és szájüregben menthetetlenül felgyülemlik az idegen anyag, a vadhús, a nyákos váladék, egy darázsfullánk fojtogató szorítása, vagy minden, amit az árvizek magukkal ragadnak a hegyekből, a derékba tört fák törzsei, a sziklatörmelék, hogy rajtam múlik majd minden.

nem lesz más választásom, mint gondolkodás nélkül adni át magam az ereimben szétáramló adrenalin diktálta azonnali tettekkésztségnek. egyetlen precíz és határozott mozdulattal, egy hegyes tárggyal sebet ütök a légcső elülső oldalán, és a garat alatti puha résen végre beáramlik a levegő. a tracheából feltörnek a karsztvizek és a csapdában vesződő állatok üvöltései, felszakad a végeláthatatlan könyörgés. a fennakadt szemgolyó visszabillen megszokott állapotába, beszűkül a légszomj kitágult pupillája, a bűvópatakok heves lüktetése alábbhagy, és az arc fehérsége olvadni kezd.

titokban azt remélem, hogy a karcinizációban nekem is részem lehet, hogy majd rákként araszolhatok tovább én is, háborítatlanul, tökéletesen adaptálódva aktuális életterem sajátosságaihoz. a kerekded forma optimális biztonságot nyújt a potenciális veszélyt jelentő külső hatásokkal szemben.

a tarisznyarák elkészítésekor, a főzést követően,
miután az állat lábait a testről egyenként eltávolítják,
a páncél hasi oldalán, a farokrészt
egy hegyes tárgy segítségével,
egyetlen határozott mozdulattal felfeszítik.

A KLIMATIKUS VADÁSZ

A száraz kontinentális éghajlatot utoljára a Kárpátok keleti lejtőinek a lábánál látták egy faluban. Akkor már egyedül csak az ujjait volt képes megmozdítani, különben feküdt magatehetetlenül. Elzarándokoltam ahhoz a helyhez, akkora, mint egy felnőtt ember sírja. És hát tulajdonképpen az is, sír. Egy kicsinyke darab föld, ahol más törvények uralkodnak, más növények növekednek, másféle bogarak zümmögnek, és néha szelíden esik meg sűrűn havazik is fölötte.

A gps rosszul számította ki az utat, majd csak visszafelé értettem meg, mekkorát kerültem a szoroson át, azok között a vad sziklacsípők között. Mondjuk, eltévedni végül is nem tévedtem el, és akkor már az is valami. Különben a közlekedés kaotikus, sűrű kocsisor hömpölygött az országúton, mely gyakorlatilag egybefüggő településeken vezetett át. Ám hiába a házak, a boltok, az iskolák, vagy épp a templomok, lassítás nélkül, százas, még inkább százszáztempóban cikázott közöttük a forgalom. Reflexből vissza-visszaváltottam eleinte, de villogtattak, dudáltak, mutogattak nekem. És akkor még az a kitáblázás. A szorosban belefutottam az útszűkültre figyelmeztető jelzésbe, de mire felmértem volna, hol következik, a szemközti száguldó autókból megértettem, hogy pontosan ott volt a táblánál. És nekem meg kellett volna állnom, hogy elsőbbséget adjak.

Az őrnagy elmondta, hogy egy darabig még könnyen látogatható volt a vidék. Nem nagyon eszméltek rá, mi van a kezükben. Aztán pénzt kezdtek szedni a leleményes falusiak, mint valami állatkertben, és hamar kiderült, hogy mekkora üzlet ez. Akkor aztán bejelentkezett a város, majd a megye is a területért. Miután a skanzen kiépült, kezdett nemzetgazdaságilag is érdekes lenni a vállalkozás. Mindemellett az első perctől jelen volt persze a feketegazdaság is. Valamivel több pénzért nemcsak nézelődni lehetett a körzetben. De ahogy egyre több lett a játékos, úgy nőtt mindennek az ára. És a klímakapszula még mindig senkit sem érdekelt. Mármost a skanzen üzemeltetői közül. Bár a nemzetközi csetepaté hivatkozási alapja az amúgy errefelé nem létező zöldpolitika volt. Mostanra követhetlenné vált az egyezmények szövevénye, az érdekelt országok és világrendek egyre csak azon vannak, hogy mindegyiket kijátsszák. Többen is azt kommunikálják, hogy ők itt az urak. Ezért aztán jobbnak tűnt, ha úgy készült az ember,

hogy mindenkinek jattol, különben amit megenged az egyik, azt mindjárt megtiltja a másik. Még az őrnagy se tudta előre megmondani, mi vár majd ránk, pedig már mióta beépült.

Se a bódén, se a sorompón nem láttam jelzést, fogalmam se volt, kihez tartozik az űr. A papírjaimmal valamit magyarázott, de nem beszélt nemzetközi nyelveken, legalábbis nem akart. Én meg úgy tettem, mintha így nem érteném. Mondjuk nem is mindent értettem, mert mintha minden szava másik nyelven szólt volna. Valamit a katolikusokról magyarázott. A nemzeti park által kiállított menlevélen ott volt az egri érsekség hintett keresztje. A teremtett világ őrzője áldását adta rá, hogy engedjenek be a turisztaszegzonon kívül is. Mégis a dollárok juttattak át a meteoskanzen határára, mint mindenki mást. Csak egy kicsit máris több kellett belőlük.

Menet közben megálltam egy útmenti büfénél. Előre megmondták, hogy nem nagyon lesz hozzá gusztusom, de a kávé egyszerű papírpohárban adták. Kérdés nélkül beledobták a cukrot, de aztán simán lefőzték a másodikat nekem üresen. Amíg ott támaszkodtam a kocs oldalánál, pár rossz arcú alakot figyeltem, akik a parkoló egyik állásában alkudoztak egy kis utánfutónyi földre valami ájtatos képű balfácánokkal. Jól láttam, egyáltalán nem komposzt volt. Nem vártam ki a végét, mert már amúgy is jóval korábban jeleztem jöttömet. De megjegyeztem magamnak, hogy ilyet nemigen láttam még. Ilyet se.

Persze ez csak apróság volt ahhoz képest, hogy Európa egyetlen olyan vidékén jártam, ahol a négy évszak még körbejárt. Igazából nem olyan volt már ez a kör, mint azelőtt, de legalább valamilyen volt még. És emiatt ideig-óráig a mezőgazdaság réges-régi munkafolyamatait is be lehetett mutatni a szántók egy részén, máshol már meg nem termő gabonafajtákkal. Mondjuk, abban az ötödiknek mondott, nyármélyi évszakban, amelyik miatt a régi körforgás már sose lesz tökéletes még itt sem, s annak is a kellős közepén, ehhez már késő volt, de nem is amiatt mentem. A nemzeti park tudományos munkatársai szerint ez a legkedvezőbb időszak a részleges exhumálásra és az otthoni adoptációra. A hivatalosan apóriaövezetnek nevezett, a klimatikus kapszulákat rejtő szűk zóna persze szigorú ellenőrzés alá esett, nem lehetett csak úgy besétálni az anomáliacellák közé. Ettől persze csak még inkább vonzotta a mindenféle ügynökségek meg szolgálatok embereit. Miután bejutottam, még eggyel több is lett belőlünk ott.

A sztrádáról durva humorú szögben kellett lefordulni, szinte visszafelé. Mindjárt arra gondoltam, hogyan fogok kihajtani onnan. A néptelen, napverte mellékút felvitt a hegyek derekára. A gps a település határáig tudta

csak az utat, utca, házszám az uniós kütyünek nem létezett a világnak azon a fertályán. Valamilyen háborús emlékműnél álltam meg, mielőtt a domboldal lejteni kezdett előttem. Nem tudtam, hol lehetek, és merre van az őrnagy. De onnan jól szétláttam.

Szűk, alig másfél sávós utcák, szegély semmi, keskeny betonárkok vagy gypajasan benőtt kerítések fogták közre rögtön. Ráadásul a helyiek mindenféle külföldi, latin, cirill, arab és héber betűs rendszámot viselő autói ott parkoltak a kapuk előtt. A rajzfilmszerű sűrűségben egymás hegyén-hátán sorakozó alacsony házakon magasra púpozott szalmatetők. Csak később értettem meg, hogy ez nem valami világon túli szegénység lenyomata, hanem a burjánzó zsályák elleni védekezés. Bár különben tényleg már-már mesebeli a szegénység. De ez azért volt, mert a szorosan, három helyen átkötött zsúp között nem tud áthatolni a vadnövényzet. Itt-ott akadt olyan régi rom, ahol a cseréptetőt szétnyomta, miután alattomosan beférkőzött alá.

Hosszú hónapok alatt terveztük meg az utamat az őrnaggyal, ügyelve rá, hogy az első üzenetváltásunk is sokéves barátságra utaljon vissza, és ezt következetes gondossággal építgettük mindvégig. Körültekintően kellett eljárunk, így aztán hosszú napok elé néztem, sok kis alapos helybenjárás toporgással és motyogó beszélgetéssel fedezzük majd a tevékenységemet. Nem beszélve az őrnagyéról, aki továbbra is ott marad. Persze nem a valódi nevét használta a levelekben, és titkolta a rendfokozatát is, mint ahogy nekem is homályban maradt a tényleges beosztásom.

Most mindjárt azzal fogadott, hogy a sajnálkozását fejezze ki a kerülőút miatt. Ő másik utat javasolt, de helyismeret híján teljesen a gépre bíztam magam. Éppenséggel bosszankodhatott volna jogosan, mivel kétszer annyi ideig jöttem, mint amennyit előre kiszámolt az alkalmazás, így aztán karba tett kézzel várhatott rám egy helyben ülve egész álló nap. De nem tette szóvá. Már akkor előre elmondta, visszafelé merre induljak, a gps alkalmazkodni fog, és ott is elvezet. Úgy lett, de nagyon megbántam. Maradnom kellett volna a hosszabbik útnál. Mivel senki nem gondolt olyan ostobának, hogy másodszor is arra menjek.

Fásszínből kialakított szükséglakást bérelt az őrnagnak az iskola, ahol önkénteskedett, melyet egy jókora, lakatlan kockaház oldalához tapasztottak. Katonai hálózást göngyölt ki nekem, oldalán NATO-peccsével. Nemzetközi adományból akadt bőven egy csomó lomja. Hasznavehető holmija már kevesebb. Mint mindenkinek a skanzen lakói közül. Az álcájához éppen kapóra jött így. Ő az apró előtérben aludt, ami konyhaként szolgált, a kövön, én meg a szobácskában felállított tábori priccsen. Éjszaka valami állat

mászkált a bádogtetőn, az arcomtól és fülemtől néhány centire kopogtatva. Haragomban végül ököllel odasóztam. Akkor csend lett, de visszatartottam a lélegzetem én is. Éreztem is, láttam is, hogy a kezemtől megemelkedett a mennyezet. Egy ilyen könnyűszerkezetű bodega a két-három hetes téiben lakhatatlan, mikor a Krivác még mindig idáig fújja a tenger erejével bömbölő hóvihart, de a hőségben nem kell ennél több az embernek.

A szél egész idő alatt tombolt a hegység és a keleten elnyúló hátság közötti hosszú medencében. A duzzasztógátnál lehetett biztonságosan telefonálni, csak épp majd kitépte a készüléket a kezemből a huzat, és persze beleordított a beszélgetésekbe is. Egy sirály lecsapott a hullámok közé, de a csőréből folyton visszahullott a zsákmánya. Nem bírta megtartani a süvítő légvonatban. Latolgattam, vajon hányadik próbálkozásra sikerül majd neki. Volt pár dolog, aminek végül is a javára vált a klímakalipszis, de nem jutott eszembe hirtelen közülük egy se. Ami csak felötlött bennem, egyként rosszul járt. Az evolúció mindezt vagy megoldja, a sirály esetében hosszabb és erősebb csőrrel meg karommal például, vagy már nem vesződik vele a maradék időre.

Távolról nézve a táj képe keveset változott. Közelről látszott, hogy a falakon meg a kapukon burjánzó, zsírosan csillogó futónövények összetétele mennyire megváltozott. Régen lugasok árnyékolták az udvarokat, most meg azért állítottak pontrácsos vaskenneleket a házak elé, hogy az invazív mimetikus páfrány azt nője be, és egyáltalán legyen hova kilépni, ha már nem akarták az egészet lebetonozni, mint az őrnagy bérleményénél. Ha hagyják a talajra futni, a házba is könnyen bemegy. Azt meg el tudtam képzelni, hogy akkor mi van, abból, ami a tetőkkel történt, míg rá nem jöttek, hogy a szalma taszítja ezt az izét. Hemzsegtek a bogarak, a szemem, a szám is megtelt velük. Ezért hordtak annyian maszkot és napszemüveget. Pedig előbb, még a kocsiból kinézve, azt hittem, valami járvány van megint.

A gabona-arborétum látogatóközpontjának éttermében ebédeltünk a tetőterazon az őrnaggyal. Alattunk feszített tükrű medence, partján körben napozóágyak, üresen, mivel az évnek ebben a szakában már túl erős a nap, s munkabemutatókat sem tarthattak a mezőkön, kettőnkön kívül senki semerre. A hevenyészett strandot fal kerítette. Onnan fentről látszott, hogy a huzatban zörgő és csörgő, kiégett kukoricatábla kellős közepén húzták fel az egészet. Akkora szél volt, hogy még az étlapot is a tányérjainkkal kellett lefogni. Egyik nap ott tűntek fel azok a korábban látott földkereskedő árusok. Talán egyformák ezek a bajuszos, kalapos manusok, de én biztosra vettem, hogy ez ugyanaz a társaság. Csak már nem volt annyira tele az utánfutójuk.

Vagyis összejöhetett a korábbi biznisz. Vagy egy másik, teljesen mindegy. Onnan fentről, mint egy páholyból, úgy nézhettem el őket kedvemre, ahogy az út szélén autóikkal megpihennek, hogy még csak nem is sejtették. Legalábbis én azt hittem. Okosabb lett volna megkérdezni róluk az őrnagyot, aki háttal ült nekik, de nem látszott annyira fontosnak az egész. Közben meg nem tévedhettem volna ennél nagyobbat.

Etnozenéket meg népdalokat hallgattam egész úton, hogy szokjam a nyelv lejtését és a világ hangulatát, de mindkettő lehetetlennek bizonyult. Nép- és természetrajzi bábel várt, szinte településenként változott a helyzet. Másféle nyelvi és vallási térbe került az ember, és másféle éghajlat alá. Most mondjuk majdnem mindegyikben a forrószagos nyármély tombolt, más-más körítésben. Széllel, égszakadással, jégveréssel vagy tömény szárazsággal. Az őrnagy kocsijával mentünk, nem javasolta, hogy villogjak az uniós rendszámommal. Szerintem nem is nagyon bízott a sofőri képességeimben. Ami azt illeti, ezt persze jól tette. Érteni kellett a közlekedést, nem csak úgy beleugrani. Főleg, hogy közeli, de nem túl jól megközelíthető helyekre tartottunk. Jó darabig mindenfelé, csak éppen oda nem, ami a célom volt. Hiszen azt egyből nem lehetett. És beszélünk mindenféle emberrel, mindenről, csak arról az egyről nem.

A falvak feltorlódtak a hegyoldal beépíthető zugaiba, bámulatosan használták ki a szűk teret, az enyémhez hasonló szűz szemnek egyenesen leleményesen. Az udvarokat is telezsúfolták építményekkel, és azokon meg váratlan helyen nyíltak kiugrók, teraszok, ajtók, ablakok. Aztán meg kiértünk teljesen váratlanul egy kanyarral a vad mezőre, és még az a korábbi keskeny aszfalt is eltűnt a kerék alól, csak a homok porzott a trópusi sóska-félék ültetvényei között. Mert hát valamit enniük is kellett az ittenieknek, hagyományörzés ide vagy oda. Az idegenvezetők a turistáknak azt mondták, a népviseletük zöldfestő anyagához ültetik.

Messziről visszanezve egy-egy községre, a pár jókora középület lapos tetős kockája kimagasodott a házak közül. És ezeknek is fölébe a hatalmas templomok. Többnyire akkora tereken, amennyit nyolc-tíz udvar tett ki. Csak ezeket kikövezték, és odafigyeltek, hogy lekasabolják a betonon is áttörő agresszív tropikus indákat. Az Isten házai egészen távolról, a hegyek között kanyargó utakról, a magaslatok tisztásairól odalesve is uralták a falvak látványát, s ahonnét a falut már szinte teljesen kitakarta a televény, mondjuk egy-egy erdőszéli krisztuskereszt mellől, ezek még onnét is világoltak, mintha az őserdő közepén állnának a tarvágásos irtásföldeken. A rettenthetetlen katolicizmus állhatatosan dacolt itt korszellemmel, világpo-

litikával, égővekkal, és persze a józan ésszel, ami ezeknek az építkezéseknek a költségeit illeti. És győzedelmeskedett.

Egyházi engedélyre volt szükségünk, hogy feljebb merészkedjünk az apóriaövbbe. Az őrnagy mindenkinek azt mondta, hogy a prétyinje vagyok, vagy talán a prityenje, valamelyik a kettő közül. Még a világrekordomat is elmondta, miszerint rettentő sokáig tudok kitartani egy levegővel a víz alatt. Ebből azt szűrték le, hogy valamiféle úszóbajnok vagyok, és ez úgy maradt. Mindenesetre azt megértették, hogy ide nem úszni jöttem, hanem zarándokutat járok Szent Benedek Márton kápolnájához. Ettől mindenki megilletődött. Javasoltak még pár másik áldott helyet, ahol feltétlen imádkozzak egy sort. Elhívtak a búcsújárásra, legyek ott, a szentelt vízzel hintett barkaág szerencsét hozhat nekem odafent. Nagyon örültek, ha a nyelvi próbálkozásaik viszonzásaképp mucumeszkkal köszöntem meg kedvességüket, vagy szpaszivával. Ugyanígy tetszett nekik a dobrij gyeny meg a buná ziva is. Persze a legokosabb még mindig az volt, ha csendben maradok. Az őrnagy nagyon ügyesen beszélt, értette ezt a rettenetes katyvasznyelvet. Vagyis a nyelvek katyvaszát.

Az első nap megmutatta a festményeit az osztályteremben. Jó hangosan beszéltünk, mint akiknek nincsenek titkaik, az a nagy kopár helyiség csak úgy visszhangzott bele. Szünidő volt, nem jártak a gyerekek iskolába. A képei a neten még kóválygó, archív fotók alapján készültek. Egyes esetekben a világ akármely táját is ábrázolta az eredeti felvétel, az őrnagy idetelepítette azt a mikroklímát, amelyet azokon látott. A gyerekeknek mindegy volt, a legtöbb család amúgy se kapott engedélyt a nethez, a klimatisták meg legfeljebb mosolyogtak a habókos nosztalgiáktól fűtött naiv művészen. Végül is nem természetrajzot tanított, hanem csak sima rajzórakat tartott. A klímanosztalgia pedig még mindig kiegyensúlyozottabb lelkiiséget jelentett, mint az a korábbi rettentő sok szorongás. Ami mostanra már mind értelmét veszítette. Az egész mennyezetet beterítette a hatalmas, a gyerekekkel közösen festett és színezett, állandóan továbbgondolt és átszerkesztett klímáfreskó.

A sós víz forrásához onnan mentünk tovább egyenesen. Az őrnagy széles gesztusokkal és öblös hangon a múlt üzenetéről magyarázott. A szegényes falu fölébe csicsás üveg és műmárvány kormányüdülő magasodott, vasbetonfallal elkerítve, a szezonon kívül persze színüresen. A fal egyik beugrójában állt a kőkereszt a háromnyelvű felirattal. A legfrissebb, a cirill betűs jól olvasható volt, a vésett latin írásjegyek nehezebben. Legalul a magyar szöveg már végképp alig-alig. Át kellett menni egy mély betonárkon, ami ott kanyargott alá a hegyekből, az alján most csak valami kevéske vízzel.

De az nem sós volt. Azt egyszerű gumislag vezette ki a földből, hogy a kereszt tövén bevigye az üdülő medencéihez, hogy a megfáradt honatyák és -anyák ebben pancsolhassanak. Ezt a tömlőt lékelték meg egy kicsi csappal a falusiak. Úgy megörültem neki, hogy majdnem beleittam, de az őrnagy, egyik kezével a csapot tartva, még időben ellökött. Óvatosan, csak az ujjamat dugtam bele és nyaljam meg. Tudtam, hogy olyat csinálok, amit rajtam kívül csak igen kevesen. Az őrnagy telitöltött nekem egy kétliteres műanyag palackot. Ezt a falusiaknak még csak-csak elnézték, de egy idegennek már tilos volt a birtokában tartania. Az ülés alá rejtettem a kívülről akkumulátor-doboznak festő rekeszbe, amint a szálláshoz visszaértünk.

A klimatikus hagyományörzés összenőtt a térség lakóival. Ha megkérdeznéd Párizsban, tudják-e, mi a télkabát, azt felelnék, hogy népviselet a Kárpátokban. Igaz, a franciák nem nagyon tudnak a Kárpátokról meg úgylétezőben semmiről. De akkor legyen mondjuk London. Abban a vad hőségben nem hordták, bár mutattak egy-két díszeset. Az egyik meteotradicionalista család akkor jött vissza a télfesztivál utazó karavánjából. Letudtak egy kicsi középeurópai turnét. És közben a kisbuszuk tönkrement. Na és ők akkor pakoltak éppen ki abból a buszból, amikor odaértünk, és megmutatták. Keptár, úgy hívták. Mindennek valami saját neve volt, amit egyetlen erre felé ismert nyelv beszélői sem ismertek e táj lakóin kívül.

Az első fatemplom lent állt a völgy mélyén egy nagy temető elejében. Kevés autentikusat láttam rajta, a klímakalipszis kezdeti időszakában újították fel. Ennek ellenére a fába vésett feliratokról a brossúra azt állította, hogy eredetiek. Az őrnagy azt mondta, hogy erről akárkit kérdezett, csak a vállukat vonogatták. A másik templom egy hegyi falu apró sírkertjének a dzsungelében bújt meg. Homlokzata feketére szikkadt, oldalát kátránypapok borították, s a lapokon iszonyú féregtenyészet hemzsegett. A kicsi spatulámmal lekapartam belőle valamennyit, hogy egy fiolába rejtsem. Az igazán döbbenetes az volt, hogy ebben miséztek vasárnaponként, pedig egyes helyeken szabályosan megette a fát a gomba meg a féregsereg, csak a kátránypapirtól nem látszott, hogy nincs már alatta fal. Dehát a rothadás érződött odabent. Szóval az összedőlés szélén állt. A lentinek kedvezett a szél is, hogy annyira nem tudott megtelepülni rajta semmi. Azt viszont csak ünnepi alkalmakkor nyitották meg. Az őrnagy azt mondta, itt több katolikus ünnep van, mint a Kárpátok túloldalán. És a temetés is több.

Az összekötővel az étterem tetőteraszán találkoztunk. Tudtam, hogy megmentette az őrnagy életét, amikor beleesett a járvány valahányadik hullámába. Erre fele nem a számot mondták, hanem a nevét, Limbusz, ahogy

Amerikában szólítják közvetlenül a hurrikánokat. Abban az évben a nőnemű Nímea paskolta el egyik-másik falu lakosságát. A szelet még mindig csak egy néven, Krivácnak nevezték. Szélből kevesebb volt, mint járványból. A fickó egy áruszállító furgonnal furikázott föl és le a vendéglátóhelyek között. Közben meg persze időről időre egészen mást is szállított. Szép nagy kerek, kopasz fején csak úgy csillogott az izzadság, arcán letörölhetetlen mosoly virított. Az őrnaggyal kiválóan összedolgoztak, látszott, hogy nem csak ismerik, de érzik is egymás ritmusát. Neki kellett elhoznia azt, amiben megalkuszom a pap bácsikkal.

Részben holt, részben soha máshol nem élt nyelvet beszéltek a klimatiszták, akármelyik dialektus felől is közelítettek. Én ezt csak a nyelviskolából ismertem, emberrel nem találkoztam, akinek szüksége lett volna gyakorlatban ilyen szavakra. Legalább három egymásratorlódott nyelv többféle, egybecsúszott történeti rétegeből vett kifejezéseivel próbálták megnevezni és körülírni a korábban a fél földgolyót jellemző, mostanra itt összekeveredett éghajlatok jellemzőit. A különleges természeti zóna különleges nyelvi zónát teremtett magának. De ez az utóbbi nem igazán érdekelt senkit. Pedig el kellett boldogulni benne valahogy. A hagyományörzés szent dolog, ezt már a távolságon túlról is tudtam. Nem mintha azért élnének itt mindannyian. A legtöbbüknek egyszerűen csak nincs elég pénzük elmenni innen.

A hivatalos temetőnél, vagyis a mellé telepített emlékháznál, az öreglány végképp különös magyarra gyűjtött rá, hallva, honnan érkeztem. A mászik szobában elkel még egy kisz szepregetész, mondta az őrnagynak. Ő meg nekem már előtte azt, hogy itt sziszegve beszélnek, elsőre mégis azt hittem, selypít a nyanya. Odabent téli meséket meséltek különböző hangbejátszásokkal profi színészek filmfelvételeken. Többnyelvű feliratot lehetett választani, magyart nem. Az őrnagyot kapacitálták, vállalja el a fordítást, de ő vonakodott.

A gránittal fedett emlékhelynél meghajlással tiszteltünk. Igazából persze tudtam, hogy a szentként tisztelt orvos van oda eltemetve, az égövek nem ezen az alacsony tengerszint feletti magasságon rogytak össze, ezt még a házban meghallgatott elbeszélések sem hazudták, de tartottam magam az elvárt viselkedéshez. Legalább a szent nyughelye is örökké megvan koszorúzva.

A víztározó felett helikopterek köröztek. Ha túl sokáig időztünk a gáton, közel jöttek, és megálltak, hogy kelepelő rotorjuk robaja végképp lehetetlenné tegye a telefonbeszélgetéseket. Bár azoknak a szél miatt amúgy is majdnem mindegy volt. Igazából a jelet akarták zavarni, ha már fülelni nem

tudtak. Minden nap elmentünk oda, s minden másodikon jelentést tettem a nemzeti park igazgatóságának. A biztonság kedvéért még ott is csak olyanokat mondtam a telefonba, hogy: Jól vagyok, édesem. Ne aggódj értem, drágám! Mindjárt a megérkezésem napján, mire visszaértünk a töltésen hagyott autóhoz, egy szürke arcú alak már ott szimatolt.

Az egyik pap olaszul köszönt rám. Rómában töltötte a legátuséveit, felvillanyozta, hogy az Unió belsejéből jöttem. Még ha nem is annyira a belsejéből. Már hallott rólam, amikor a második nap odamentünk. Bár odahaza az érsekünk áldását adta az utamra egy nagy legyintéssel, ezzel csak az itteni papsághoz szerezhettem bejárást. A természetvédelmi őröket leginkább egy pápa jóváhagyása hatotta volna meg, ám abban az őrnagy teljesen biztos volt, hogy a román meg a pravoszláv rítusú társaság belső vitáiba nem volna szerencsés belefutni. Azt meg nem lehet megmondani a természetvédelmi őr arcáról, hogy melyikhez húz. A katolikusok pecsétje azonban teljesen mindegy nekik, ha itteni. Csak az legyen. De ez a latin pap bácsi előbb a sekrestyéséhez küldött minket, akit alig találtunk meg, utána pedig, a rákövetkező nap már csak egy üzenetet hagyott, hogy egy másik pap bácsi temetésére kellett elutaznia. Az őrnagy szerint ez a pap bácsi lett volna pedig a könnyebbik dió. Az olcsóbbik megoldás.

A másik, amelyik egy óriási templommal szembeni, szintén jókora plébánia hivatali szobájában töltögette a papírjait, zárt szájú, morgó magyarral beszélt, mint valami medve. Ő maradt utolsónak, aki még meg tudta tartani magyar nyelven is a liturgiát. Igaz, hogy többnyire csak ügynökök hallgatták, ottlétem vasárnapjain például mi is, mert a nép nem értette már, de azért legalább megvolt. A hivatala előtt az udvaron óriási német terepjáró, rendszámának betűi a pap bácsi nevéből összerakva. Azt gondoltam pedig, hogy majd a magyarságra lehet nála építeni, de már akkor tudtam, hogy inkább az eredeti, uniós optikai tuningokra. Mégiscsak jobban mutatnak, mint a kínaiak.

Hajnalonta mócsingos köd lógott nagy csimbókokban a mohafélékkel gyapjasan benőtt faágak között. Sajnos nem álltam meg, hogy az álom utolsó félóráiban még magamra maradván, az őrnagy elől is rejtetten, oda ne osonjak a kocsimhoz. Halálos csendben nyitottam ki az ajtaját, aztán előhúztam az ülés alól a sósvizes palackot, beledugtam az ujjamat, és aztán leszopogattam. Az üveg száján kicsurrant vízből a só vastagon leülepedett a palack nyakán. Mint a gyerekkori nassolásokat, ezt sem lehetett ezek után letagadni. Akkor persze eszembe se jutott, hogy erre szükségem lehet. Az egyik alkalommal, ahogy közvetlen ezután az udvar végébe álltam egy ási-

tozós korai pössentésre, mint valami rémálom figurái, sejlettek fel a gomolygásban a kertek vonaláig beereszkedő felfegyverzett természetvédelmi őrök, ahol a huzatban odébb szánkázott a tapadós pászma, és felfedte őket. Szemben álltunk egymással, ahogy a fegyverüket a kezükben tartva ott settenkedtek. Én meg mást tartottam éppen a kezemben. Kukkerrel sasoltak, láthatták, hogy azzal én nem nagyon lövök. Reméltem, hogy csak annyit láttak belőlem. És hogy az elég is nekik.

Az őrnagy szerint miattam jönnek le eddig, és egyáltalán nem is baj, hogy láttak. Csak hadd szokjanak hozzám. Szabadon a büdösgödörig lehetett feljutni. Azelőtt a hegységnek ezen az oldalán nem akadt ilyen. Most már itt is fel-feltör sok helyen az a kénes böfögés. Meg a vasízű víz. Abból is merítettem egy palackkal. Persze nem onnét, ahol félmeztelen öregek üldögéltek benne. Elkerítették a területet, az erdő felől bádogpalánk védte a medvéktől, mert az ilyesmi a nekivetkezett embereket váratlanul érhet. Ugyan a palánk nem jelentett valami nagy védelmet, de mire a mackó azon keresztüljut, észrevehetik és elpucolhatnak. Azelőtt a medve se kelt át a hegygerincen. Most már semmi sem állítja meg. Hivatalosan az őrök a nagyvadat figyelték. Ahogy lefele jön. Nem hivatalosan meg azokat, akik felfele igyekeztek.

Az összekötő azt mondta, gyerekjáték. És neki az is volt tényleg. Az őrnagynak kellett kiagyalnia a részleteket. Akkor már a szürkearcú ott volt mindenhol. Véletlenségből akkor is, amikor a parókia előtt az őrnagy nem vette észre a stoptáblát. Nem volt nehéz elvéteni, mert a keresztút túlsó oldalán állt. Az ember akkor érte el, amikor már áthajtott a keresztveződésen, amelyikre vonatkozott. Mondtam, hogy szokatlan a kitáblázás. Erre fogta az őrnagy is. Bár ő vagy tíz éve minden nap erre járt. A szürkearcú meg se tudott szólalni, majdnem pityeregve nézte az összetört kocsiját. Nem tudhatta, hogy az őrnagynak az ütött-kopottság csak a látszat. A parókiára csöngettünk be szerszámokért, hogy felszereljük a leszakadt ütközőt. És ott-hagyjunk a garázsban valamit.

Figyeltük a meteorológiai jelentéseket és előrejelzéseket, úgyhogy azt is tudtuk, pontosan melyik nap kellene csinálnunk. Mikor a papi pecsét meglett, egy kicsit még akkor is lötyögtünk. Főleg az öregekkel beszéltünk, akik sokat tudtak mesélni a régmúlt idők zivataros viszonyairól. Ami a történelem kezdetétől fogva ilyen zavaros volt mindig. Vagy egy kicsit még korábtól. A testükön folytatódott az udvarokon és kertekben szétterjedt burjánzás, tele volt szemölcsökkel és pörsenésekkel a nyakuk meg az arcuk. Meg tetoválásokkal, melyek bizonyították, hogy a szemtanúk leszármazott-

jai, közülük a legidősebbek első kézből értesültek a klímakrízis napjairól. Persze ezeket már rögzítették többen is, és a tudományos műhelyek kielemezték az egészet. De én csak egy szegény zarándok voltam, aki mit sem tud minderről.

Végül a búcsú napján kerekedtünk fel. A hátizsákomból nemcsak az engedélyt húztam elő, hanem egy-egy tasak kávé, zacskó fűszert, doboz cigarettát is. Nehéz volt eldönteni, hogy emiatt találkoztunk szembe egyre több őrrrel, vagy mert az őrnagynak igaza lett, és elindultak kíváncsiskodni a búcsúba. Leginkább mind a kettő. Mert mehetek volna másfelé is.

A mofettánál hagytuk az autót, egy nagy vízmosásban baktattunk egyre feljebb onnét tovább. A hegyoldal falvaiban a futónövények lefogták a szelket, de odafent vadul a ruhánk korcába tépett a vihar. Hát még amikor kiértünk a széles hátságra. Félelmetes rálátást kaptunk a széles medence fölött köröző légörvényekre, amelyek hol portölcséért forgattak, hol jeget szórtak, hol csontféhérré tikkasztották a szűrőpontjuk alá került kicsi térségeket. Messze délen látszott a sztyeppe határa. Egy éles, fekete vonal a zöldből sárgába forduló síkságon. Az egyik oldalán valami, a másikon semmi. Az óriási viaduktok alatt ásító hatalmas, üres árkok, abban csak sívó homok és valami csontok. Az utóbbi persze olyan messziről nem látszott. De én azért tudtam.

Esztenkának nevezték a helyet, és három nagy vaskereszt jelölte. Az anomáliacella majdnem pontosan ott volt. A búcsújárók a hegy másik oldalán, a kálvárián át a feleútig készültek felmenni. Onnan meredekebb, nekik járhatatlan. Nem véletlenül. Még a hegyen maradt örök is mitőlünk most lejjebb ereszkedtek, a kezükben frissen nyesett barkaágak, hogy odatartsák a szentelt vizet lötykölő pap bácsi elé. Mindegy, melyik milyen hiten volt közülük, bár látszott onnan fentről is, ki vet háromszor keresztet, ki meg egyszer, de akkor is fordítva, ugyanolyan ájtatosan csodaváró arccal fogadták azt a szentelést.

Nekem sok időm nem volt a csodán elámulni. Egy perc alatt töltöttem meg a zacskót a zamatos földdel, s azalatt teleszívtam magamat azzal a levegővel, hogy majd benntartsam a világrekorder tudóm valamelyik hörgőcskéjében. Aztán mentünk a magunk útján tovább az ónfalvai szent orvos kápolnájáig. Még arra is ügyeltem, hogy gondosan karcolt hátatáblát hozzak magammal a vegetás zacskók között. Azalatt a maradék üres fioláimat is telegyűjtöttem különböző spórákkal és rovartojásokkal.

Torokszorító élmény volt az ótempesztikával való találkozás. Megtudni, megérteni, hogy még van, még él. És ezzel a bizakodás sem veszett oda

teljesen talán, a jövőbe vetett hit sem. Már lefelé ballagva sem tudtam megmondani, mit is láttam, helyébe a közösség emlékezete tülekedett minduntalan, amit az öregektől hallottam. Hogy csak feküdt magatehetetlen, és egyedül az ujjait volt képes megmozdítani. Azzal szórta a saját sírja földjét magára. A tulajdon élményemre azonnal homály fátyla borult. Mint hogyha az alatt a perc alatt azon a felnőtt embernyi földön átfutott volna a tavasz, a nyár, az ősz és a tél, mind a négy mesebeli évszak, amelyeket sohasem tapasztalhattam meg. Ám hogy tényleg így volt-e, vagy csak akartam, hogy így legyen, elfelhősödött. Ha a nemzeti parkunk rekultivációs programja sikeres lesz, még megtudhatom. Ott volt nálam minden, amit a papjaink és a kutatóink a siker zálogának tartottak. És persze még előtte a kísérletek alapfeltételének.

Soha többé nem mehetek a közelébe sem, pedig megtenném. Ugyanis mire hazafelé a régi monarchiabeli óriási vasútállomásig elértem, kétszeresen is lebuktam, minekutána a papírjaimat elvették, bevonták, és örök időkre kitiltottak a skanzenből. Azonnal tudtam, hogy valami nincs rendben, mikor megláttam a klimatikus élműzeum kijáratánál állomásozó katonákat. Mutattam az egyházi engedélyt a sorompónál, amelyre éppenséggel valamivel keletebbre számítottam, de a tiszt, akit az ügyeletes odahívott, miután egyetlen pillantást vetett az irataimra, kimarkolta a kezemből, és ugyanazzal a mozdulattal az öklében összegyűrte.

Félre kellett állnom. Kiszállítottak és szétszerelték az autómát. Beleszaggoltak a borvizes palackba, amely már tiszta rozsdá volt. Arra volt engedélyem. Meg virágföldre. Azt se kérdezték, hogy az utóbbi akkor hol van. Nem mondtak azalatt egy huncut szót sem. Tapintani lehetett a feszültséget. És hogy semmit sem találtak, a feszültség csak egyre meg egyre jobban feszült. Mondani akartam, hogy elkéstek, és kínomban majdnem elröhögtem magam, de már csak meg akartam úszni ezt az egészet. És hazamenni. És persze el kellett tartalékolnom azt a röhögést, jó okom volt rá.

Úgy indultam el, ahogy az őrnagy javasolta, a rövidebb úton. Örültem, hogy nem kell messze északra felvezetnem. Amúgy is durva volt az az út. De még el sem értem a hegyekig, mikor belefutottam a balesetbe. Legalábbis első ránézésre azt hittem a keresztbefordult utánfutóból meg az izgatottan integető emberekből. Későn jöttem rá, hogy kelepcebe csaltak.

A nagy bajuszú pasast azonnal felismertem. Egy pillanat alatt közrefogtak, reményem se volt, hogy vissza tudjak ülni az autóba, és elhúzhassak. Azt mondta, ne tettessem magam. Kristálytisztán beszélte a nyelvet. Azért én tettem. Akkor már az emberei az autóban matattak, és elő is húzták

az ülés alól az akkudobozt, benne a specimennel teli fiolákat meg a vízspalackot, amelynek a nyakát a lefele keskenyedő fehér sócsík megjelölte. Úgy mutatták oda egymásnak meg nekem, hogy abból tudjam meg, minden eldőlt. Nem is láttam többet. Azután felnyitották a csomagtartót, és előszedték az ártatlan virágföldes tasakoknak látszó zsákokat a talajmintákkal.

Én egy nemzeti parknak dolgozom, mondtam a nagybajuszúnak. Nem valami nagyvállalatnak, vagy háttérhatalmi ngo-nak. Közben az övéi kihajtogatták a zacskók száját, és mindbe beleszagoltak. Párat félreraktak. Innen semmit nem lehet kivinni, rázta meg a fejét egykedvűen, kicsit talán olyan szomorkásan. Nézze meg a papírjaimat, ha nem hisz nekem. Megmutatom a földrajzi koordinátákat. Bükk-hegység. Az is a Kárpátok. A nemzeti park meg az egyházé. Áldott a földje. Úgysem élne meg ott, vont vállat. Csakis itt egyedül.

A játékban maradt zsákokba az emberei beledugták az ujjukat a rögök közé, azután amikor kihúzták onnét, akkor megnyalták. Maguk nem tudósok, mondtam. És nem is hatóság. Nem, ingatta lágyan a fejét. Mi metekommerciárok vagyunk, mondtá, amikor a kezébe nyomták azt az egy zsákot, amelyiket olyannak találták. Azt én gondoltam, hogy nem tudnak hibázni. Egyszerű kereskedők vagyunk, mondtá a nagybajuszos még, és belekóstolt gyorsan ő is. Akkor kössünk üzletet, bólintottam. Van pénzem. Annyija nincs, mint akinek én ezt viszem, felelte, mikor egy kicsi rögöt elrágott és lenyelt. Ilyenben amúgy az utat se élné túl, tartotta fel a zsákot, ahogy megrázta megint a fejét.

Nem akartak velem üzletelni. A szaglászvizsgán átment tasakokból a földet ráöntötték az utánfutón a többire. Azt árulták a parkolóknak. Amelyiket meg is csócsálta, azt a nagybajuszú maga borította be az ezeréves kombija csomagterében hordozott terrárium aljába. Gyorsan vissza is rakta rá az üvegtetőt. Azalatt a fioláimat szétaposták, a többi zsákot meg kifordították csak úgy az út szélén. Figyeltem, ahogy a szél belekap a finomra száradt porba, és elsodorja. Szétszórja a tájon, amelyből való.

Az egyenruhásoknak így aztán nem maradt, amit elvegyenek. Ez kezdte megvadítani őket. Csak hát el kellett engedjenek, ha egyszer semmijük sem volt ellenem, uniós ország egyházi megbízottja ellen. A parancsnok mégis azt mondtá, hogy menjek vele. Kicsit akadozva beszélt, de azért értettem. Nem is akartam akkor már ellenkezni. Azért megkérdeztem, hogy van-e végzése, de azt felelte, nem akar letartóztatni. Vagyis akar, de nem fog, csak nyugodjak meg. Azért a biztonság kedvéért körülvettek.

A bedeszkázott ablakú vasútállomás dohszagú folyosóján egyenesen vagoztam a hirtelen hőmérsékletkülönbségtől. Elvezettek egy helyiségbe, és akkor már tudtam. Egy olyan spirométert állítottak be oda sebtiben, mint amilyen a pulmonológiai laboratóriumokban van. Ezek erre is felkészültek. Tudtak a rekordomról. Kétségbeesetten torpantam meg, de már nem volt visszaút. Lefogtak. Odanyomtak a székbe, leszíjaztak. Bejött egy pontosan ugyanolyan nővérke, mint amilyenek ezeket a gépeket kezelik a tüdőgondozókban. Szakszerűen a cső végére csatlakoztatta a csutorát, aztán dugta volna rögtön a számba. Ellenálltam. Megragadták az államot, és szétfeszítették. Aztán meg a kezükkel szorították, majd szíjjal átkötötték immár a fejemet is, hogy biztosan összezárjam rajta a fogsorom. A nővér felhelyezte a csipeszt az orromra, és működésbe hozta a gépet.

Utána már csak várniuk kellett. Rengeteg idejük volt. Az enyém meg egyszer így is, úgy is letelt. A parancsnok kaján mosollyal nézte, mikor végül felszakadt belőlem a sóhaj, ahogy a kijelzőn felívelt a vonal, és félkört leírva nyugvópontra ért.

Még négyszer kellett nagy levegőt vennem és aztán kifújnom. Majd belegebbedtem, azt hittem, kiköpöm a tüdőmet. Az futott át rajtam, hogy a merülőkarrieremnek is búcsút mondhatok. A többéves munkára, amelynek az utolsó lehetőségét is elvették tőlem, majd csak utána. Mire végül elengedtek, csatakosra izzadtam magam. Már mindegy volt. Csak haza akartam, hazajutni végül. Elegendem volt már ebből az országból. Mindegy, hogy melyik is az, mindből elegendem volt. Pedig még meg kellett álljak valahol, hogy figyelmeztethessem az őrnagyot.

Álmodni azóta is álmodom még azzal az apró parcellával. A hatalmas földabroszon, a mindenség arcán megmaradt csipetkéjével annak a dús kertnek, amellyel az Úr ültette be egykori édenét. Lehettem volna őrizője, mégis tolvaja lettem, mint akárki más. Még abból is rossznak bizonyultam. Álmaimban virágba borult a tavasz, és én ott feküdtem a szirmok között, mint régi nyálas filmekben a halhatatlan szerelem hős vámpírjai, és azt éreztem, amit ébren csak akkor az egyszer, amikor ott jártam, és máskor soha, de soha, hogy van még remény ezen a világon. Mikor pedig már réges-régen nincsen.

CAPITALISM KILLS

2000-re világvégét jósoltak
majd megszülettem szeptemberben
akkor már túl voltunk pár jóslaton & következett
a 2008-as vagy 2012-es például
gyerekként hamar eltanultuk a rettegést
belenőtünk mint egy kabátba:
elérte történelmi csúcsát a globális CO₂-kibocsátás
gondoltad volna? az idei lesz elkövetkező életed leghidegebb nyara
tudósok felhívták rá a figyelmet ha nem csökkentjük a kárt
2035-ig akkor
stb. stb

minden nyáron ránk tör a pánik
ha lekapcsoljuk a klímát &
kilépünk az utcára
úgy tör tánk
mint arra a francia egyetemistára
aki pár éve felgyújtotta magát
mert nem bírta tovább
fizetni az albérletet
kajára spórolni minden nap
nem bírta hogy cserbenhagyták
& nem változik semmi
üszkös testébe kapaszkodott az élet
ez is egy formája az ellenállásnak

ha valóban ez a természetes rend
a legjobb világ amelyben élhetünk
de 10 kényelmes évünk van hátra
hogyan jobb elégni?
felgyújtánám-e magam a parlament lépcsőjén például?

PANASZLÁDA

Először meghatározzuk a beszélőt: mi vagyunk
a nemzedék, amelyik a panasz kultúrára
panaszodik. A megkímélt utódok,
akiket már alig vertek, mégis élethosszig
gyógyítjuk apa- és anyasebünket.
És igen, a fiúk nem voltak katonák.

A halált és a születést úgy dugták el előlünk,
hogy képileg minden részletüket elénk tárták.
Világlátó szemünkkel bármikor adagolhatunk
személyi buborékjainkba némi traumát.

Kiszáradt retinával bámuljuk a népbetegségeket,
a lelkit, a fizikait, a Margit-sziget kavicsait.
Hol felvesszük, hol letesszük a maszkot.
A burn-out kívül-belül világméreteket ölt.
Próbálgatjuk a problémamegoldó kérdésfelvetést.
Mit lehet tenni kiégés ellen? Első lépés a felismerés.
(Amiről nem tudunk, az nem fáj.)

Időnként kigyullad egy erdő, kiég egy vidék,
lángol egy kontinens, és a távolban olvad a
felfoghatatlan sarki jég.
Én vétkem, mi vétünk, a mi igen nagy vétünk.
Kékbálnák gyomra, pelikánok gyomra, teknősök gyomra,
halak gyomra – abban a dobozban jött a vacsorám.
Minek hazudni? Ó a vacsorám.

Bezzeg, ha neked vennék el az élőhelyedet!
Pusztuljon a férgese!
Tombol a kommentháború, és magyarázzák,
hogy nem a föld, értsd meg, nem a föld;
az életformád van veszélyben.

Nem rinyálni kell, hanem cselekedni.
Vedd az idényt, vedd a hazait!
A fogyasztói igények alakítják a piacot.
Pénz beszél, kutya ugat. Mit ugatsz?
Amelyik ugat, nem harap – akkor miért fáj?
Test sincs, ami sajogjon, csak virtuális arcok
jogokkal, véleményekkel, fun factekkel.
Például: amikor a Notre Dame leégett, mik élték túl?
Na mik? Persze hogy a méhek.

EGY HAJÓNAPLÓ FOLYTATÁSA

A kisebbik fiamnak mindig voltak nagy tervei. Kíváncsi vagyok, mi lehet az a nagyszabású projekt. Őcsém annyit mondott, hogy globális környezetvédelem témában ügyködik megint, de most valami radikális megoldáson töri a fejét. Társai is vannak ott Dániában a World Space nevű civil szervezetben, már évek óta gőzerővel dolgoznak a kollégáival. Mind a két fiam komolyan veszi a környezetvédelmet. Kiskoruktól fogva nagy állatbarátok, vigyáznak mindenre, ami él és mozog, főleg ez a kisebbik, aki még az ösvényen is vigyázva lépked, legszívesebben nem is nehezedne rá a lábára, valami légpárnán közlekedne, nehogy kárt tegyen a növénytakaróban meg a benne lakó állatvilágban. Egyszer rám nézett az erdőben, tűnődve maga elé mutatott, idenézz, ha nem tapostuk volna ki az utat, itt is mennyi növény kihajthatna! Azokról a területekről nem is beszélve, amelyeket a házainkkal, az útjainkkal és egyéb építményeinkkel elfoglaltunk! Ő már gimnazista korában dolgozatot írt a fenntarthatóság témakörében valamilyen környezetvédelmi pályázatra, és a legkülönbébb tesztek alapján számolgatta hozzá az ökológiai lábnyomát. Otthon sose rágtuk a fülét, hogy márpedig neked környezettudatosan kell élned, elég volt neki, amit tőlünk látott, hallott. Nem tudom, mit találhatott ki, őcsém azt mondja, van egy listája, hogy kiket kellene kiiktatni a gépezetből. Részletesen kidolgozott tervet ígért, egyelőre csak fölállította a sorrendet, egytől ötig terjedő skálán rangsorolta az érintetteket, megállapította, milyen mértékű felelősség terheli őket személyes működésük miatt. Szerepel rajta a világ több vezető szakpolitikusa, olaj- és autóipari, gyógyszergyártó és más, nagymértékben környezetszennyező cégek vezetői, sőt egyes civil szervezetek képviselői is. Későbbre ígéri a teljes leírást, hogy milyen tényleges vagy jelképes fegyverrel gondolják lekapcsolni őket. A számítógépén *Föld* néven szerepel a mappa, benne *Földünk fő ellenségei* címmel a dokumentum, melyben név szerint föl is sorolja őket. A mappában még számos tanulmányrészletet tárol, ott van az EU által finanszírozott környezetvédelmi és környezettudatossági felméré-

* Részlet a 2023 őszén, a V-4 rezidens ösztöndíj időtartama alatt keletkezett szövegből.

sek eredményeinek összefoglalója PDF-ben, sárga kiemelővel aláhuzigálva és buborékban széljegyzetelve. El tudom képzelni, én is láttam már ilyen anyagokat. A World Space-szel csatlakoztak volna olyan radikális zöldekhez, akiknek aktivistái fához láncolják magukat, hogy ne vágassák ki? Nem hiszem, hogy Dániában szükség volna ilyesmire. Gondolom, spontán tünetést sem terveznek, nehogy úgy járjanak, mint az a londoni fiatalember, akit száznál is több társával együtt letartóztattak, mert a reggeli csúcs idején akadályozták a forgalmat. Az én fiam sokkal okosabb, komolyabb környezetvédő, semhogy törvényellenes módszerekkel tiltakozzon. Nekem is írta a múltkorában, akkor is valamilyen tanulmányon dolgoztak, hogy a felmérések szerint most ott tartunk, hogy Európa utolsó, legnagyobb kiterjedésű érintetlen vadonjában, a Kárpátok térségében óránként öt futballpályányi természetes erdőt vágnak. Javarészt illegálisan. És ha csak az Európai Unió területét nézzük, ott is naponta 1500 hektárnyi, főleg művelhető terület tűnik el a beépítések miatt. Lépnünk kell, ha tenni akarunk ellene valamit.

Istenem, szegény fiam! Még nem jött rá, mennyire kevés egy ember, hogy megváltsa a világot! Nem vagyunk mindenhatók, még az is elég nagy feladat, hogy az ember úgy-ahogy magával rendbe jöjjön! Lám, itt vagyok én, és hatvanöt évesen sem tudok zöldágra vergődni magammal. Másképp is mondhatnám, itt vagyok, leéltem egy életet, így vagy úgy, de tisztességesen ledolgoztam a munkahelyemen a nyugdíjhoz szükséges éveket, szültem két gyereket. Akár hátra is dőlhetnék, ehelyett én mindenféle úton-módon a kilétem után kutatok múltban és jelenben. Szegény fiam! Még nem jött rá, hogy a változást magán kell elkezdeni, a befelé vezető úton kell elindulni ahhoz, hogy célba érjen. Hiába iktatja ki a fő gonoszokat, nyomukban ott lihegnek a tökmagjankó helyetteseik, csak dőltekre lesnek, alig várják, hogy átvehessék a szerepüket, és még náluk is nagyobb gonoszok lehessenek! Hát erre volt jó az én nevelésem. Nem elég, hogy nekem van lelkiismeret-furdalásom a fiaim előtt, amiért ilyen vagyok, amilyen, még rájuk is sikerült átragasztanom az örök kételkedő és roppant kritikus világszemléletemet. A kisebbikre legalábbis. Mindig ő volt az érzékenyebb, a sérülékenyebb, félttem is, hogy egyszer majd számonkéri rajtam, miért neveltem ilyenre, pedig azt hiszem, erről az egyről éppenséggel nem én tehetek. Vagy ki tudja. A kezdeti időszak a legmeghatározóbb, nullától két éves korig. És tőlem pont akkor, a legelső hónapokban nem kapták meg azt a közvetlen testi közelséget, ami semmivel nem pótolható, amit egyedül az anyjuk adhat meg a gyerekének. Születésük után eltaszítottam őket magamtól, és most itt van a következménye. Öcsém szerint túlzásba viszi, túl sokat foglalkozik olyas-

mivel, amibe még a World Space révén sem lehet beleszólása, mert komoly nemzetközi érdekeket sértene. Mégiscsak én tehetek róla, hogy ilyen lett, hogy mindenért felelősnek érzi magát, ami a világban történik, és túlérzékenyen reagál mindenre. Megyünk az erdőben, még egész kicsi, én lépenyomon figyelmeztetem, nézz a lábad elé, nehogy eltaposd azt a nünükét! Vigyázz, ott egy pók, rá ne lépj! Ne tépd le, fáj a fának! Hagyd, ott szép, ahol van! Később már szólni se kellett, magától mondta előre a testvérenek is, ide lépj, ne oda, ott hangyaboly van. Hát akkor mit csodálkozom, mire számíthattam? Azt képzeltem, a lányokat sújtja az anyáatok, anyafóbia vagy mi a fészkes fene, ők állnak folyton harcban az anyjukkal, ők hordozzák az örök terhet magukon, és most kiderül, a kisebbik fiam ugyanúgy szenved miattam, a tőlem örökölt természete miatt.

Vajon mit jelenthet, hogy tényleges vagy jelképes fegyverrel akarja kiiktatni a szerinte zavaró elemeket a gépezetből? És pont Dániában jut eszükbe ilyesmi, a világ legboldogabb országában, ahol legalacsonyabb a korrupció, ahol legtöbbet áldoznak a fenntarthatóságra, ahol aki él és mozog, az mind biciklivel vagy cargo bike-kal közlekedik, Bornholm szigetére megy ökoturistának, ökonyaralónak, és kellő időt szán minden egyes tevékenységére. Ahol az a trendi, hogy lassan utazz, élvezd az átmenetet, nem számít a gyorsaság, minimális poggyászt vigyél, minél kevesebbet vásárolj, és minél több időt tölts a természetben. Hiszen ők sem véletlenül mentek Dániába! A kisebbik, amikor meglátta, hogy a második szomszéd kivágta az egészséges diófát a telekhatáron az utca felől, hogy betontéglából kerítést építsen magának, azt mondta, ő bizony nem hajlandó tovább maradni, végképp elkerült az ideje, hogy kivándoroljon innen. Öcsémről folyton azt hallotta, hogy Dániában nemcsak beszélnek, kézzelfogható eredményeket tudnak felmutatni. Fél év alatt képesek voltak elérni, hogy megújuló energiából fedezzék az ország teljes villamosenergia-fogyasztásának több mint a felét. És ez még csak a kezdet. Dániában a zöldenergiáé a jövő. Bár ha jól belegondolok, egy ilyen helyen még a legapróbb környezetvédelmi kihágás is nagyobb súllyal nyom a latban, mint máshol, mert mindenki sokkal felelősebben viszonyul a kérdéshez. Nem is a dánok állhatnak a fiam célkeresztjében.

Mégis, mire gondolhat, mi lehet az a tényleges fegyver? Kétségtelenül nem a NATO-szabványos gépkarabély, amivel az ámokfutók szoktak ártatlan emberekre lövöldözni! Húsz-harminc embert is simán kivégeznek egy ilyennel. De akkor micsoda? Lélektani hadviselést képzelt el a világ urai, a pénzmogulok, az iparmágnások vagy oligarchák, tudom is én, kicsodák ellen? Közismert tény, ahelyett, hogy lassabbra vennénk a tempót, napról

napra minden csak gyorsul körülöttünk. Dániában is, nem csak itt nálunk, kérdés, hogy erre hogyan reagálunk. Én is tudom, szintén a fiamtól, mert én nem foglalkoztam statisztikákkal, de megdöbbenő, hogy a hatvanas években feleannyian voltunk, mint most. A Föld szempontjából az akkor még nem is állt messze az ideálistól, aztán ahhoz képest jó húsz éve már majdnem megkétszereződöttünk, ezt a mostani nyolcmilliárd fölötti létszámot pedig alig tíz esztendő alatt értük el. Optimálisan mennyit bírna el a Föld? Talán ha annyian lennénk, mint a hatvanas években voltunk, azzal a népességgel esetleg lehetne tartani ezt a gyors technikai fejlődést, de nem robbanásszerűen, hanem a jelenlegi ütemben, márpedig nekem már ez is elég ijesztő. Ha így maradna, esetleg akkor tudnánk elérni, hogy a jövő nemzedékek életterét ne fenyegetse a jelenleginél nagyobb veszély, ezt mondja a fiam. Ahogy elnézem, ez aligha kivitelezhető. A gyorsulás megállíthatatlan. Kár szépíteni, ennyi embert nem bír el a Föld. Erre biztos nem tud megoldást a fiam. Egyet legfeljebb, ha megnősül, majd ő is követheti indiai barátja példáját, aki a feleségével azért nem vállal gyereket, mert Indiában amúgy is túl sokan vannak, nem szeretnék tovább gyarapítani hazájuk lakosságát.

Ha nem vigyázunk, elkorcsosul az emberi faj. Végtagnyúlványa lett a telefon, ha tetszik, ha nem, és ez fontos, mert ez nem a saját választása, hanem a technikai fejlődés kényszeríti rá. Próbáltam én is nélkülözni, ameddig lehetett, de már ott tartunk, hogy telefon nélkül semmire se megyek. Ha nincs okostelefonod, meghaltál. Nem tudsz fizetni, nincs buszjegyed, nincs fényképalbumod, mindent a Google csinál neked, helyetted. Bekapcsolod, bejelentkezik az asszisztens, kérdezi, miben segíthet, és ha nem vagy résen, rögtön működésbe is lép helyetted. Kitalálja a gondolataidat, orrod alá tolja az emlékeidet, és te boldogan mosolyogsz, nahát, milyen okos ez a kis ketyere!, és mindez azért, mert hagyta, hogy beszippantson a gépezet. Ha nem vagy ostoba, akkor erre hamar rájössz, meg persze arra is, hogy ha megfeszülsz is, akkor sem tehetsz ellene, a világ lett ilyen. Próbálkozhatsz búcsút inteni a városnak, lehetsz ökogazda valamelyik tanyán, Dániában talán működik is, de itt nálunk, ezen a végtelenségig kiszipolyozott magyar ugaron, ezen nem. Akkor sem, ha nem ugarföld, mert ha művelik, akkor mehetsz akármerre, a gabonán kívül mindenütt csak kukorica- meg napraforgóábrát látsz. Ami földet fölvasároltak az olaszok, ott esetleg nyárfást. És kész. Az erdőt kivágjuk, mert most már fával kell tüzelni, a természetvédelmi terület közvetlen határvonalán négylakásos társasházakat, a folyók árterében meg lakóparkokat építünk, és csodálkozunk, ha előnti a víz a pincéket. Mit akarunk itt a fenntarthatósággal? A sertéstelepeken ketrecekben nevelik a

disznókat, semmi életük, semmi terük, még a kacsának is jobb sora volt, amit apai nagymamám tömött, hogy karácsonyra legyen rendes kacsamáj. A nagyanyámra sose tudtam haragudni, hogy a tömással miért kínozza szegény kacsát, de a nagyüzemileg nevelt hizott kacsá meg a mája már nem kellett. A fiaimtól nem vontam meg a húst, saját elhatározásukból döntöttek úgy, hogy felhagynak a húsevással, én meg jóformán már a születésük óta nem eszem húst.

Vajon mit jelenthet, hogy a fiamnak van egy listája, és a szakmai szempontból legkártékonyabbnak minősíthető elemeket szeretné kiiktatni a gépezetből, és ehhez keresi az eszközöket? Képtelenség. Ilyen nincs. Ehhez ő kevés. Elméletben talán. Förlállított egy egyenletet, de a valószínűség még csak feltételezett valóság. Meg ez az egész is csupán az én feltételezésem, nem is várok sokat tőle, de meg mernék esküdni rá, ha a fiam végigvezette a folyamatot, és amikor kiiktatásról beszélt, biztos nem arra gondolt, hogy ki kellene lövetni a listáján szereplőket. Alternatív javaslatai lehetnek a ténykedésükre nézve. Nem tudom elképzelni, hogy valakinek az életére törne. Még szóval sem, nem ám hogy fegyverrel! Iskolás korában sem a tanárait szidta, ha rossz jegyet kapott, vagy ha szerinte igazságtalanság érte, inkább még a bátyját is próbálta csitítani, ha az szidta őket valamiért. Mindig volt alternatívája, minden kétes helyzetre. Az én fiam rossz szándékkal semmilyen listát nem állított össze. Az én fiam a kegyetlenségig igazságos. Egyszer egy nyaraláson a bátyja észrevette, hogy a parti köveken egy gácsér nagyon le akar nyelni egy kis vízisiklót. Én nem hittem a szememnek, csak álltam ott dermedten, a nagyobbik fiam meg szaladt volna, hogy elveszi tőle, mire az öccse rászólt, hagyd!, már úgyis mindegy, a kacsának is jogában áll megválasztani a táplálékát. Komoly vita alakult ki köztük, már gimnazisták voltak, tudtak érvelni. A bátyja azzal védekezett, hogy a kacsá maradjon a hínárnál, a zöldnél, utóvégre a begye leginkább magevésre predesztinálja, mire ő meg hogy vadon él, nem szór elé kukoricát minden reggel a gazdasszonya, úgyhogy hadd egye csak meg szépen azt a vízisiklót. Ilyen volt mindig. Nem visel greenpeace-es pólót, hanem ahol tud, ott cselekszik. Egyszer a fejébe vette, hogy ő elmegy Lipari szigetére tengeri teknősöket menteni. Még gimnazista volt. Jött, hogy járuljak hozzá én is, mert az önkéntes munka nem kirándulás, anyagi áldozattal is jár. Mondtam, rendben, akkor én megveszem neki a repülőjegyet. Hogy ő? Repülővel? Hallani sem akart róla. Tudtam, biztos voltam benne, hogy repülővel nem lesz hajlandó utazni. Másnap azzal jött, igazam volt, amikor le akartam beszélni. Inkább nem megy. Sajnos túl messze van, vonattal Szicília legalább három nap, onnan még hajóval kell

menni, inkább keres itthon valamilyen lehetőséget. Elmegy a Hortobágyra vagy a Tisza-tó mellé, ott is talál majd valamit. Végül a Körös-Maros-Vidéki Nemzeti Parkban számolta a fészkelő ragadozó madarakat, gyűrűzött is, meg még nem tudom, mi egyebet csinált, amíg ott önkénteskedett. Hát ne mondja nekem senki, hogy ebből a fiamból harmincéves korára bűnöző lett. Nem tudom, minek kellene történnie hozzá. Ép ésszel biztos nem tesz törvénybe ütközőt. Az ellenkezőjére utaló jelet meg nem tapasztaltam nála. Rendszeresen beszélünk, látom a videón is, az anyja vagyok, a szeme állásából tudnám, ha valami rosszban sántikál.

Egyszer a hűtőpultban meglátta, hogy a kacsának véraláfutás van a szárnya tövében, hátranézett, Anyám! Ezt a szegény állatot hogy megkínózták, mielőtt elvágták a nyakát! Látod, ezért sem eszem én húst. Itthon halat is nagy ritkán evett, Dániában talán többet, ott a tenger, nem tudom, a hidegvérű állatokhoz hogyan viszonyul mostanság. Igaza is van, hogy amíg a háztáji udvaron kapirgálhattak a tyúkok, az árokpartokon legelhettek a libák, addig nem volt baj, de amióta ketrecbe zárták őket, minden elromlott. Ő nem kíván része lenni a baj tetézőinek a húsfogyasztásával. Mondtam neki, fiam, csepp a tengerben, nem azért, hogy lebeszéljem, de amíg ez az ész nélküli fogyasztás megy, addig itt úgysem lesz változás. Fontosnak fontos, de ha megfeszül is, egy ember nem fogja megváltani a világot. Magát, saját magát változtassa meg, ő is mihamarabb jusson el a felismerésig, hogy amíg mindenki a másikra mutogat, addig mindenki csak a saját árnyékával hadakozik, mint Don Quijote a szélmalmaival. Ki is itt a bolond? Nehogy már azt tekintsük bolondnak, aki le akarja győzni a saját árnyékát!

Nagy Zalán

IDŐ ELŐTT

oda fogsz érni, még idő előtt
megérkezel, paripád hátán átnyargalva
az aggodalom völgyein, át a nyárba,
át a világos, mégis kiszámíthatatlan
szeptember elsejébe, paripád forró
gyomrában szén, paripád hideg patáiban
megváltás. zsebedben üvegcese, nyugalom,
zsebedben ökölnyi erő és megbánás.

ilyen egyszerű lesz, legalábbis utólag
annak fog tűnni. néhány jól felhasznált
eszköz, jól elhelyezett szó, zsebedben
csiszolt gyémánt. tárgyalnak a bányák,
a bányák rólad tárgyalnak: először
bevillan a vád, majd felzúg az ítélet –
ők sem tudják, mi közöd van mindehhez.
felvillantod a zsebedben rejlő gyémántot,
és a gyémánt beszélni kezd.

ÉL ÉS VIRUL

*„egyszóval ők is pontosan tudják,
hogy a Marost márpedig át kell úszni”
(Karácsonyi Zsolt: *A Maros átúszása*)*

mert aki ezen a környéken él és virul,
az érezni fogja, annak muszáj lesz,
télvíz előtt jóval,
a fagy csípőjének kitapogatása közben,

a fagy láthatatlan, mégis kiszámítható
derekán korcsolyázva
érezni fogja, és muszáj lesz,
mert saját derekán úgy fut fel a hideg,
úgy korcsolyázik a fagy,
ahogy ő tette az imént a fagy derekán,
a fagy csípőjének kitapogatása közben.

aki ezen a környéken él és virul,
az érezni fogja, hogy meg kell néznie a poklost.
annak muszáj lesz.

mert a poklos-patak úgy fut, úgy korcsolyázik,
úgy mozgatja örökké változó csípőjét,
ahogyan a fagy teszi, ahogyan mindenki,
aki ezen a környéken él és virul,
örökké egy helyben, örökké ugyanúgy.

aki ezen a környéken él és virul,
az minden nap ugyanolyannak látja a poklost.
így hát télvíz előtt jóval, a fagy idején,
meg kell néznie, befagyott-e a poklos,
mert ha igen,
akkor belefagyhat ő is a történelembe,
sorsát egy csapat régésznek ajándékozva,
mert ilyen érzés meglátni a poklost,
télvíz előtt, a fagy idején:
ne siessünk sehova, van még idő a történelemre.

KISHAJÓ

A kerti padon ül ma is, mint minden nap, amióta megvették a házat. Itt ül ebéd után, amikor idehaza van. Keveset van távol, miért is lenne. Mindnyájan, akiket szeret, itt vannak körülötte. Alfréd benne él a ház valamennyi zugában. Kívülről nézve rendetlenséget csinál maga körül, a ruhái, a könyvei, az elmosatlan tányérjai szanaszét hevernek. Lassan rájött, ez nem valódi rendetlenség. A szanaszét hagyott tárgyakra éppen ott van a helyük, ahol levetették vagy letették őket. Ott élnek tovább azután, társalognak egymással. Némelyik kissé odébb mozdul, egy nadrág megindul a ruhásszekrény felé, aztán elszégyelli magát, miért volt sietős a dolga, és visszalopakodik oda, ahol hagyták. A gyerekek távol kerültek, de jönnek gyakran látogatóba. Hozzák az unokákat is. Gyönyörű kis csöppségek, két lány, egy fiúcska. Az emeleten mindkét gyerekszobát meghagyták eredeti formájában. A falakon poszterek, az íróasztalokon tollak, egyetemi jegyzetek. A sarokban az egyik szobában dobfelszerelés, a másikban elektromos zongora. Végül egyik se lett zenész, de családi összejöveteleken szép kis koncerteket adtak. Az unokák rajonganak a hatalmas plüssökért. Egy szarvas és egy elefánt, ezek találtattak méltónak, hogy a lomtalanítást megússzák.

A pad egyidős a házzal, negyvenkét éves. Ha hideg van, felöltözik melegen. Ha esik, ernyőt nyit a feje fölé. Minden, amit szeret, itt van körülötte. Innen látszik a veteményes, a virágágyás, a kutyaól, a templomtorony. A kertben ősszel is van munka, hála Istennek, kell az a testmozgás, így maradnak sokáig fiatalok, megmondta a házi orvos is. Kislánként, a panelház hatodik emeletén eldöntötte, felnőttkorában kertes háza lesz. Amikor Alfréd megkérte a kezét, azzal a feltétellel mondott igent, hogy kiköltöznek a városból. Vőlegénye először nem lelkesedett az ötletért. Idő kellett, míg elfogadta: a gyerekeknek is jobb lesz a kert, a jó levegő. Dolgozni otthonról is lehet, a könyveléshez és a pénzügyi tanácsadáshoz elég egy számítógép. És azért nincs messze a város. A gyerekek a kishajóval húsz perc alatt beérnek az iskolába. A kishajó biztonságos. Biztonságosabb, mint a közúti közlekedés. És tisztább, mondta Alfréd, hiszen árammal megy.

Gyönyörű volt a hófehér ruhában, pedig már valamivel elmúlt harminc. Alfréd harminchárom volt, krisztusi kor. Akkor még Alfréd nem hitt Krisztusban. Kizárólag saját magában hitt, az eszében, az erejében. Aztán kezdett

hinni a vidéki életben, az új házban, a nagy kertben. És a kishajóban, amely biztonságos. Krisztusban őszintén ma sem hisz. Pedig Krisztus gyakran intetet a templomtorony tetejéről, olykor le is jön, benéz hozzájuk, itt sétálgat. A minap lehajolt a bokor alján pirosuló málnaszemért. Bekapta, és mosolygott. Alfréd bosszankodott nemrég, az Isten se érti, miért érik a málna késő ősszel. Lám, az Isten minden bizonnyal érti. Lehet némi köze a dologhoz. Mindenekhez van köze, de jól megválogatja, kivel osztja meg a terveit. Nem igaz, hogy ember tervez, isten végez. Isten is tervez. Jó előre kitervel minden apró részletet, az ember meg úgy érzi, ő tartja kezében a dolgokat, és örvendezik, mennyi remek ötlete támadt. Aztán Isten, ha úgy látja jónak, végez. Végez vele, vagy mással.

Ma süt a nap, nem kell sem meleg ruha, sem ernyő. Egy párna jólesne a derekához, kemény a pad támlája. Eleinte ez nem zavarta, nagyjából húsz évig párna nélkül ült a kemény padon. Jót tesz a csigolyáknak, legalább figyel a tartására, mondogatta. Ha itt lenne a kutya, talán hozna neki egy párnát. Üres a kutyaól, de nem engedte Alfrédnak szétszedni. Masszív fából készült, jól szigetelt. Hátha kerül még másik kutya bele a kis Szamóca után. Okos állat volt. Kölyökkorában felásta az egész kertet, mérgelődtek vele eleget. Később megnyugodott. Ugyanolyan volt, mint az anyja meg a nagyanyja. Az öreg Málnát a fiúk arra is megtanították, hogy a homokozóban a kislapátot meg a vödröt a kezükbe tegye. Micsoda homokvárakat építettek! Donát volt az ügyesebb, de Csanád a türelmesebb. Csendben nézte, amíg a bátyja művészi pontossággal megformázza a tornyokat, a falakat, a vizesárkot. Ha valami nem sikerült, Donát dühösen lecsapta a kislapátot. Egyszer szétrúgta a már félig kész várat is, mert leomlott a harmadik fal. A kisebb volt, aki ilyenkor újraépítette. Rendületlenül hordta a vizet a kerti csapból. Amikor elkészült, szólt nekik: felépítették Donáttal a várat. Sosem árulkodott a bátyjára.

Szerencsére közel van a folyó, mindig jut bőven víz mindenre. Amikor Alfréd látta, hogy termőre fordul a veteményes, akkor már ő is lelkesen munkálkodott a kertben. Egyre többet volt kint, egyre kevesebbet bent, a papírok fölött meg a monitor előtt. Berendezett magának egy kis kamrát, szerszámokkal, cserepekkal, vetőmagokkal. Érik a sütőtök. Főz majd belőle jó nagy adag levest, Alfréd kedvence. Donátkának is a kedvence volt régebben. Vajon most hozzájut-e igazi sütőtökleveshöz? Natalie nem egy született háziasszony. Salátát szolgált fel vacsorára, bolti kenyeret, pár szelet sajtot. Nem csoda, hogy olyan csenevész a két kisunoka. Karácsonyra meg húsvétra hazajönnek, de pár nap nem elég, hogy feltáplálja őket. Finnyásak

is, mint a fene. A legtöbb magyar ételt nem ismerik, nem tudják a nevüket sem, ő meg franciául nem képes elmagyarázni, mi is van a töltött húsban. Talán azzal a semmilyen kosztal akarta elérni a menyét, hogy ne menjen hozzájuk túlságosan gyakran látogatóba. Na hiszen, mintha neki akkora élvezet lenne nyolc órát utazással tölteni. Hiába csupán két óra maga a repülés. Ha hozzáadja azt az időt, amíg itthon kijut a reptérre, amíg ott várakozik, aztán Párizsból busszal eljut a Donáték házához, könnyen összejön nyolc óra is. Ráadásul a repülőút kész kínszenvedés. Hiába mondják, hogy Isten az égben lakik, soha nem volt még szerencséje közelről látni. Csak a nagy semmi van odafent, végtelen, üres semmi, ha egyáltalán látni valamit, és nem egy sűrű, fehér masszában bukácsol a gép. Isten még soha nem kukucskált be az ablakon, csak a hideg dől a plexin át. Utál ablak mellett ülni. A folyosó felé sem jobb, a kiskocsit állandóan nekitolják a lábának. A belül ülőket pedig ki kell engednie a mosdóba. A középső hely a legjobb, ha már muszáj. Ott legalább úgy érzi, minden oldalról védve van.

Utazás helyett inkább videón hívják egymást. A lányok élvezik, a telefonban látszik a nagy. Videónagy, ezt mondta először a kisebb. Aztán csodálkozott, amikor találkoztak: a nagy kijött a képernyőből. Meg lehetett fogni a kezét, megszagolni a haját. A keze nem volt olyan puha, mint az anyáé, és a haja sem volt olyan jószagú. Nagynak durvább, szárazabb a bőre, és menzszagú a haja. Menza helyett kantint mondott. A nagyobb videón keresztül tanította meg pogácsát sütni. Igazi tepertős pogácsát. A pogácsa szót nehezen tanulta meg a kislány, eleinte állandóan focacciát mondott. Donát keveset van a gyerekeivel, nem fognak rendszeren megtanulni magyarul. Donát az üzlettel foglalkozik. Ügyeskedik, ahogy Alfréd mondja. Mindig ügyes gyerek volt, most meg ügyeskedik. Azt ígérte, ha beindul a vállalkozás, Csanádot is kiviszi magához. A vállalkozás mind a mai napig nem indult be igazán. Inkább viszi a pénzt, mint hozza. Pedig Donát éjjel-nappal azzal foglalkozik. Hazautazni alig van ideje. A szünidőkre is hozza magával a munkát. Akkor sem volt ideje hazautazni, a sérvműtétkor. Csanádnak volt csak ideje látogatóba jönni.

Alfréd mindig is szeretett repülni. Szerinte a repülő is sokkal biztonságosabb a közúti közlekedésnél. Igaz, jobban szennyez. Nem úgy, mint a kishajó, amely nemcsak biztonságos, de tiszta is. Norvégiában is minden tiszta. Jól döntött Csanád, hogy ott próbál szerencsét. Vera szerint a tavakból is lehet inni. A babának is sima csapvizet adtak, amint elkezdett vizet inni.

Kellemesen nedves a fű a talpa alatt. Gyerekkorában, ha falura mentek a rokonokhoz, le kellett venni a cipőt, és mezítláb járni reggel a harmatos fű-

ben. Azt mondták, akkor nem lesz lúdtalpa. Tényleg nem lett lúdtalpa. Azt nem mondták, a visszereket mivel lehet megelőzni. Most már borzasztóan fáj. A nedves fű azért jólesik. Érdekes, még mindig harmatos, pedig elmúlt fél kettő. Talán Alfréd átállította az automata locsolóberendezést?

Cseng a telefon odabent. Nincs kedve felállni. Biztosan valamelyik fia telefonál. Minden héten szoktak. Vagy csak kéthetente? Milyen nap is van ma? Tegnapelőtt ért véget az esőzés. Esett legalább tíz napig, mintha Medárd után lenne. Pedig régen volt már nyár. Most legfeljebb vénasszonyok nyara van, hűsz fok árnyékban. Igaz, ez is elcsúszott egy jó hónapot, mindjárt Mindenszentek.

Csanád lesz, a kisebbik, érzi az anyai szív. A kis szőke, a kis vékony, a kis bújós fiú. Két és fél éves koráig szoptatta, a szentnek se akart leválni. Nem erőltette, munkába úgysem kellett mennie, folytatta az anyatejes táplálást, amíg a gyerek igényelte. Vera is úgy csinálta, három évig nem dolgozott. Érthetetlen, Natalie miért hagyta abba olyan hamar. Félévesek alig voltak a lányok. Tényleg nem csoda, hogy kis csenevészek. Táposok, mondják a falubeliek a városi népre.

A város mégiscsak messze van. Ha árad a folyó, a kishajó nem tud kikötni. Negyvenkét év alatt mindössze ötször fordult elő. Olyankor kiírják egy nagy táblára: a közlekedés átmenetileg szünetel. Eddig négyszer írták ki, pedig hatszor kellett volna. Hatszor kellett volna!

Megint cseng a telefon. Meg fogják szidni, miért nincs a zsebében, ha már egyszer vettek neki mobilt. Biztosan Csanád az, nyugtalan, amiért nem tudja elérni. Felnőttkorában lett nyugtalan, türelmetlen. Főleg, ha nem tudja őket elérni. Olyankor nekiindul, ha esik, ha fúj, meg kell néznie, jól vannak-e. Norvégiából aztán már nem tud csak úgy hazaugrani. Hát telefonál.

A műtétjére hazautazott. Minden nap meglátogatta a kórházban. Ha késett, telefonált. Egyszer történt meg, hogy nem tudta elérni, le volt némítva a mobilja. Az osztályos telefont épp nem vette fel senki, erre nekiindult. Nem volt kiírva a nagy táblára: a közlekedés átmenetileg szünetel. Nem szünetelt. Még ki tudott kötni a kishajó. Csanád felszállt a hajóra.

Milyen melegen süt a nap! Nem normális, hogy Mindenszentek előtt pár nappal ilyen meleg legyen. Nyáron negyven fokot is mértek árnyékban. Donátéknál meg ugyanakkor tizenötöt. Kis híja volt, hogy beindítsák a házban a fűtést. Egyik nap a légkondit járhatja az ember, másik nap meg fűteni kell.

Jólesik a lábának a víz. Kiáztatja kicsit, aztán lehet pedikűrözni. Szólni kellene Alfrédnek, üljön ide mellé, áztassa ő is a lábát. Mostanában kemény a sarkán a bőr. Bekenegeti majd neki. Negyvenkét éve minden este kenege-

ti. Csaknem minden este. Amikor egészen kicsik voltak a fiúk, akkor nem kenegette. Amikor kórházban volt a műtét miatt, akkor sem. Akkor Alfréd kenegette az ő sarkát. Soká tartott a lábadozás. Az orvos szerint a gerincsérvesek lassan épülnek fel. Alfréd is soká lábadozik. Lassan épülnek fel a...

Valaki jön. Nem Alfréd járkal, a kapu felől jön valaki. Csanád nem érhetett ide Norvégiából. Vera az, a kicsivel. Milyen kedves arca van a kisfiúnak. Milyen helyes az a kis gumicsizma a lábán. Vera ideges. Őrajta is gumicsizma van. Talán Alfréd hívta kertészkedni. Most a víztől felpuhul a talaj.

Kellemesen langyos a víz. Egy kis fürdősó kellene bele. Nem akar felállni, fürdőzni készül. Alfréd az emeleti szobában szundikál. Lábadozik. Lassan épülnek fel a rákos betegek is, megmondta az orvos. Nem kel fel a padról! Fürdősót akar! Hozza ki Vera a házból a fürdősót!

Cseng az a rohadt telefon. Vera vegye fel. A gyerek pancsol a vízben, a térdéig ér, befolyik a csizmájába. Nem fog megfázni, langyos a víz.

Donát van a vonalban. Ő is nyugtalan. Most bezzeg nyugtalan! Akkor miért nem volt nyugtalan, amikor az öccse felszállt a kishajóra? Miért nem kísérte el? Miért nem vigyázott rá?

Nem megy sehova, jó neki itt a padon! Alfréd az emeleti szobában szundikál. A gyerek kis csónakot úsztat a vízen. Kis csónak a vízen. Kishajó. A kishajó biztonságos.

A csónak is biztonságos, bekiabál a szomszéd Ervin, szálljon be a csónakjába, amíg nem késő! Nem száll be semmiféle csónakba.

Vera kijön a házból, utazótáskát hoz. A nagy, piros utazótáskát. Alfréddal vették Prágában. Az ezüstlakodalmukra lepték meg őket a fiúk azzal az úttal.

Nem kell a táska. Nincs szükség ruhaneműre. Iratokra se. Pénzre se. Nem megyünk sehova, nem kell a csónak.

Alfréd az emeleti szobában szundikál. Meg kell várni, amíg felébred.

Csanádot elvitte a kishajó. Meg kell várni, amíg visszajön.

Ő itt marad, valakinek vigyázni kell a házra meg a kertre.

Nincs árvíz! Csak elromlott az automata öntözőrendszer.

Vera menjen haza. Most már nem kell Norvégiáig utazni. Amikor Csanádot elvitte a kishajó, a menyé a gyerekekkel visszaköltözött a faluba. Mentse a saját házát, ha akarja, itt nincs semmi mentenivaló.

A sütőtök el rohadni a szárán.

A kutyaól üresen áll.

Krisztus nem jön le a toronyból.

Alfréd nem ébred fel már soha.

Csanád nem jön vissza már soha.

Itt már minden menthetetlen.

Sárfi N. Adrienn

MÉREGCSEPPEK

*„Csak annyit kell tennetek, hogy válasszatok egy áldozatot”
(falírka ismeretlen szerzőtől)*

Az a véletlen hasonlóság a szerzetesek és az itt fogvatartóként praktizáló őrök között, hogy mindegyiknek maga mögött kell hagynia világi érzékei egyik felét. A bűnös világ dolgait maga mögött hagyó szerzetes a megtisztulás reményében teszi ezt, önként; a világ békés felétől elforduló fogvatartó őr pedig kifejezetten félelemből. Mondhatni, önvédelemből. Mert szeretné élve megúszni a legtöbbek számára eleve túlélhetetlent, amely túlélés viszont még az ő esetében sem egyértelmű, hiszen elég a munkája során némi felelőtlen elérékenyülés, egy könnyelmű emberséges cselekedet, esetleg megfélelkezik magáról, és olyat tesz, ami nincs benne vagy máshogy van benne a szabályzatban, és máris a másik oldalon találja magát.

A börtön egy volt középiskola. Ma múzeum. Emlékhely. Belépek az egyik földszinti osztályterembe. Az ablakon vasrács, az üres terem közepén egy rozsdás vaságy, matrac nélkül, rajta bilincsek hevernek. Odébb egy asztal áll. A falon homályos, fekete-fehér fotó, amely azt az állapotot mutatja, ahogy a termet annak idején találták. A reguláris hadsereggel érkezett riporter készítette, aki a rettenetes bűzt megérezve talált az épületegyüttesre. A kép egy, a vaságyra hanyatt fekvő lekött, eltorzult arcú és testű embernek tűnő embert ábrázol. A test egész felülete fekete: a karjai, a lábai, a mellkasa, nyaka, és fekete a képen a vaságy alatt és mellett, a kő. Könnyű rájönni, hogy ami a képen fekete, az az életben vörös. Azt hinném, nyomtalanul le lehet sikálni a vért a kőről, de úgy tűnik, nem így van. A sárga-fehér sakktablakövön sötét foltok terpeszkednek a vaságy körül még ma is, a plafonon pedig sötét cseppfoltok éktelenkednek.

Az összes földszinti osztályterem így néz ki, csak a riporter által készített, falra akasztott fotókon látható – előzőleg változatos módokon megkínzott – emberek tetemei különböznek valamelyest egymástól. Mielőtt a felmentő sereg ideért, a fogvatartók előrelátóan végeztek az utoljára vallatottakkal, ők maguk pedig elmenekültek.

A kiépülő diktatúra fantáziadús vezetőinek köszönhetően ezek a termek, némi átalakítással, vallatósobákká váltak, ahonnan a megkínzottakat – ha

még nem vallottak, de éltek, vagy ha már vallottak, de még nem jött el a likvidálásuk aznapi ideje: este nyolc-kilenc körül – felhurcolták az emeleti börtöncellákba.

Odafent valaha szintén osztályterem voltak. Téglafalakkal elkülönített apró cellákat hoztak létre egymás mellett, sőt, a termek közötti falakba nyílásokat ütöttek, hogy könnyebb legyen felügyeletet gyakorolni a cellákban kikötözve fekvő megkínzott „ellenség” felett. A cellák ajtaján, belül, a rabok felé közvetítette bölcs tanácsát a párt:

„Ne légy túl szabad!”

Egyik teremben a falon zöld iskolatábla lóg. Régi időkből való, pártideológiát sértő tárgy, amit talán éppen azért nem távolított el a hatalom, hogy a vérükben fetrengő „vétkesek” kárhoztatására megmaradjon, egyik kardinális bűnük mementójaként.

A termek előtt húzódo, udvarra néző nyitott folyosók mellvédje felett, a mennyezetig négyzetrácsosan kihúzott szögesdrót megakadályozta az udvarra való fejesugrás lehetőségét, vagyis az esetleges öngyilkossági kísérleteket a rabok részéről, amiből akadt bőven, egyéb módokon is. De a hatalom és kiszolgálói szemfüles ráérése folytán a legtöbb ilyen-olyan úton kísérletet tevőket „megmentették” a saját kezük általi haláltól. Átvállalták tőlük ezt a posztot, de csak miután a kínvallatásuk során elhangzott a szájukból, azaz kiüvöltötték, hogy a feltett kérdés a, b, c titkosszolgálat lehetőségei közül melyiknek kémkednek; valamint a hatalom elleni veszélyes szervezkedést szövő rokonok, barátok, családtagok neve a kezük alá készített papírlapra íródott, akiket aztán szintén behoztak, és akikre ugyanez a procedura várt. Szerencsésnek érezhette magát, akit a hatalom „nem fontos”-nak titulált, mert hamarabb megszabadulhatott az elviselhetetlen kínoktól.

A nemzeti felsőbbrendűséget hirdető vezetőség hamar rájött, hogy több okból sem lesz jó, ha az udvarra hordják az „árulók”, a „nemzet aljas parazitái” által alkotott holttest-halmokat, még úgy sem, hogy egy idő után elégetik és elföldelik azokat. Hallgatva józan eszükre, a tényleges kivégzéseket áthelyezték egy másik, tizenöt kilométerre lévő helyszínre. Így minden szempontból jobb volt: az iskolaudvaron nem jelentkezett vagy legalábbis sokkal kevésbé az irdatlan dögszag, ami bármikor átszivároghat a kerítésen, ezzel hírt adva a bent történekről az esetlegesen még odakint lévőeknek; és az is nagy előny, hogy a már vallomást tetteknek lehetett azt mondani, amit minden háborúban és minden diktatúrában elsütnek, és minden áldozat boldog remegéssel el is hisz, hogy azért rakják őket tömegével teherautókra, hogy egy másik börtönbe vagy táborba vigyék őket, ahol jobb lesz nekik.

Így, remek pszichológiai érzéssel elkerülik a terv kivitelezését esetleg megnehezítő pánikrohamot, és némi csiklandozó perverzítással a háttérben, engednek egy kis reménnyel teli, remegős mosolyt a szétvert állkapcsoknak, ami nagyjából addig tart, amíg a kendőt le nem veszik a szemükről, közvetlenül a már jó előre, egyenesen nekik megásott tömegsír gödör előtt. Itt, a lakott területektől távol, már tulajdonképpen felesleges kiabálni, hiszen a környéken senki nincs, aki tehetne értük bármit is; amúgy meg hangszóró mered a távolba fa ágai közül, ami arra hivatott, hogy mozgalmi dalokat sugározva nyomja el az esetleges sikoltást. Így a vascsövekkel, szűrő, vágó fegyverekkel felszerelt, tinédzser korú kivégzőknek nem akadt más dolguk, minthogy a teherautóról a nagy gonddal megépített kunyhóba tereljék az embereket, onnan pedig egyesével vezessék őket a gödör széléhez. Az apró gyerekeknek sem volt sok idejük a visítózásra, a fa meg úgyszem látja, hogy gyerekvér szárad a törzsén, de ha látná, akkor sem tudna mit tenni, a föld pedig alpból hallgat, mint a sír, a hangszóró üvölt, így minden titokban zajlódhat, az éj leple alatt.

„Jobb megölni egy ártatlant tévedésből, mint elszalasztani egy bűnöst tévedésből.”

Igenis, párttitkár úr!

Minden jól van, ha lassan is, és hörögve, sírva, de megtisztul a társadalom, szép, új világ keletkezik majd, ahol osztályok és magántulajdon nélküli egyenlőség lesz, béke és szeretet.

De addig még nagyon sokat kell tenni: ott van például a kultúra, a vallás, és úgy egyáltalán, a tudás, a művészet, az ő szemüveges, puha tenyerű, tanult képviselőivel, a szerzetesek; a kereskedők a bűnös pénzüikkel, a nemzetiségiek, a városlakók, ráadásként még az egyszerű, vidéki nép közül való ellenállók is – sóhajtoznak az egyébként tanár végzettségű vezetők. Az ember nem lehet elég hatékony. Ők maguk sem gondolták volna, hogy ennyi komplikációval jár az újratervezés ügye, de azért nem adják fel, küldetéstudattal átitatott mélységes hittel tekintenek a jövőbe, kitartanak, hiszen tudva tudják, hogy minden jelentős változás nehézségekkel jár.

„A tanulás nem lényeges. Kizárólag a munka és a forradalom a fontos!” – szállt a bölcs propaganda a nép felett.

A katonaság a városok lakóit megfosztotta minden tulajdonától, és az egységtudat, a szentséges cél nevében munkatáborokba száműzte őket. És bár a járulékos veszteség óriási volt, a bölcs vezérkar biztosan tudta, jó úton halad.

Az iskolába, azaz a börtönbe frissen kerülők többségéről, adataik felvétele után, fotó készült: ijedt vagy éppen csodálkozó tekintetű férfiak, nők, gyerekek. A fontosakat, akiket kémeknek gondoltak, egyik kínzásról és vallomástételről a másakra tartogatták, majd amikor már nem bírtak több „információt” kicsikarni belőlük, a biztonság kedvéért megörökítették őket meggyilkolt állapotukban is.

Élő arcok. A szemek sötétben csillognak. Halott arcok. A fejek alatt szétfolyt, fekete folt a kövön, szétzúzott testek. A fotós ismerte az „újoncok” jövőjét, az „újoncok”, az első, róluk készült kép során, még nem. Ahogy azt sem értették, miért hozták be őket. A fotós túlélte a rendszert, tudatlan alanyai nem.

A fogvatartó örök becsületes munkáját élethaladékkal jutalmazták, de ehhez kellett némi igyekezet, hiszen ha nem sikerült bármilyen rendszerelenes vallomást kicsikarniuk a rabokból, akkor könnyen az ő sorsukra jutottak. A rabok engedetlenségét korbáccsal vagy bottal történő megtorlásán kívül önkényes kegyetlenkedésről nem lehetett szó a részükről, a női rabok megerőszkolása tilos volt, a szabályok megszegőit kivégezték, ahogy a megerőszkolt vagy meg nem erőszakolt nőket is megölték, vallomástételük után, esetleg véletlenül közben. Ha volt, akkor gyermekeikkel együtt. A halatás során véletlenül megölt rabok miatt vallatójukat is likvidálták.

Csak szervezeten és precízen, direkt erre a célra alkalmazott eszközökkel dolgozhattak a kínzók. Megvannak az elektrosokk, a vízben fojtogatás, körömlécsípés, szemkiszúrás, testvagdosás, forró vizes kezelés eszközei; valamint serényen és megbízhatóan dolgoztak maró savakkal, felizzított fém-tárgyakkal is; elengedhetetlen a kalapács, amivel a kínzástól elájult emberek fejére mérhettek ütést. De a kibevezés, élve felgyújtás és kivéreztetés módszere is jelen volt. Az utóbbiból származó vért az éppen szükségét szenvedő kórházak kaphatták meg. Az effajta változatosság némelyeket, mint például az egykor matematikatanárként praktizáló börtönparancsnokot, felvillanyozta, és a további tenni akarás lendületével ajándékozta meg.

A levegő szinte olvad a forróságtól. Remeg a szemgolyóm, lüktet a fejem teteje.

Te nem akartál ide jönni. Azt mondtad, egyik diktatúra olyan, mint a másik. Ebben sem lesz semmi új a többihez képest. Majd meglátom.

Látom.

Ráharapok a nyelvemre. Görcsöl a hasam. Kimegyek az épületből. Nem tudom, hová tűnhettél. Hülyén érzem magam. Hülyén nézek magam elé.

Egyedül vagyok, és nem értek semmit az egészből. Azt is érzem, hogy értem vagy nem értem, az emberiségnek ez az utolsó dobása nálam. Ezek után slussz-passz, végeztünk. De mégis, mit tegyen az, aki leszámolt a fajtájával?

Körülbelül tizenhét ezren kerültek ide rabként. Tízen sem éltek túl.

„Csak akarni kell, nagyon akarni, és máris itt a földi paradicsom” – mondta a pártfőtitkár.

Szerinted ez az egész ugyan valóban értelmezhetetlen, de azért valahol mégiscsak egy egyszerű, hamisítatlan, kéjes-gusztustalan kibaszásról van szó.

Azt képzelem, ez az egész itt, ez a volt iskola, volt börtön, egy élete végéig mellőzött, zord és magányos alkoholista művész installációja egy művelődési komplexum területén. Csak nem adott címet a művének. És be sem tudta fejezni, mert közben elhalálozott, így nem érthette meg a befutottság élményét. Pedig rengeteget dolgozott műve részletein, élethűen vetítette ki hátborzongató, torz világát, mintha csak sejtette volna, hogy erre bőven lesz igény. Pedig egyáltalán nem várt semmit senkitől, ő csak alkotott mélyről jövő ihletettséggel, a mindenhatótól kapott tehetsége segítségével, mindenféle hátsó szándék, nagyravágyás nélkül. Csinálta, ami kikívánkozott belőle.

Kóválygok az iskolaudvaron, nem látlak sehol. Leülök egy padra az egykor diákok által kötélmászásra használt, fagerendákból készült keret mellé. Az iskola börtönévei alatt a keretet arra használták, hogy hátrakötött kezeiknél fogva felhúzzák rá a rabokat, akiknek ekkor is, mint minden egyéb kínzás alkalmával, a szabályzatnak megfelelően, szigorúan tilos volt üvölni. Nem is üvölthettek volna sokáig, mert a procedura során, a levegőben kifordult vállizületekkel tehetetlenül csüngve, az iszonyatos fájdalomtól hamar eszméletüket veszítették. Fogvatartóik ekkor előre odakészített kőkorsók mocskos, bűzös vizébe nyomták a rabok fejét, hogy ájulásukból felébredessék őket, és már folytatódhatott is a szenvedéstörténet.

Kicsit elragadtatta magát a mellőzött művész, mi tagadás. A „művház” igazgatója szólhatott volna neki az installáció felállítása közben, hogy bizonyos határokat azért lehetőleg ne lépjen túl. De talán megsejthette, hogy egy igazi művésznak nem lehet parancsolni. És azzal is tisztában volt, vagyis lehetett volna, hogy a borzalmak bevonzák a látogatókat, így hát itt maradt, a többi között, ez a fakeret is a kőkorsókkal.

A helyi vallás vagy bármilyen más vallás, a szent szimbólumaival, úgy tűnik, semmit sem ér. A szimbólumok fontos feladata volna, hogy erejük megállítsa a gyilkosok kezét, de mivel a gyilkosok eleve nem hisznek a szent szimbólumok erejében, ezért azok nincsenek is rájuk hatással. A hívők meg hiába hisznek, nem védi meg őket semmi. Vallásuk szent szimbóluma a leg-

kevésbé. A fegyver megvédené ugyan, de abban meg éppen ők nem hisznek, pont a szimbólum miatt, amiben meg túl erősen hisznek, és ezért...

Kapcsoljál vissza – intenél le, ha ezt neked mondanám.

Hol a fenében vagy?!

A vallás ceremóniáinak elmerült imái, mint megannyi kellemes, pulzáló gyerekmondóka füstölög el hatástalanul a semmibe. Akkor meg minek. De lehet, hogy a dolgoknak más oka van: a növény lenézi az ásványt, a növényt lenézi a növényevő állat, utóbbi az állatevő állat, az állatokat mind az ember, az erősebb ember a gyengébbet, az emberiséget az istene, az emberiség istenét a mások istene, és mindenki istenét a főisten. Nincs kegyelem. Ez a természet rendje. Az okosak, akik akarattúltengésben szenvednek, irtják egymást, míg a még okosabbak egyensúlyra törekszenek. Az ásvány, a kő meg nem szól semmit, nem csinál semmit. Csak mereven nézi a többieket.

Végül is ez az egész, ami itt van, pár befolyásossá vált ember felsőbbrendűségi komplexusa miatt van, aminek meg a rejtett kisebbségi komplexusuk a végzetes alapja.

Még az volna a legjobb, ha a megkínzott rab felül tudna kerekedni a fájdalomán, és mint egy kívülálló megfigyelő, képes lenne szemlélni a vonagló testnek, ami a saját teste, mérhetetlen szenvedését. Méricskélne a rá mért ütés erejét, sziszegne, ahogy a szemgolyója pukkan a hegyes szerszám alatt, csendesen nézegetné megmaradt szemével az orra hegyére csöppenő vért, és egy ínycsippogásával ízlelgetné a torkában felgyűlt halál vasas-sós ízét. Ettől igazán kínba lettek volna a kínzók, nem lett volna értelme folytatni a tevékenységüket. Lehet, hogy a művész pont valami ilyesmit szeretett volna kihozni alkotása végére, csak már nem volt rá ideje.

Ezt hagyd abba! – szólnál rám, ha neked mondanám.

Hogy tudsz így eltűnni?!

Egyszer csak mellém huppansz a padra. Csapzott vagy, és kimerült. A válladnak hajtom a fejem, nincs erőm megkérdezni, hol voltál.

„Mondtam, hogy ne jöjjünk ide” – morogsz.

„Figyelj, azt kéne csinálni...” – rettenetesen száraz a torkom, nem bírok beszélni.

„Mit. Nem vagy szomjas?”

Megiszom az összes vizet, ami nálad van, nem tudom, hová lett a saját flakonom. Fogalmam sincs, mit akartam az előbb mondani. Elmész, veszel még egy másfél literes vizet.

Megfogod a kezem, amikor visszaérsz.

„Gyere, tűnjünk el innen! – húzol. – Menjünk a Királyi Palotába!”

Nem mozdulok. Elengedem a kezed.

„Maradok.”

Komorán nézel. Csalódottan bölintasz, rám hagyod a frissen vett vizes palackot.

„Akkor a palota előtt találkozunk!”

Ismét egyedül maradok a padon, néhány percre még erőt gyűjtök, aztán újra végigjárom az iskola épületeit a földszinttől az emeletekig, a vallatószo-
bákat, és most bemegyek a nyitva lévő cellákba is. Tapogatom téglafalaikat, belerúgok egy földön heverő láncba, átosonok a kicsákányozott nyíláson a másik terembe, aztán a következőbe, oda-vissza mászkálok, átfésülöm a frissen bekerültek, még élők arcképét, mintha rokont keresnék. A holtak képeiről nem lehetne beazonosítani élő megfelelőiket.

A benti létet megörökítő festmények is akadnak. A kevés túlélők egyike készítette őket. Szemléletes körömlécsípés, mellbimbólécsípés a stabilan lekötözötteken; kötélről való vízbe mártogatás fejjel lefelé; sakktáblakövön egymás mellé fektetett fiatalok és gyerekek sorakoznak alsóneműben egy képen, testüket láncok rögzítik vasrudakhoz. Elmés hasznosítása ez a nagy teremnek, így sokan elférnek a vígan dőzsölő tetvekkel, poloskákkal együtt, és könnyű szemmel tartani az esetleges szabályszegőket: az egymással szót váltókat, sírdogálókat, bepisilőket, a titokban rovarokat szájukba gyömsző-
lőket, és a halottakat is viszonylag egyszerű kiszúrni. Katonai lőszeres doboz szolgált vécéként, ha valami mellément belőle, az ór felnyalatta a bűnössel a kőről a végterméket.

Mintha rázna a hideg. Ráz is. Összekoccolnak a fogaim. Beteg volt ez a művész. Jobb is, ha hozzá betegedek, így hátha megértem, mit akar ezzel az egészszel. Bemegyek a turistáknak szánt vécébe, leveszem a karimás sapkám, a csap alá tartom a fejem, zubog a víz a tarkómra, csurog a nyakamon, a karomon; a hasamon a póló tocsogásra szívja magát. Most jó. Jobb.

Kimegyek az udvarra. Pihenek egy kicsit. De nem, inkább mégis visszszakapaszkodom az emeletre. Csöpögve, erős szívdobogással bámulok ki a mellvéd felett, a szögesdrótok négyzetei között. Odalent turisták ácsorognak és ücsörögnek, ahogy az előbb én is, fülükön fülhallgató, nyakukban a hozzá kapcsolódó telefonszerű készülék, ami az én nyakamban is csüng. A hang a készülékből kellemes hangtónusban, segítőkészen elmagyarázza a képtelent, tájékoztatja az érdeklődőket a kifacsart politikai háttér felől, a logikátlan döntések soráról, amelyeket a következmények végső, halotti bűze koronáz. A vezér és legfőbb alantásai rossz képlettel dolgoztak. De ezt

sosem látták be, és ők maguk sosem nyerték el méltó büntetésüket a világ emberiségért helyt nem álló bíróságán.

„Azt akarom, hogy tudjátok, mindent, amit tettem, a hazámért tettem!” – mondta utólag udvarias, barátságos modorában, már meglett öregemberként, egyenesen a kamerába a pártfőtitkár.

Bemegyek a folyosóról a cellasorhoz, most pont nincs itt senki, magam vagyok.

„Na jó, ebből elég, nem bírom tovább!” – nyekergem a szemeim előtt homályba borult falaknak, tudni akarom, hogy lehetséges mindez itt és most és kész!

A saját érzéseim passzolgatnak egymásnak: a gyűlölettel lepacsizott harag, a félelem, a fájdalom meg valami kis ficánkoló ízé, féregszerű érzés, ami örül bennem, hogy itt lehet, hogy mindezt megtapasztalja, meg hogy ép bőrrel megúsza ezt is, meg más diktatúrák hasonló kínjait is, mert valamiért ott ragyog felette a szerencsecsillag.

„Te rohadék kis fasz!” – szisszenek, miközben az érzéseim rugdálnak egymás között; de miről beszélek?!

Hol a fenében vagy?!

Ja, persze, a Királyi Palotában.

Rám rohadt a vizes ruha. De hol a vizes palackom? Ezt is elhagytam. Nem lehet igaz. A hajamról lecsorgó izzadságcseppek csípi a szememet.

Visszabotorkálok a fotós terembe. Minden egyes kép egy érzékeket megőrzítő, romlott szérum méregcseppje.

Egy addig nem látott tábla elé kerülök. A korabeli fekete-fehér fotókon derűs, csillogó szemű, egészséges hétköznapi arcok; az egyik figura erdő szélén guggol, békés tekintetű, hibátlan fogsorú fiatalember, finom ujjai között botot tart, jobb vállán egy kendő átvetve. Hogy kerülhetnek ide ilyen kellemes képek. Elolvasom alattuk a szöveget.

Ez nem lehet igaz. Ők azok. Akik ezt az egészet...

Visszasietek az áldozatok képeihez, aztán újra a csillogó szemű, mosolygós figurák előtt állok. Olyanok, mint bármelyik áldozatuk. Nyoma sincs rajtuk annak, hogy...

Hányingerem van. Átrohanok a mosdóba, beájulok az egyik vécébe.

Merre vagy?!

Hűvös a csempe, jó a homlokomnak.

Ürességet akarok.

Az udvar árnyékos szegletében, asztalka mögött sápadt, kopaszodó öregember ül. Körülötte fiatalok tüsténkednek: egy lány vizet tölt az idős ember előtt álló üveg pohárba, majd letörli a férfi homlokát egy kendővel. A másik lány könyveket pakol az asztalra. Elveszek egyet a kupac tetejéről. Angol cím, forgatom a még érintetlen lapokat, elolvasom a prologust.

Megszólítom az egyik lányt:

„Ő az?” – mutatok a könyvre, és biccentek az öregember felé.

„Ő” – válaszol bájos mosollyal.

Ráng egy ideg a jobb szemem alatt. Odakapok, csak lassan múlik el. A férfi a kevés szerencsések egyike. Túlélő áldozat. Némán bámulom az öreg, gombóc van a torkomban. Próbálom összeszedni magam, kérdezni akarok tőle mindenképpen, sok mindent, például meg akarom kérdezni, hogy... Kiver a víz. Pár turista megáll mellettem, ők is kezükbe vesznek egy-egy könyvet.

Ők is megkérdezik, amit én, és nézik az öreg.

„Dedication?”

„Dedication” – mosolyog a helyi lány.

Zavar a jelenlétük, meredek a könyv lapjai közé, várom, hogy eltűnjenek.

Az öregember ajkához emeli a vizes poharat, megnyalom a számat. A mosolygós lány megérinti a vállamat, barátságosan átnyújt egy fél literes jéghideg vizes palackot. Előnt a hála, micsoda figyelmesség, vagy ötször megköszönöm angolul és helyi nyelven. A férfi dedikál két könyvet. Egyik kezemmel lapozgatok az asztalon, a másikkal görgetem a hideg cseppeket izzadó palackot a homlokomon, arcomon, iszom is belőle pár kortyot. Hosszan kifújom, majd mélyen beszívom a levegőt, most megkérdezem tőle, hogy... Jön egy csoport turista. Mint egy medúzaraj, csendesen sodródni el mögöttem, páran azonban lehorgonyoznak az asztalnál, kézbe veszik a könyveket, nézik az öreg, ugyanazt kérdezik, mint én, meg mint a többiek, készítik elő a pénztárcájukat.

Kapcsolok, igen, a könyv nekem is mindenképp kell, matatok a táskámban, zsebeimben. Ezt nem hiszem el. Az összes pénz nálad maradt! Markolászom a vizesflakont, ráng az ideg a szememben.

Élsétálok az udvar közepére, nézem a nyitott folyosós, szögesdrótos épületek homlokzatát. Odamegyek a kínzó-fakerethez, belenézek az egyik kőkorsóba. Összeszáradt papírfecnik meg falevelek vannak az alján. Mindjárt visszamegyek az öreghez, megmondom neki, hogy örülök, hogy él, és megszorítom a kezét. Megkérdezem tőle, hogy például ez..., vagy hogy ő ho-

gyan, hogy lehet, hogy ő... Na jó, mély levegő, el kell egy kicsit ernyednem, még most nem megyek oda, de később. Mindjárt.

Végső soron azt kéne csinálni, hogy valaki szól Istennek, hogy szóljon Buddhának, fogjanak össze Vishnuékkal, adjanak az embernek valami félreérthetetlen, részletes tájékoztatást arról, hogyan kell úgy csinálni a dolgokat, hogy mindenkinek jó legyen.

Vagy felhívást kell intézni a mindenkori legfőbb vezetők, a párt képviselői felé, hogy akkor legyen kompromisszum. Válasszanak ki közülünk hármat, na, jó, legyen öt, legyenek ők az áldozatok, haljanak meg kínzás nélkül azért, hogy a többiek békében élhessenek, slussz-passz.

Vagy lehet, inkább először szólni kellene Buddhának meg Vishnuéknak, értesítsék már Istent arról, mi a pálya idelent, de egyben nyugtassák is meg: nincs veszve semmi, nyugi, öreg, finoman megbokszolgatnák a vállát, semmi gáz, no para, megoldjuk a dolgokat, csak küldj pénzt! Sokat!

Már megint túl vagy pörögve – mondanád.

Jó lenne, ha itt volnál, akkor meg tudnám venni a könyvet. Azóta már biztos végigjártad a Királyi Palotát.

Odamegyek mindjárt az öreg főszerhez, azt mondom neki, helló, hogy van?, mire azt válaszolja, hogy jól, köszönöm. A szeme zavarosan homályos, arcán különös mosoly. Várok egy kicsit, hogy lelankadjon a mosoly az arcáról, aztán gyorsan rázúdítom a kérdéseimet, hiszen nyilván nincs sok ereje, és az idő is kevés, mert állandóan arra jön valaki, és bezavar, szóval szélesebben, egyenest a szemébe nézve kell kérdeznem:

Mikor érezte azt, hogy most feladja, és végül is, miért nem adta fel?

Azelőtt miben hitt? És azután?

Mit kíván azoknak, akik, miután ok nélkül elhurcolták az otthonából, tizenkét napig éjjel-nappal verték, elektródokat a fülébe helyezve elektro-sokkal kínozták a végletekig, akik a lábujjai körmeit húzva-csavarva tépték le, akik megölték a feleségét és a fiát, akik az országa lakosságának negyedét kiirtották?

Ön szerint mi értelme... van-e értelme...?

Az öreg már nem is látszik az asztal mögött, akkora tömeg kerekedett körülötte. A nehéz trópusi pára mindent magába szív: az elviselhetetlen közelmúltat, a sajnálkozás hangjait, a fel nem tett és a meg sem fogalmazott kérdéseket.

Lehet, az lenne a leghatékonyabb, ha a szent szimbólumokat, az isteneket, félisteneket, a nagy tanítómestereket, párttagokat magunk mögött

hagyva pusztán egyenest saját magunkhoz imádkoznánk, hogy több embert már legyünk olyan kedvesek és elnézők, ne öljünk meg.

Leülök a fakeret mellé.

Nem kérdezek semmit.

Mindjárt elindulok a Királyi Palotába. A palotát állítólag érdemes megnézni: a töméntelen aranya szórja a fényt a fénybe, vakít rajta a hófehér, messzire csillog az ezüst, a tonnányi drágakővel díszített szent szimbólum.

Meg kell nézni.

Meg kéne.

Nincs sötétlő őrület a gyilkosok tekintetében.

Csak játszadozik, cél nélkül lövöldöz a fény közöttünk kedvére.

Nem, nem nézem meg a Királyi Palotát.

Mert valahogy az már nem érdekel.

De el kell jutnom oda, mert ott találkozunk.

Fogalmam sincs, hol van.

Nagy ez a város.

Nincs nálam pénz.

A mobilom lemerült.

Nincs vizem.

Nincs erőm.

Nincs hitem.

Tüsszögök. Malária?

Miért nem maradtál itt?

Elég volt.

Eldőlök.

El.

(2018, Kambodzsa)

GAZ KŐ VÍZ

azt mondják, a sivatag először a nőben
jelent meg. minden reggel kirázta hálóingé-
ből a Napot.

a férfi festményeit halvány lepel fedte
el. kirepültek belőlük az énekes-
madarak.

valaki megfulladt. amikor fölboncolták,
homok-
szemcséket találtak a torkában.

visszatükröződött az ablakokban.
az országot szegélyező rózsákat
lenyelték a vándorsólymok.

házbba zárkoztunk. behúztuk függönyeinket.
álmainkban sárga félho-
mályban botorkáltunk.

ismeretlen országok isteneinek emeltünk
szentélyt. bőrünkre kér-
get kötött a Nap –

minden reggel kiráztuk hálóingünkből
sugarait, kiköptük a homokot. oly-
kor hallottuk a föld alatt morajló

folyót. azt mondják, amikor eltűnt a felszínről,
a hínárok karjai nagyra nőttek, megfojtottak egy
eltévedt énekesmadarat.

aki nem tudta megszokni az új éghaj-
latot, elporladt,

vándorsólymok szórták szét já-
ratlan utakon.

föld szívott magába.
gaz, kő, víz lettünk.

díszkertekbe, vázába kerül-
tünk, zsebek mélyére, körmök alá,

kancsókkal mertek ki rej-
tett forrásokból.

levelek, bogarak, halak
szemén át néztük
gyermekeinket.

végül kidobtak min-
ket, kiráztak ruháikból, kiköp-

tek fogaik közül, lenyeltek, hogy
szomjukat csillapítsák.

föld szívott magába,

lettünk
gaz kő víz

A SZÁNTÓFÖLDEK FELISSZÁK

Artikulálatlan üvöltés tör be az utcáról, túlharsogva a széles budai sztráda, hatsávnyi autó, buszok, villamosok és saját bajaim zaját. Előbb azt gondolom, egyszeri, valakinek szintén elege van odakint, mit tehetne, ordít egyet a világba, majd elpárolog a környékről. Koncentrálnék saját gondjaimra, hadd gyötrődjek rajtuk, de újra megzavar a kiáltozás, ami egyre hangosabban folytatódik. Szavakat nem lehet kivenni, csak a reményvesztettség világos az üvöltésből, ami, most már egyértelmű, pont az ablakom alól érkezik. Kínézek, hogy szemügyre vegyem a lármázót: egy fiú az. Térdei befelé csuklanak, arca kissé torz, kezeivel görcsösen kalimpál, sántikálva járkál fel-alá az ablakom alatti járdarészen, és rendszertelen időközönként rázendít az elnyújtott vonyításra. Olyan szokatlan hangkészlettel jön belőle a kín, hogy megfordul a fejemben, talán nem is tud beszélni. Mit tegyek, megkérdezzem-e, mi baja? Kinyitom az ablakot, hezitálok. Közben begördül egy busz, a fiú fel száll rá, volt, nincs.

Két nappal később ugyanerre a bizarr óbégatásra kapom fel a fejemet. Késő este van, januári sivárság, megint ő az. Most még elkeseredettebbnek tűnik. Mint akit pluszban dühít, hogy fájdalmát képtelen szavakkal elmondani. Feldúltan biceg az ablakom alatt, kitaróan és hangosan nyüszít. Miért pont itt kell ennek balhéznia, gondolom magamban, egyre csökkenő együttérzéssel és egyre növekvő bosszúsággal, amikor a fiú váratlanul lelép az útra. Besántikál a belső sávba, és megáll középen. Én odafentről látom, hogy fél villamosmegállóval odébb, a piros lámpánál veszteglő autó-horda már rohamra készen berregteti motorjait, látom, sötét van annyira, hogy őt ne vegyék észre, és látom, hogy a fiú nem szándékozik átmenni a túloldalra, neki tökéletesen megfelel a belső sáv közepe, ahol lecövekel. Felrántom az ablakot, rákiáltok, nem hallja. Lent egy pár jön az úton, szólok nekik, gyorsan felfogják a helyzetet, a fiú után erednek, aki észreveszi őket, és menekülőre fogja. Épphogy átér a túloldalra, hátra-hátranézve sietősen elbiceg, a filantróp pár a villamossíneken reked (szerelvény szerencsére pont nem jön), és kétoldalt már süvitenek is az autók.

A váratlan éjszakai akciójelenet után megrendülten támolygok vissza a kanapéhoz, talán vannak az enyémnél nagyobb gondok is: csípőficam egy

életre, beszédképtelenség egy életre, csúfság egy életre. Vagy nem vágyás egy életre.

Egy hét múlva a hatsávós betonút és a szemben lévő falak ismét az x-lábú srác vigasztalan bánatát visszhangozzák a környéken. A szívet tépő jajgatás így sokadjára az én szívemig már nem ér el, kinyitom az ablakot, egykedvűen a keretnek dőlök, és csak hallgatom, nézem, mit művel a fiú. Késő van, talán egy is elmúlt már. Ő lelép a padkáról, nekivág a sávoknak, a belsőben megáll és vár. Várja a véget, vagy hogy valami változzon végre: a lábai, az arca, a sorsa, az aszfalt szilárdsága, ami süketen veri vissza minden fájdalmát. Pechére nem jönnek már autók, hiába vált zöldre odébb a lámpa. Újból keserveset üvölt, átmegy a túloldalra, és lerogy a buszmegálló padjára. Alig liheg párat, sötétszürke luxus Mercedes tűnik fel a kihalt úton, átkanyarodik a záróvonalakon, keresztülvág a villamossáv buckáin a túloldalra, és megáll a fiú előtt. A kormánynál 60-as kopasz úr ül, az anyósülésről 60-as ősz hajú hölgy száll ki. Gyengéden, vállánál fogva az autóhoz vezet a srácot, beülte-ti és elhajtanak. Talán a szülei jöttek érte a budai hegyekből.

*

Pár hét múlva én is épp úgy érzem magam, ahogy az ablakom alatt immár rendszeresen üvöltöző fiú. Mély depresszióban, értelmetlenül, kilátástalanul.

Kimegyek a városból, ki gyerekkori otthonunkhoz, a Pilisbe, elkérem anyám leharcolt autóját, és elhajtok vele. Egy kihalt helyet keresek, ezért a Pilis hegyeinek hátat fordítok, hiszen azok ebben a téli, de napos időben a városi kirándulók vonzó célpontjaivá válnak, hordákban trappolnak a magas fák alatt a Decathlon bakancsosok. Irány az erdőtlen Tinnye vidéke, ami elég jelentéktelen hely ahhoz, hogy turistákat ne vonzzon, és elég gyéren lakott ahhoz, hogy találjak a határban olyan helyet, ahol senki sem hall.

Az elmúlt napokban javasoltak már nekem mindent.

Jöttek a sportolók. Menj futni, az a legjobb! Vagy ússzál, ha azt jobban szereted. Nem értik, hiába mondom, most nem lehet, hisz nem kapok levegőt. Napok óta légszomjom van, ha futni mennék, elájulnék, ha úszni, vízbe fülnek. Elfogytam kívül-belül, és nincs többé, ami felvegye az oxigént.

Jöttek a bagatellizálók. Nézd, másnak mennyivel rosszabb. Más sem talál jó munkát, más is a létminimumon él, sőt alatta. Rosszul vagy? Ne röhögtesse, nekem kórházba kellett vinni a gyereket, rosszul vette a levegőt! Az a gyerek talán megértene, az anyja jóval kevésbé.

Jöttek a spiritiszta. Meditáció, elvonulás kell neked! Keresni kezdtem a lehetőségek közt, de egyik sem igazán nekem szólt – vagy vad katolikus vagy csupa-csakra buddhista –, világít egyáltalán nem találtam. Mintha a világinak nem lehetne spiritualitása, mintha a transzcendens csak és kizárólag egy valláson keresztül lenne utolérhető.

Jöttek a pszichiáterek. Ez már a gyógyszer kategória. El kéne kezdeni azt az antidepresszánt. Hat hét, míg beállítjuk a típust, az adagot, egy évig legalább enni kéne a bogyt, és minden rendben lesz.

A flegmák meg csak annyit mondtak: szerencsétlen, frusztrált picca.

Hiába, lepattantak rólam a megjegyzések és a jó tanácsok. Vegyék tudomásul, hogy a sport most nem segít, hogy sötét elkeseredésem nem a semmi eredménye, hogy sem elcsendesedni, sem eltompulni nem akarok! Engem ne csitítsanak, ne nyugtassanak, én üvöltöni akarok! Szanaszét kiabálni, ami úgy feszít, rekedtre ordítani a hangszálaimat, és úgy átkozódni, ahogy senki sem hinné, hogy tudok. Csakhogy az üvöltésnek, a haragnak, a bánatnak mintha sehol nem volna igazán helye.

Hát kimegyek Tinnye mellé a határba, ahol a nyers szántóföldeken kívül csak néhány csenevész kiserdő húzódik. Leteszem az autót az út mentén, pár kilométerre a falu végétől, és nekivágok a lankás szántóföldeknek. Enyhén felfelé visz az út a levágott kukoricatövek közt, amelyek előbb megfagytak, majd az enyhülő januárban szétáztak. Itt-ott kukoricacsutkák figyelik, amint minden lépéssel egyre vastagabb lesz csizmámon az agyagos sárréteg, és amint dühösen rúgok nehéz hordalékkal a kukoricacsonkokba.

Felérek a szántófield legmagasabb pontjára, lihegve megállok, a nap erőtlenül, de tisztán süt, körben gyönyörű dombok, alvó, saras földek, amik semmit nem vétettek ellenem, haraggal most mégis hozzájuk fordulok. Kiabálni jöttem, hogy elüvöltsem minden bajom, mert más nem érti, nem hallja, nem érdekli, vagy mindez együtt.

Azt hittem, egyszerű lesz: csak kijövök ide, ahol nem hallhat senki, és kiabálok, amíg bírom. Ám most megilletődötten állok urbánus zaklatottsággal és depressziómmal a széles földek békéjében, talán elbizonytalanít, hogy tudom, ők érdemlik meg legkevésbé a haragomat. Mióta nem jártam a természetben! Szinte rám ijeszt ez a nagy szabadság, a tolakodó friss levegő, a nyers föld szaga, a gátlástalan napsugarak. Meglepően nehéz belekezdeni. Először alig merek előttük szólani. Három szántófield találkozásánál egy kupac betontörmelék körül kezdek körbe-körbe járni. Óvatos hangon kezdem a sirámimat sorolni. Hosszan tartanak, sok van belőlük. Aztán az engem bántók következnek, ragadozók, piócák, alattomos vagy épp figyelmetlen,

hitvány népség, akik még csak nem is ellenségeim, hanem számomra közeleiek: szerető, barát, testvér, szülő is akad köztük. Időnként nagyot rúgok a betonzúzalékba, néha, hogy a sarat leverjem, néha mert arcokat képzelek oda. A dühömmel a beszédem is erősödik, immár fennhangon folytatom.

Káromkodások csatlakoznak a szidandókhoz. Előbb azt a pár jól begyakorolt szót veszem elő és mondogatom, amit amúgy idegességemben szoktam. De ezek nem jók ide, nem elég kifejezők, már elvesztették súlyukat, jelentőségüket. A legszörnyűbb szitkok következnek hát, amelyeket csak ismerek, és amelyek eddig csupán gondolatban futottak át agyamon, kiejteni még sosem mertem őket.

A legrútabb helyekre küldöm a hitvány népséget, a legnagyobb borzalmakat kívánom nekik és minden leszármazottjuknak. Ezek már átkok volnának? Hát átkozódom bőszen, és saját felmenőimtől kapott átkomat is a pokol mélyére kívánom, ezt a levakarhatatlan és gyűlöletes áldozatiságot, amelyben úgy imádok dagonyázní és amitől képtelen vagyok szabadulni.

És végre, most végre üvöltök. Az első, igazán hangosnál azért riadtan nézek körbe, vajon elér a távoli házakig? Semmi nem mozdul, hát üvöltök megint. Hangom úgy szól, mint a csalódottság, a kiégés, a szeretetlenség, az élni és halni sem akarás közt megrekedt téboly, a kudarc, a magány – rúdul és keserűen. Annyi harag és gyűlölet fröcsög belőlem fennhangon, amennyi nem hagyhatott helyet már semmi másnak odabent.

Két óz ugrik elő rémülten a közeli csenevész erdőből, elijesztem őket dicstelen műsorommal. Remegnek, mégis egyetlen botlás nélkül futnak át a kukoricatövek között a másik kiserdőig.

Végül már nem tudok szavakat a bennem hagyott pusztításra, csak nagy levegőt veszek, és teli tüdőből üvöltök. Egész testem beleremeg, hangszálam belecsuklik, a kiáltásom távoli hegyekig elér, aztán fuldokló köhögésbe torlik. Nem törődöm vele, a köhögés után még egy levegőt veszek, és még ordítok, még köhögök, majd mindezt újból és újból, míg a hangom tart, majd el nem megy.

Az ónos eső áztatta szántóföldek nem tanácsolnak semmit: se futást, se a más nagyobb nyomorán való merengést, se meditációt, se gyógyszert, a szántóföldek hüen felszívják minden rájuk okádott fájdalmamat és dühömet, nyáron pedig állhatatosan búzát és kukoricát teremnek majd, ahogy mindig, ahogy tavaly és tíz éve, és mielőtt megszülettem vagy nagyanyám élni kezdett, száz meg ötszáz éve, mióta az ember üvöltöni, szántani és túlélni tud.

Ha legközelebb megjelenik városi ablakom alatt az x-lábú fiú, javasolni fogom neki a szántóföldeket.

VÍZBŐL MENTETT MONDATOK

„Hátha téged is felkap egy hullám.”

„Ami pedig az embereket illeti, nem születhettek a jelenlegi formájukban, mert a kisgyerekek nem tudnak gondoskodni önmagukról; valaki másnak kellett tehát táplálnia őket. Más, hal alakú állatoktól származtak.”

Vajon, amit magam előtt látok, az létezik-e, vagy csak egy álom része? Egy olyan álmé, amely egy másik álomból vált le, ahogy egy vízcsepp is leválik egy nagyobb vízcsepről, amit hullámnak nevezünk.

Mit ér egy átlátszó közegben létezni, ha nincsen ott fény?

Üzenet a palackból

Az istenek egha ta

állok aldokol .

Nem okár tel eg ed l le k.

Túlságosan sokat nézzük a tengerek, óceánok hazug felületét.
De vajon képesek lennének lentről, az opálos mélyből kitekinteni?
Az alanti világhoz igazodó szemünkkel terjedelmesnek vagy kicsinek
látnánk, ami odafent van? Sötétben ragyogónak vagy világosan
pusztítónak? Mit súgnának az ég madarai a mélyben szorongónak?
Éreznénk-e a felhők magasságát, az égis éri semmi szorítását, azt,
hogyan tehetünk bármit, de odakint megfulladunk?

Állítólag valamikor régen, egy buddhista szerzetes megszámlolta a tenger-
parti fővény homokszemeit.

Az óceán is el fog pusztulni.

Egyszer bedugtam a fejem a tenger vízébe. Az elmúlt világok koszának
darabkái szállingóztak odalent.

„Semmi sem állandó, csak a változás maga.”
Mind örültek vagyunk.

Ha az óceán a Föld tudatalattija, miről szólnak álmái?

Hallod a hullámokat?
A világ még lélegzik.
Tisztul a Föld!

Magyary Ágnes

PÁNIKISTEN ALÁSZÁLL A POKLOKRA

*(apokaliptikus paradoxoncunamiáverzióvíziójának
a verziója)*

A civilizáció megszületésével kezdetét veszi a szorongás, az attól való félelem, hogy a keservesen megalkotott, megszerzett, ellopott, megöröklött, hazudott szellemi és anyagi jólét egyik napról a másikra odalesz. Így hiába minden fényűző bőségnek, nem lehetséges nyugodtan élvezni a javakban való dúskálást egy percig sem. Egy percig sem. És itt az élvezésen van a hangsúly, nem pedig a múltó perceken.

Akármikor mentünk fel a hegyre, onnan mindig patakokban ömlött le a víz. Ha be akartunk jutni a kertbe, vízereket kellett átugrani. A fű életvidám zölden és megadóan süppedt be a lábunk alatt. De ha kimentünk a kaptatón, ahol a gyümölcsfák kezdődtek, ott már nem voltak ármányosan előbukkanó patakok. De ez rég volt. Azóta már a legmélyebb kutakban sincs víz, nemhogy hegyoldalban folydogáló erek volnának.

De hogyan is lehetne vége a civilizációnak? Úgy, hogy jönnek a barbárok. És kik azok a barbárok? Hát azok, akik jönnek, vagy legalábbis idegesítően sokáig lebegtetik eljövételüket. Ebbe unt bele maga a civilizáció, és a barbárokat lecsérélte a csereszavatos természeti katasztrófára. És milyen jól tette! És mi lehet élvezetes a természeti katasztrófában? A hosszan tartó várakozás.

Minden nap lestük a konyhakertben az uborkák alakulását. Hátha csoda lesz, és eltérően a korábbi évek kudarcától, végre hatalmas, kövér uborkák fognak csüngeni a bokron. Érthetetlen, mire alapoztuk ezt a fajta balga derülést. A valóság ezzel szemben két darab fonnyadt, girhes és betegesen beesett hasú, gyászos kinézetű izé volt. Uborkának még a legnagyobb jóindulattal sem lehetett nevezni.

A természeti katasztrófával sújtott világvégét nevezzük apokalipszisnek. Mint minden komoly dolgot, az apokalipszist is görög szóval illetjük, bár az ókori héber irodalom emelte világhírnévre. A léha, de beképzelt rómaiak, akiket csak és kizárólag a saját élvezeteik érdekelték, vagy a túl óvatos, de mégis életvidám görögök lelkileg nem lettek volna alkalmasak erre. Az Ószövetség

viszont halált megvető bátorsággal gázol derékig az emberi nyomorúság legmélyebb bugyrában: emberi csontoktól tarkított siralomvölgyek; égő kemencék mélyén tengődő melankolikus próféta, akihez képest Jónás a cet hasában amerikai rockfesztiválózó.

Napközben majd megsültünk, és kétségbeesetten kerestük a hús árnyékot, azonban este bizony nem lehetett hosszú nadrág és pulóver nélkül létezni. Aztán egybefolytak az éjszakák és a nappalok, legalábbis a hőmérséklet tekintetében. Mitől hűlt volna le az idő, amikor kivágták az erdőket?

A barbárok ellen viszont a megsemmisítésig kell küzdeni – mondja Platón. Igaza van. De mi a helyzet az apokalipszissel? Az ellen meddig kell küzdeni? Platón erről nem beszél, mert ő csak egy görög, fogalma sincs a katasztrófákról. Ő csak azért lamentál, hogy milyen borzalmasan silány író ez a Homérosz, csakis kizárólag az istenek feslett élete érdekli, hogy ki kivel mit csinál □ mármajdnem olyan élvhajbász, mint egy barbár. Hol voltak akkor még a rómaiak?!

Hol volt, hol nem volt. Volt egyszer. Egy szó. Azaz: ige. De nem lett testté. Hanem csak úgy csimpaszkodott. Még himbálózott is. Talán lebegett. De ez nem biztos. Aztán fogta magát, és esni kezdett. Zuhant. Csak zuhant. Nem lehetett tudni, hol áll meg. Szerencsére jött két klímajugend, és elkapta. Zsobre tették. Feltűnés nélkül. Lazán. Ezt hívjuk klímatudatoságnak.

Az ökoapokalipszis evangéliuma szerint, bűneink zsoldja az ökokatasztrófa, a megváltást csakis az hozhatja el, ha a Prado Múzeumban Goya A meztelen maja festményén látható meztelen nő bal mellét vastagon bekenjük paradicsomszósszal. Ezt a műveletet minden egyes földi halandónak személyesen kell elvégeznie. Jóféle paradicsomszósz felel meg a kényes művelethez, és a tisztes ökofeloldozáshoz csakis a Barilla Napoletana terméke vezethet el. Nem elég csak úgy ráfröccsenteni a piros krémet, hanem lassú mozdulatokkal perceként keresztül kell dörzsölgetni, és ne féljünk attól, ha esetleg a festék szétfolyik, és a meztelen maja bal melle lassan eltűnik, mert áldozatokat kell hozni a változások érdekében. Az ön ökomegváltásának önzetlen támogatója a Barilla Groups, vásároljon Napoletana szósz jutányos áron!

A kertben megtermett a paradicsom. Szinte az egyetlen egzotikus növény, ami túlélte a zord vidék klimatikus viszonyait. A reggeli deres harmatokat, az esti hűvös szellőket és a jéghideg éjszakákat. Kész paradicsom. Ez nem paprikának való vidék. Volt! Mert hogy most már megterem a paprika, uborka és egyéb, az időjárás zordsága miatt kényeskedő növény.

Szomorúan bandukolt Savonarola Firenzében. Hónapok óta prédikált tüzes hangon a világi hívságok ellen, ostorozta a firenzeiek erkölcsait, szította indula-

taikat a gazdagok ellen, hogy azok csak dőzsölnek, tobzódnak, miközben a nép rongyokban és krumplibéjon él. Fizessenek a gazdagok – mondta. De maga is érezte, ez nem lesz elég, kellene még valami, valami igazi nagy durranás. Valami igazán emlékezetes. Valami olyasmi, amivel bekerülne a történelemlékönyvekbe. Amiért még évszázadok múltán és emlegetnék a nevét.

Az őszi avarégetés külön szertartás volt. Apám gereblyével a diófa alá húzta a megbarnult leveleket, száraz gallyakat, elhervadt virágokat, rothadásnak indult diókat. Majd meggyújtotta a kupacot. Sajátságos, semmihez sem hasonlítható kesernyés illat kezdett szállingózni az őszi hidegben. A lángok – inkább csak lángocskák – finoman ropogtatták a máglyácskát.

A Hiúságok Máglyáján megkapó szépséggel égtek a festmények, selyemruhák, brokátfüggönyök, arannyal hímzett csipkék, régi kódexek, díszes ékszerek és gyerekjátékok. Közben Savonarola szónokolt. Bezengte az egész Piazza della Signoriát, messzire szállt a hangja.

Ahol megcsömörlésig növekszik a fényűzés, ott megjelennek a puritánok. A puritánok megvetik a felesleges tobzódást, a Latte Macchiátót, a Milánóba való röpködést, legyen akármilyen olcsó is a repülőjegy, és azt, hogy utána megtöltjük az Instagram-oldalunkat a Dóm előtt készült szelfikkel. De a gond mégsem a kispolgári magamutogatás, gondoljanak bármit is a puritánok, hanem az, ha mindenki erre vágyik, akkor elpusztul a Föld, és aki azt akarja, hogy ez bekövetkezzen, az bizony nagyon gonosz ember. És vajon mit érdemel a gonosz ember? Erre a kérdésre a Napoletana reklámja után fogunk válaszolni.

Ha szegények vagyunk a fényűzésben, akkor gazdagok leszünk az apokaliptikus nélkülözésben. Az embert nem a ruha teszi, hanem a gondolatai, a gondolatok viszont romlásba visznek. Savonarola ugyanis tévedett. A gondot nem a luxus imádata jelenti, hanem az, hogy mindenki részesülni akar belőle. Szóval a gyújtogatás nem old meg semmit, csakis az önmegettartoztatás segíthet. A többiek önmegettartoztatása. Nem a mienk. A miénk az élvezet.

A Napoletana-féle paradicsomszószt gluténmentes változatban is megvásárolható.

Hegel szerint egyik civilizáció sem tudja fogalmilag meghatározni magát. Hiszen miképpen lehetne definiálni azt a kultúrát, amely szárnyatlan oltárként vergődik az előtt az istenség előtt, akit mindenáron el akar pusztítani. Amikor ez végre sikerül, és a megölt isten vérbe fagyva fekszik az oltáron, akkor kiderül, hogy a testet beborító megszáradt, bíborpiros nem is vér, hanem csak szószt.

Ki és miért vágja ki az erdőket? Ez tulajdonképpen nyelvtani és morális kérdés. Mert nem mi vágjuk ki, hanem ők. És kik azok az ők? Az ők – ma-

gyarazza a Latte Macchiatót szürcsölgető világpolgár a milánói Dóm előtti téren – azok az elmaradott barbárok, akik annyira elmaradottak, hogy hagyták magukat megvesztegetni, hogy mások kivághassák a fáikat, csak azért, hogy azok a mások nem vágják ki a saját fáikat, amíg azok Latte Macchiatót szürcsölgetnek Milánóban.

A mi jólétünk a miénk, ti vásároljatok Napoletana-paradicsomszószt már vegán változatban is!

Géczi János

AZ ÁRNYAK SZAVAHIHETŐSÉGÉRŐL

Érzékcsalódást kelteni könnyű,
s ha tudod, honnan lép eléd a fény,
a ragyogó, a hatás érdekében
a megfelelő megvilágításhoz
helyet találsz. Az árnyék és a fél-
árnyék együttesének eredménye
a térhatás, s minél haloványabb
vagy erősebb némelyik, a kép annál
mozgalmasabb.

Támaszd a vereséget
a gyöngyházmázú történethez,
ahogyan bárdot a fatönk mellé,
amelyen levágták a fejet.

Hősöd
a tetem.

A zöld helikopterlegyek
az alvadt vérre jönnek, s nem őt dongják
körüli. Jól tudod, a státusz miként
néz ki, de hogy micsoda, azt nem.
S hogy van-e szavahihetősége?
Eltakarja az utánczásod.

Mit tud a képed bemutatni,
amire a valóság nem képes?

Állhatsz izgatottan szélén
a nagyjelenetnek, belépsz vagy nem
a közepébe, s ha igen, s ha nem,
a színpad szélén sötétedik, alád
nyitja kagylóhéját a világ vége.

A HŐSNŐRŐL S AZ ÁRNYÉKBA MERÜLŐ MACSKARÓL

Árny nélküliek, ezért nem kedvelte
a perzsa s japán képeket. Megfosztják
az alakokat az emlékezettől,
anélkül csupasz sziluettek. Arcát
ne lapítsa el, a délidőkből
napfénykerülő lett, nem mutatkozott
árnyéktalanul. Baljósnak inkább
látszott, szüksége volt egy-egy mondatra,
alakja mögött a pázsitra, amely
drámai hosszan vetül. Orra alá
s két szájszögletébe a félmosolyhoz
folt adódik, míg a hajkeret
és az áll alatti hajlat a fejet
armatúrába foglalta. Ami
vállát esténként bevonta, a puha
umbra macska vagy szörme lehetett.

KÉP, HÓFAJDDAL

Aminek részese voltam nélküled,
nem veszem észre.
Ismertem, mi a legjobb
része a hajnalnak, a kitűnő
szöveget, az arcfestéket, a blende
segítségét, amitől éles leszél.
A fényképen mindenhol ugyanannyi
az idő.
Elmozdult körülöttünk
a tér, és eltávozott belőle
a jelen. A fotó egyszerre látott
mindent, vastag jégen álltál, mögötted

hófajd, aláereszkedtek a fehér
ejtőernyők. Deres a kabátod.
S a tekinteted körberajzolta
azt, aki figyelt téged.
Engem, aki
arcodra tekint. A nézőpontomat.

AZ ELJÖVENDŐ TITKOS GYERMEKHEZ

*Valahol egy templomfalán
arctalan ikon kúszik a szentek közé;
hörög s acsarkodik,
pedig tömjénszag van;
jőjön, hogyha jönnie kell,
legyen ő a falu rossza.
Halála után azt mondják:
halálakor ültek el a varjak,
s emléke, mint kelő tészta,
a hólepelt úgy fészíti.*

*

A kanyar után ott áll,
nyikorog az éjben
a halállevelű fa:
ága bogos,
törzse nyirkos;
ments meg minket az avartól,
eljövendő titkos gyermek,
seperd fel a macskakövet,
szórd be finom porhóval:
a rothadás itt ne járjon,
ne üljön be utcáinkba,
ments meg minket a halállevelű fától,
legyél te a falu rossza.

Hogyha kérdik: lesz-e halál,
ha a fáról nem hull levél,
ezt mondd majd a kételkedőknek:
az ember sorsa ezentúl
puskáit az égre fogni,
zapor lesz itt, ólmos eső,

sírig tartó, hatalmas,
fű elszárad, fák kidólnak,
bokrok nőnek mindenütt,
pengeéles csipkebozót
aggatja fel vándoraink.

Sok dolgod lesz itt a földön,
eljövendő titkos gyermek:
bár boldogan jössz e világra,
bármerre jársz, kihűlt nyomod
sírást fakaszt, mert újraosztod a pusztulást,
átadod a gyepelőd nekünk,
többé nem kell égi ostor,
golyó repül, repesz süvít,
sivatagok kelnek útra
a pusztulás nyomán,
s a halál az ember sajátja lesz,
mi osztjuk ki egymás között,
nem várunk több égi jelre,
bűzös lesz a halál, s átkos.

Mondd: érted-e, miért szülnek meg,
eljövendő titkos gyermek,
érted-e a földi reményt,
az emberbe vetett hitünk,
meglátod-e anyád arcán a büszkeséget,
amiért te leszel az, aki minket,
ménkövektől rettegőket
megmentesz a túlvilágtól,
s földre tiprod remegésünk,
mert te leszel a falurossza,
te nyitod fel szemünk héját,
hogymegmutassad, nincs fent senki,
rég alszanak a csillagok,
s az űrködök még nem ébredtek fel
az érdes kakasszóra.

De nem élsz te sem örökké,
valaki majd észreveszi,
hogyan az égen hold is ragyog,
közel húzva, mikor úgy áll,
minden édes és sós vizünk;
sötét bozótos felett
mindegyre csak halad, halad,
térdepelve esdekelünk,
álljon meg, hogy kössük újra
telhetetlen egyezségünk
mennyekkel és poklokkal.
Ekkor te majd elpusztulsz,
eljövendő titkos gyermek,
emléked a hó takarja,
s varjatlanul zúg az erdő
ágakkal és bogokkal.

AZ OLLÓKOVÁCS HITVALLÁSA

Kimegyek a hegyek alá,
titkos barlangot keresek,
járatait kikutatom,
s ha gyertyafénynél
öreg szemem
ércet talál, tudom:
nem maradnak olló nélkül
földünk vándorszabói.

Csákányom,
a nagy mestermű
úgy pattintja ki a vasat,
mint konyhakés a fölös magot.
A vasbánya hideg gyomra
holt helye a nyers érceknek,
kriptája a testi vágynak,

mert aki már sziklafalban
ollót lát, nem sárkányrémet,
az egy emberi ujj érintését
olyan helyen, amit az nem illet,
ha nincsen mellé hőség s áhítat,
nem ismeri: öle hideg,
de cserébe a kohók tüze
fellobbantja szíve lángját,
szenvédélye nem hamvad,
sőt a zöldfülűek pírjával
repteti szét a szikrát
kalapácsa ütésével.

Kinyerem a vasak magját,
híres kohóm megolvasztja,
megtisztul a föld sarától.
Míg rakosgatom a rétegeket,
acélüllőm tartja hátát;
reng a műhely, csahol a kalapács,
mint veszett kutya háza,
s a csoda: az sose késik,
mindig időben jön,
mint az esti csorda, harangszóra,
s lám, a vastömb helyén megjelenik,
olló lesz az izzó bogból.

Elmennek az őszi esők,
megvastagszik minden köd, jég,
s lehull az első nagy hó;
munkám gyümölcse, bár a nap már
rég nem ragyog virágot a rétre,
akkor érik be.

Vásárnapon mind eladom,
vág az olló, mert a bányá
igaz volt: érce túlélte minden dögvészt,
nem érte azt halandók
átkos baja, nyavalyája.

Kacarásszál, édes ollóm,
vándorszabók hús kezében,
ércesen és diadallal,
mert hegy mélyéből jöttél
az emberek örömére,
reszkető gyermekek vigasztalására:
nyomodban feltárul az új ruha helye,
összeérnek a puha kelmék,
s túlélővé válik az ember.

FÖLDEM

Ásunk a kert oldalában. Mögöttünk kerítés, azon túl meredeken fut az utca. Drótkerítés, kilátunk rajta, de az utca most nem érdekes. Az oldalban virágzik a hagyma, szárvégen reszketnek a gömb alakba sűrűsödött csillagvirágok. Kaparjuk szótlanul a pergő földet, vallatjuk, mi mindent tartogat. A mart tetején húzódik a szőlő, mélyén egy-egy barackfa, oldalán végig virágágyás, amikor itt vagyunk, kardvirág bólogat benne, vasárnap visszük a temetőbe.

Temetnek bele, ezt tudjuk a földről. Gödröt ásnak, leeresztik a koporsót, hantot raknak fölébe, arra jön a halom virág. Virág lesz a földbe eresztett mamából, tatából, bácsiból, néniből, gyerekből. Viola, szélrózsa, illatos szegfű, friss futónövény. Meg fa. Diófa, fenyőfa, gesztenyefa, éger. Aki a temetőből visz haza tűzifát, kit éget?

Minden fa valaki. Régóta élünk a földön, már olyan sokan meghaltak, nem létezik fa, amelyik ne volna valaki. Minden fa gyökerén át fölutazott valaki az égbe, minden fűszálban, virágban, bogáncsban valaki bámulja a felhők vonulását, ringatózik az esti szélben, a tehenek őseink őseinek őseit vagy épp vadidegen lelkeket legelnek, és mi felhörpintjük őket a reggeli kakaóval.

Valakik ülnek füzetlapjainkba préselődve, csiklintjük őket, amikor *Az Ezeregyéjszaka meséit* lapozzuk, nagyapa nekik káromkodik az újságot hajtogatva, és összevéreződnek, amikor az elvágott csirkenyakból rájuk fröccsen az élet. Ülnek sok százan glédába állítva a fásszínben, és csak remélni merjük, hogy nem fáj semmijük, amikor a rönköket halomba hasogatták. Kíváncsian lessük, mivel töltik az időt, van-e idejük, mennyi idejük van, és tudják-e vajon, hogy itt vagyunk?

Éjjel forgolódunk, és nyikorog az ágy, és arra gondolunk, hányan figyelnek álmatlanul odabent az ágykeretben. A világon szanaszét nyikorgó ágyakban lakó megfigyelők tudják-e, hogy az ágyat nyikorogtatók szívében miféle viharok dúlnak? Leütünk egy billentyűt a zongorán, és több szólamban futnak a riadt gondolatok, hogy annyi zongora, hegedű, gordonka, hárfa, koboz, mandolin hány füllel, szemmel, szájjal bír, s ezek mit mondanak, látnak, hallanak, amikor zeng a hangszer, és amikor nem?

Állunk a fagyos, kemény földön, mezítláb cuppogunk a langyos sárban, kígyót rajzolunk nagylábujjunkkal a napsütötte porba, és azon merengünk, hogy a homok nem föld, a tengeri homok nem lehet föld, mert csigát, követ, téglát őrl a tenger, ezekből lesz az ujjaink közt kifolyó homok, de csont és hajógerenda is van abban, így hát hiába, hogy nem föld, a homok is emberből van, emberrel van tele. Ezen a földön minden emberrel van tele, növény is, állat is, homok is, föld is, de még a szikla is, onnan ássák elő szénné vált őseinket. Teljesen átítatódott emberrel ez a föld, hiába özőnli el időről időre a víz, bennünket képtelen kimosni belőle.

Ezzel foglalkozunk. Földbe ivódunk. Birtokoljuk, magunkba tömjük, felemésztjük, mint ahogyan ő is magába töm, és felemészt bennünket, mi alatt a fény természetéről elmélkedünk, vagy lelki üdvösségünket féltjük. Ragaszkodunk ahhoz, hogy e testekből szilárddá préselt földön állva igenis van olyan részünk, ami nem föld, soha nem lesz sem földdé, sem a földé, mert léteznie kell egy helynek nem nevezhető helynek, aminek semmi köze a testekből szilárddá préselt földhöz, és oda jutunk majd mi is.

Oda jutunk, csak épp nem mi leszünk, nem tudjuk akkor, hogy vagyunk. Ugyan mi értelme az egész angyali elképzelésnek? Mi értelme nem földnek lenni, amikor a föld virágzik és terem, és íze van, színe és illata, és őseink őseinek ősei vagy épp vadidegen lelkek susogják minden porszeméből, hogy élni jó, élni jó, élni jó? Élni csak itt, e halottakból folyton újjászülető földön lehet, ahol minden csupa vér és harag és fájdalom és rajongás és zsidongás és hála, ahol rettegünk, hogy elfogy e föld, amíg arra várunk, hogy földi nyomorúságunk elfogyjon végre.

Nézzük, ahogyan ez a látszólag tehetetlen föld a folytonos átalakulás tüzeiben ég. Itt állunk, égeti arcunk a lángok szele. Élni jó, élni jó, leginkább akkor, amikor nem tudjuk, hogy élünk. Könny maszatos, dühpiros arccal hempergünk a markológéppel frissen felhányt földön, az esőre szomjazó nyári gaz alól jókora száraz göröngyöt markolunk fel, azzal dobáljuk egymást, melegen csöppen arcunkra felhasadt homlokunkból az élet.

Vasakhoz dörgöljük sártól nehéz cipőtalpunk, és nem győzünk csodálkozni a tiszta lábbeliben brillírozókon, akik sosem sározzák be magukat. Ők már tudják, hogy élnek, annyira nem is örülnek a dolognak, mint mi, akik egy-egy félkörívbe hajlított vascsőbe térdhajlatunkkal megkapaszkodva fejjel lefele lógunk. Megnézzük, nem látszik-e földnek az ég, ha lenézünk rá, ahogyan a földre szoktunk.

Mindenhol lógunk fejjel lefele, ahol csak lehetséges. Bámuljuk fejünk fölött a földet. Nyáron zöld, télen fehér, tavasszal, ősszel maszatos. Nem kell

valaminek feltétlen kéknek lennie ahhoz, hogy égnek nézzük. Az ég is hol szürke, hol fehér, hol egyenesen fekete. A kék föld roppant ritka, ez igaz, gyűrűbe, nyakékbe, korona hegyébe kerül, tálát, kancsót, kincset díszítenek vele, amit aztán használni vonakodnak.

Használni kell a földet. A régiek várat raktak belőle. Ezt a homokban megtesszük mi is, vederral vizet hordunk az árokba, a víz csodamód elmosa a földet. Mindent elmos a víz, csak mi maradunk mezítláb az ég alatt, úgyhogy újfent fejen vagy kézen állva, hídba görnyedve nézzük, hogy nem látszik-e égnek az elmosott föld, földnek a fellegekkel szürkülő magasság. A trükk nem működik. A föld továbbra is arra való, hogy araszoljunk rajta, hozzáverődve összetörjük magunkat, egymást, magunk.

Próbálunk elszakadni tőle. Gépmadár gyomrában mind magasabbra emelkedünk, de hiába, ha egyszer madarunk is földből van, mi magunk pedig hiába úszunk a felületes szemlélő szerint a levegőben, hiszen itt is épp úgy járnunk kell, mint a földön, testünk a levegőben is éppoly nehéz, mert földből van az is.

Rémülten szorítjuk hát egymást. Föld földhöz préselődik, valahányszor távozna belőlünk az élet. De az élet nem távozik. Kering, csusszan a víz a földben, mélyre ás benne, üreg, járat, meder születik a sötétben. Zihálva kúszunk könyökkel-térddel kúszkodva a sárban, emberfeletti hittel és erővel araszolunk a nem ránk méretezett vájatban, valamerre. Nincs fény, nincs levegő és nincs irány, nincs fent, lent, elöl, hátul. Csak ember van, rémült, szuszogó föld a föld izamos, szenttelen, szűk mélyén, ahonnan fölbukkan-ni kell.

Hiába sikáljuk magunkat, örökké mocskosak vagyunk. Valahol mindig megmarad egy körömfeketényi folt, a földdel való küzdelem árulkodó nyoma. Valódiak vagyunk. Színünk, szagunk, ízünk van, így kóstolgatjuk egymást. Földből valók vagyunk, földdel tömjük magunkat, tépjük, emésztjük egymást. Hasadunk, törünk, szakadunk. A réseinken zubogva dől az élet, nem kék, nem zöld, nem fehér, fekete. Valóságunk piros, az égbe oltott föld, a földbe oltott ég színe.

Ásunk a kert oldalában. Törött cserépdarabbal dolgozunk, mögöttünk srégen fut a macskakővel rakott kociút. Kék a cserépdarab, Mária köntöse vagy szelíd nyári ég, olyan szeles és fűben heverős, méhzümmögéssel rakott enyhe kék. Méhecskét temettünk nemrég odafönt a lugasban, kézforma árnyékot vetettek körülöttünk a szőlőlevelek. Vadszegfűt téptünk, tátikát, fűvet, abból raktunk a méhecskének halmot. Énekeltünk neki, és otthagytuk, hadd fújja el a szél, nem volt lelkünk a föld mélyére nyomni őt.

A föld mélye, az mi vagyunk, ezért e görcsös szorgalom, örökös ásás, kutakodás a sárban. Ami előkerül, azt sorban kirakjuk a házhoz vezető napmeleg járdán, mindenki belebotlik. Mi csak ülünk vagy guggolunk, könyékkel térden támaszkodva lógatjuk maszatos kezünk, nézzük, mi az, ami előkerült. Nézzük a járdát, a fűvet, a földet hörpintő virágokat. Bámuljuk egymást. Élünk.

A BEFAGYOTT FRONTON

ebből a szögből már majnem tisztán látom,
mert ugye mihez képest: a tengerhez képest száraz,
a sziklához képest termő. mire az ember elhiszi:
fel nő, valamit a talpa alá választ.
valami örökkévalót. valami végest.
ropog a fog alatt, kellemetlen ez a választás is,
ez a hit, ez a test, mert mi van, ha égi.
mi van, ha az idő visszakéri, cserébe árkokat,
barázdákat kínál, valami beláthatatlan távlatot.
de nem megyünk bele a cserébe, bár fejünkön
átfutott. de aztán újra a mihez képest,
ha nincs egy talpalattnyi hely se végre,
ahol fejed lehajthatod, hogy érezd,
ez talán már béke, ha még nem is otthon.
csak egy nyugodt éjszaka a befagyott fronton,
csak a belátás: nem vagyok beteg,
betegség vagyok. lázadni jöttem és lázadat oltom.
a föld alatt és a föld felett.
felhők gyűlnek a horizonton.

Serestély Zalán

AZ HERCULINE BARBINE-MEMOÁR ÖKOKRITIKAI TÁVLATAI

Adélaïde Herculine Barbin története,¹ amely valaha a 19. századi francia sajtónyilvánosság szerves részét képezte, Michel Foucault közvetítésével érkezett meg a 20. századba. E közvetítés nélkül mára valószínűleg elfelejtettük volna, vagy szerencsésebb esetben is pusztán sajtótörténeti, a nyilvánosság szerkezetváltásáról sokat eláruló kuriózumként olvasnánk, mint a 19. század, illetve a századforduló megannyi pikáns nyugat-európai sajtóbotrányát. Foucault szándékosan nem kommentálja az általa újra közreadott, korábban Auguste Ambroise Tardieu által ismeretlen mértékben megcsontított memoárt, ám nagyszabású vállalkozásának, *A szexualitás történetének* függelékeként óhatatlanul beleíródik a biopolitika foucauldianus kritikájának elméleti keretrendszerébe. Noha megkérdőjelezhetetlen Foucault éleslátása azzal kapcsolatban, hogy a Barbin-életrajz újraközlése nyomtatékot ad a gondoskodó hatalomról szőtt teóriának, mégis megkockáztatom, hogy a mű foucauldianus keretben történő újrafelbukkanása 1980-ban el is fedí az értelmezés további lehetséges csapásait. Ugyanakkor könnyen kiderülhet, részben épp a Barbin-memoár ökokritikai szempontú megközelítése kapcsán, hogy a biopolitika foucault-i kritikájának is vannak kevésbé sejtett távlatai.² Írásommal tehát azon gyanakvók köréhez csatlakoznék, akik 1. a Barbin-memoár kapcsán vitatják a foucault-i értelmezési keret kizárólagosságát, vagy 2. a biopolitika foucauldianus koncepciójában olyan teoremat sejtene, amely nem kizárólag a humán élet kiszolgáltatottságát tárja fel, hanem – ami végső soron ugyanaz – csiráiban az ökoszférához való viszonyunk kritikáját is nyújtja.

Felvetéseim ennek fényében a következők: A Barbin-önéletrajz Oidipusz-újraírásaként is megközelíthető, melynek tragikus megfejtése az „ő, az ember” analógiájára: „ő, a hermafrodita”.³ A memoár Oidipusz-narratívaként

való értelmezése két irányba is utat nyit: a hermafroditizmus rejtélyként, illetve lappangó, feltáráásra váró bűnként való scenírozása (hiszen mi más is lehetne az Oidipusz által elkövetett hübrikus vétségek analógiája, mint a nemi átalakulás botránya) egybevág Foucault-nak a normasértő szexualitások patologizálására, morális és jogi inkriminálására vonatkozó megjegyzéseivel. Ugyanakkor az *Oidipusz király*-analógia egyenesen a humán–nonhumán viszony problematikáig vezet, amennyiben komolyan vesszük Lányi András elképzelését arról, hogy a Szophoklész-tragédia az ökoetika antik görög megelőlegezését nyújtja.⁴

Az Oidipusz-analógia ökoetikai vonatkozásait két tételben vizsgálom, eredőjük azonos: az ökoszféra, amely a memoár egyik sorsfordító pontjáig jellemzően valami idegen, kinti, fenyegető, baljós, a tragédiát előrevetítő, féktelen erőként jelenik meg, a Sarához fűződő, a hermafroditizmus orvosi diagnózisát előkészítő kapcsolattól kezdve mintha a memoár énelbeszélőjén belülről projektálna, emberi természetként, a küszöbön álló változások fő mozgatórugójaként. Ennek a fordulatnak nyilvánvalóan köze van az élettörténet narrativizálását motiváló traumá(k)hoz,⁵ a biológiai nemváltást követő prekárius állapothoz, a többszintű kiszolgáltatottsághoz, a korábban megszerzett női kompetenciák és női szocializáció brutális devalválódásához. A természet interiorizálását a memoár kétféleképpen engedi megközelíteni, a két opció közötti viszony nem vagy-vagylagos, sokkal inkább alternáló. Az első tétel értelmében a narratíva előrehaladtával a nem emberi interiorizálása az uralom logikájának szimptomájaként olvasható: amennyiben a természetet a tudományos megfigyelésnek radikálisan alávetett objektumként fogjuk fel (melynek szakértői a 18. század óta a természettudósok), akkor az emberi szubjektum mint természet (medikalizált test, psziché) ugyancsak a tudományos (orvostudományos, pszichológiai, pszichiátriai) megértés által kontrollálható, felügyelhető, büntethető entitás. A második tétel szerint annak felismerése, hogy bennem is természet munkál, hogy az átalakulás, a szüntelen változás összhangban áll a bioszférában tapasztalható folyamatokkal, felszabadító hatású lehet, amennyiben segít distanciát venni attól a normatív moralitástól, mely felől nézve a hermafroditizmus patologikus.

Nézzük tehát, mi teszi Oidipusz-omázzsá az Alexina B.-t! A memoár hosszú ideig homályban tartja azt, hogy lapjain egy hermafrodita ember vall küzdelmes életéről. A tragikus végkifejlet, a valószínűsíthető öngyilkosságba torkolló elnyomorodás előjelei ugyan már az első oldalakon fölsejlenek, ám annak feltárulása, hogy mindennek forrása a hermafroditizmus, ügyesen adagolt megjegyzésekre, el- és kiszólásokra van bízva. Amikor az

énelbeszélő így ír: „Tökéletes kényelemben alhattunk, noha egyharmad ágy jutott mindegyikünknek. Nem mesélem el, mit jelentett az az éjszaka nekem!!!”,⁶ egyszerre elrejt és fölfed valamit előttünk. Máskor a 19. századi nőbarátság, sőt a sok tekintetben megengedőbb lánybarátság etikettjének szélső határán belüli vagy azt esetleg enyhén megsértő gesztusok ébresztenek gyanút, ám alapvetően mintha ezek a kétértelmű helyek is a homály fenntartásában asszisztálnának: „Eszményi és szenvedélyes imádatlalt vettem körül [Léát]. A rabszolgája, hálás és hű kutyája voltam. Lángolón szerettem, mindenhez ezen keresztül viszonyultam.”⁷ Érdekes tudatosítanunk, hogy amikor Adélaïde Herculine Barbin nekilát a memoár megírásának, számára már világos minden: jól tudja, hogy gyermekként miért vonzódott szenvedélyesen Léához vagy Téklához, világos előtte, hogy miért kívánta folyton nőtársaival megosztani az ágyát, hogy időnként miért érezte illetéktelennek vagy illetlennek a tekintetét, és mégis az önmagunkhoz megérkező kíméletlen oidipuszi talányfejtés, az önmagunkkal való munkás és megrázó ismerkedés antik receptje szerint tárja fel a megfejtést: „ő, a hermafrodita”. Az *Oidipusz király* ugyanezt a játékot űzi: Szophoklésznak számos forrás áll a rendelkezésére az Oidipusz-történet újraszcenírozásában, mégis úgy tesz, mintha ő mesélné először. A művelt athéni görög nézők jól ismerik Oidipusz végzetét, Szophoklész kedvéért mégis hajlandók megmerítkezni a homályban. Hiszen helyesen érzékelik: az *Oidipusz király* nemcsak arról szól, hogy mi az igazság, hanem arról is, hogy miként kell megküzdenuk érte.⁸

A szophoklészi narratív sémára való rájátszás a nemi átalakulás jelenségét belecsatornázza a bűn és ártatlanság, az igaz és hamis, a tudatos és az öntudatlan bináris oppozíciók mentén kirajzolódó, a titkot betegségként, fertőzésként (vö. dögvész) tematizáló moralista diskurzusba.

A párhuzamot mélyítik, a Szophoklész-tragédiára való reflektált rájátszás esélyét növelik azok a helyek, amelyek Alexina B.-nek az antikvitas irodalma iránti rajongásáról tanúskodnak (ezek között nem találunk olyat, amely explicit módon az Oidipusz-történetet hozná szóba): „Bevallom, lelkem mélyéig felkavart, amikor Ovidius *Átváltozásait* olvastam. Akik ismerik, fogalmat alkothatnak róla. Történetem további alakulása világosan bizonyítja, hogy minő különös fordulat volt ez a találkozás.”⁹

Nézzük most közelebbről a memoárnak azokat a helyeit, amelyek valamely nem emberi ágenciát emelnek főszerepbe: „El sem lehet képzelni látványosabbat, mint a fehérbe öltöztetett gyermekek hosszú füzérét végig a szerény Édenkert fenséges fasorain. Üde és csengő hangon ismételtgettük az egyházi énekeket, s ezt valami szívét megindító igazi költészet hatotta át. A

mind ez idáig langyos és balzsamos idő hirtelen elborult. Óriási fekete fellegek tornyosultak a látóhatáron, heves vihart ígérve, ahogy a magaslati éghajlaton gyakran előfordul. A hatalmas esőcseppek hamarosan beváltották ezen ígéretet, és amikor a menet visszaérkezett a kápolnához, az eget már baljós villámok szántották végig. Valami akkor önkéntelenül is összerántotta a szívemet. Lehet, hogy mindez már a reám váró komor és fenyegető jövő előjele volna? És találkoznom kell véle, amint majd a világnak nevezett törékeny csónakba lépek?”¹⁰

Illetve: „Nagyszerű volt a látvány, különösen ha a gyakori vihar a tengerpart eme vad részén felkorbácsolta a rettenetes elemet, amely körülvelt minket. Ezen a parton a száraz orkánok valóban elképzelhetetlenül ijesztők voltak. Egyszer tanúja voltam egy ilyen borzalmas jelenetnek, és sosem szabadultam ettől az emléktől. Azóta sem láttam ehhez foghatót. (...) A tenger felől egyszer csak erős szélrohamok támadtak, miközben komor felhők gyülekeztek a láthatáron. (...) Már a hazatéréshez készülődtünk, amikor egy rettenetes villám a helyemre szögezett. Az égbolt felnyílt, a mennykő lecsapott, néhány méterre a helytől, ahol álltunk, s útjának a nyoma elenyészett a levegőben. (...) A villámok egyre növekvő gyorsasággal követték egymást, és teljesen fölöslegessé tették a hálóteremben pislákoló mécsest. Senki sem aludt. A két apáca széthúzta hálófüggönyét, és fennhangon imádkozott, néhány társnőm felelgetett nekik. (...) valami rettenetes fényesség lobbanott a lángra az egész termet. Ezt pedig akkora dörrenés követte, amelyet életemben nem hallottam. Közben az ablak az ágyam fölött recsegve kinyílt. A félelemtől eszemet veszítve felsikoltottam, s előzmények után úgy tűnt, mintha valóban szerencsétlenség történt volna.”¹¹

Szinte elvárható módon, mintegy a kanti fenséges és a romantika természeti zsánerei közt oszcillálva, mindkét esetben viharjelenetről van szó, amelyek alapvetően az ember természettel szembeni¹² erőtlenségét, hatalomnélküliségét, radikális kiszolgáltatottságát hangsúlyozzák. Mindkét jelenet az elkerített, védett, civilizált belső tér (a paradicsomi templomudvar, a masszív falak határolta hálóterem) és a fenyegető, behatoló, határsértő, büntető természet ellentéte mentén szerveződik, jól artikulálva az emberi szubjektum és az őt fenyegető természeti erők különmeműségét. Ám a Sarával való kapcsolat mintha fordulópontot hozna humán és nonhumán, ember és ökoszféra viszonyában: a memoár énpjekciója egyre kevésbé a természethez *képest* tételezi magát emberi lényként: „Valóban, hogyan is feltételezhette [Mme P.], hogy a tilalmat – bármi zord ünnepélyességgel hangozzék el – tiszteletben tartjuk? Mintha a természettől valami olyan hő-

sies áldozatot kérnénk, amelyre az képtelen!!!¹³ – hangzik a kérdés, mely az öntörvényűség, az uralhatatlanság és a változékonyság mentén kapcsolja össze a korábban radikálisan szétválasztott fogalmakat. Szinte ugyanazok a tulajdonságok, amelyek korábban a monstros, brutális természet és az otthonos, bensőséges kultúra szétválasztásának alapjánál álltak, mintha ezúttal inkább arra szolgálnának, hogy a két jelenség ugyanazságát, latouri értelemben vett ágenciaszerűségét hangsúlyozzák. Ez a percepcióváltás két irányba mutat: jelezheti egyrészt a modern gondoskodó hatalomnak való radikális kiszolgáltatottságot, miközben felszabadíthat egy merőben terhes elkülönülés súlya alól, a közösségi kapcsolódás új konstellációi felé nyitva.

Az első tételt egy alapvetően foucault-i érvelés mentén fejtem ki. Míg a középkori – gyökereiben kozmikus szemléletű – keresztény világregend szakértője a teológus, a lelkek gondozója pedig a pap, a 18. századtól fokozatosan az a képzet válik uralkodóvá, hogy a világegyetem specialistája a természettudós, az univerzum lakóit pedig az orvosok, a pszichiáterek és a pedagógusok veszik gondozásukba. A Barbin-önéletrajz esetén könnyű ezt a fordulatot tetten érni: „Ezúttal nem csupán az orvost kell látnia bennem (...), hanem a gyóntatót is. »Nemcsak arra van szükségem, hogy lássak, hanem arra is, hogy mindent tudjak. Súlyos pillanat ez önre nézve, talán nincs is tisztában velem egészen. Először is a Monseigneurnek kell válaszolnom teljes bizalommal, és minden bizonnyal a törvény előtt is meg kell tennem, nyilván felkérem majd tanúvallomásra.« (...) Az ő feladata volt most már helyrehozni egy tévedést, amely a hétköznapi szabályok körén kívül esett meg. Ehhez ki kellett harcolnia egy döntést, amely helyreigazítja a nememre vonatkozó bejegyzést.¹⁴ Természeti lényé, a bioszféra szerves részévé válni innen nézve azt is jelenti, hogy *vizsgálható* lényé válni: „Ha bekövetkezik a [z elmúlásom] napja, néhány orvos majd hírverést csap a porhüvelyem körül; eljönnek, hogy elhalt szerveimet szétszedjék, s a tudomány egy újabb zugát ezáltal bevilágítsák, elemzik majd az egyetlen lényben felhalmozódó összes rejtélyes szenvedést. Ó, tudomány hercegei, felvilágosult kémikusok, a nevetektől visszhangzik a művelt világ, elemezzétek hát, ha lehet, az utolsó rostjáig ezen elhamvadt, eleméztett szívnek minden fájdalmát (...).¹⁵ Olyan lényé tehát, aki fölött az orvosnak és mindazoknak, akik a humán biológiai működést behatóan ismerik, autoritásuk van: „Mme P. a lánya kérésére kihívatta doktor T.-t. Soha nem felejttem el a vizitet; ma is előttem van minden a legapróbb részletekig. Délután hat óra körül lehetett. Még nem kellett lámpát gyújtani. A szoba, ahol a doktorral tartózkodtunk, félhomályba borult, ami nem volt kedvem ellenére. Kérdéseire rejtélyes vála-

szokat adtam, amelyek cseppet sem világosították föl. Meg akart szondázni. *Tudjuk, hogy a beteggel szemben az orvos bizonyos előjogokat élvez, ezeket senki sem meri vitatni* [kiemelés tőlem, S. Z.]. Hallottam, amint a vizsgálat közben sóhajtozik, mintha nem lenne elégedett az eredménnyel. (...) Egyszer csak fojtott kiáltás szaladt ki a száján, valami olyasmi, hogy »Istenem, hát lehetséges lenne!« (...) A takarómat lehúzták. Zilált öltözékem szabadon hagyta a felsőtestemet! A doktor keze határozatlanul, reszketve ért el egészen a hasamig, ahol a betegség fészkelte. A vehemens tapogatás közben alighanem ránehezedett az alhasra, mert metszően felsikoltottam, és hevesen eltasztottam. (...) Mintha villám sújtotta volna le e szerencsétlen embert. Mondattörédek buktat ki a száján, mintha félne kimondani őket. Ó, hogy szerettem volna őt száz lábnyira a föld alatt tudni!!!¹⁶ *A szexualitás történetének* kritikai keretrendszerébe beágyazódó Barbin-memoár látványosan feltárja a humán–nonhumán kapcsol(ód)ás árnyoldalait. Foucault vagy akár Deleuze ellenszenve a test biologizálásával vagy medikalizálásával szemben épp ahhoz a felismeréshez kapcsolódik, hogy a darwini, majd később freudi megközelítések mentén a természetbe visszaírt emberi test ugyanazoknak az autoritárius gyakorlatoknak van alávetve, mint maga a természet.

Ám hadd ne érijük be ennyivel! Lányi András azt állítja, hogy a természeti és a morális dimenziók közötti viszony dialektikája összetettebb. Szemben Nietzschével, aki *A tragédia születése* című értekezésében amellel érvel, hogy Oidipusz, illetve bármely antik kultúrhérosz felszabadító gesztusa, cselekvő bűne – mint egyben az emberi méltóság negatív feltétele (!) – szükségképpen amorális és természetellenes, és maga a természet áll érte bosszút a lázadó hősön, Lányi azt állítja, hogy Oidipusz valójában semmi természetelleneset nem tett, nem vétett az úgynevezett természettörvények ellen, hiszen épp azok szellemében cselekedett, amikor erőszakosan leölte Laioszt, megfejtette a Szfinx talányát, és nőül vette saját anyját.¹⁷ A valódi morális fordulat a tragédiában nem ott keresendő, állítja Lányi, amikor a még útonálló Oidipusz gyilkol és megfejt a Szfinx talányát, hanem amikor önmaga előtt is fölfedve és beismerve a múltban elhibázott lépéseit, elindul az önmegismerés legszemélyesebb, kizárólag általa bejárható útján. A morálnak tehát legalább kettős jelentése van: az első a Nietzsche által is kritizált (általa gyakran szemétként aposztrofált) normatív moralitás (szabályokban, tiltásokban, törvényekben, normák kvázi-objektív halmazában kódolt köz-erkölcs), a másik valamiféle (inter)szubjektív moralitás, az önmegismerés függvényében méretezett cselekvés erényessége: „Felelősség és erkölcs – írja Lányi Lévinas nyomán – (...) helyet cserélnek: nem azért vagyunk felelő-

sek, amit egyik vagy másik erkölcsfilozófiai rendszer a kötelességünké tesz, hanem azért lehetnek egyáltalán erkölcsi kötelességeink, mert felelősséggel tartozunk. Maga a felelősség (...) etika-előtti. Nem azt írja elő, mit kell tennünk, hanem arra ad választ, hogy kik vagyunk. Ismerd meg önmagad: a felelősség szubjektuma vagy. De kinek felelünk? Természetesen annak, aki szólított. Aki a segítségünkre szorul. Mert a megértésre nyitott lét a gyakorlatban azt jelenti, hogy értjük, mit tesz ínséget szenvedni, és felismerjük a szűkölködő hozzánk intézett kérésében a tennivalónkat.”¹⁸ Lányi szerint az önmegismerés értelmében vett (inter)szubjektív moralitás az emberi ágenseket visszacsatolja az ökoszféra homeosztatikus rendszerébe.¹⁹

Az a dialektika, amelyben a focauldiánus olvasat az egyén biopolitikai hatalomtechnikáknak való kiszolgáltatottságát éri tetten, Lányi Oidipusz-olvasata felől nézve egy önmegismerő folyamat pozitív hozadékaként is felfogható. A Szophoklész-tragédia voltaképpen arról szól, hogy főhőse az önmegértés útján haladva a „természetes” (azaz parancsoló, erőszakos, autoriter, az embert pusztán végtagjai számával mérő) emberből, aki megérkezésakor volt, a morál szubjektumává válik (nem várja meg sógora, Kreón ítéletét, hanem mintegy önmagára mér ítéletet, önmagát vakítja meg, önmagát száműzi). Ugyanez történik Alexinával: abszolút értelemben, a morál normatív meghatározásai szerint talán vétkes, de amennyiben a morál értelmét nem korlátozzuk az erkölcs kanti univerzalizmusára, morálisan hazatalál. Ilyen értelemben – megfontolva, hogy az erkölcs valódi tétje: becsatornázni a humán világot a bioszféra homeosztatikus rendszerébe – Herculine Barbin csak most kezd igazán morális lényként, a bioszférával összhangban viselkedni és cselekedni.

A „szexualitás furcsaságainak” uralásához Foucault szerint egyszerre tartozik hozzá a közeledés és az eltávolítás: „A hatalom (...), amely hatáskörébe vonja a szexualitást, úgy érzi, kötelessége megérinteni a testet; simogatja is tekintetével, felértékeli egyes övezeteit; felvillanyozza a felületét; dramatizálja nyugtalan pillanatait. (...) átadja magát az általa üldözött gyönyöröknek, s amikor aztán ott áll szemtől szemben a gyönyörrel, élvezi erejét, élvezti, hogy megbotráncolhat, hogy ellenállhat. Foglyul ejteni és elcsábulni; összezsapni és megerősíteni egymást: a szülők és a gyerekek, a felnőtt és a kamasz, az orvosok és a betegek, a pszichiáter és a hisztérikus meg a perverz betegek – mind ezt a játékot játsszák a 19. század óta.”²⁰ Próbáljuk csak ebben a pázmában megérteni a kéziratot első alkalommal közreadó Tardieu pozícióját. Tardieu egy patológusnak ítélt genitális elváltozás szimptomájaként rendezi sajtó alá a Barbin-életrajzot. A memoárnak tehát árulko-

dónak és csalogatónak kell lennie, közel kell vonnia olvasóját a „titokhoz”, a patológikus egzotikumhoz. Ám Tardieu-nek azt is jeleznie kell, hogy mindettől illik tartózkodnunk, hogy mindez csak abban a minőségében lehet számunkra érdekes, ha sérti a szexuális normát. Mi mást is tehetne: erőt demonstrál, önkényesen megcsonkítja a kéziratot, bizonyára az általa dagályosnak, hisztérikusnak, fegyelmezetlennek, inkohereusnak, végső soron tehát „asszonyinak” ítélt passzusokat távolította el. Ám a helyzet paradoxona abban áll, hogy Tardieu nem gyalulhatja simára a memoárt, nem takarhatja el minden vérző sebét, hiszen ebben az esetben éppen azt tüntetné el, ami miatt mindez a nyilvánosságra tartozik: a patológiáját. Cenzori működése tehát nem fedheti el egészen, sőt, mintha inkább felnagyítaná a memoár normabontó gesztusait, a morális norma kikezdését: „A rám mosolygó ócska kis nők közt, akik ajkukkal ajkamat illették, bizonyára egy sem akad, aki ölelő karomban a szégyentől ne hőkölné vissza, mintha hullóhöz érne. Eh, nem érdekes, én aztán nem kárhoztatok senkit! Igen, köztetek jártam, s még halvány árnyékot sem hagytam magam után. Ember, én nem szennyeztem hamis esküvel ajkam, sem testemet ocsmány párosodással! Én nem láttam nevémet a sárba tiporva hűtlen hitves miatt. Napvilágra tárt bűzös keléseiteket elkerültem. Az aranyozott kehelynek csupán az illatát szívtam. Ti fenékig ürítettétek a szégyent, a gyalázatot, és még ez sem volt elég tinéktek. Tartsátok meg a szájalmatokat. A szájalom talán inkább titeket illet, nem engem. Ott lebegek végtelen nyomorúságaitok fölött, az angyalok természete lett osztályrészem, mert ti azt mondtátok, nincs helyem a ti szűkös szférátokban. Tiétek a föld, az enyém a végtelen tér. Durva, anyagiságotok ezer szállal láncol titeket a földi világhoz, lelketek nem merül az áttetsző és végtelen óceánba, ahol megrészegül az én lelkem, mely sivár fövenyeten egyetlen fénysugár után bolyong.”²¹

Az, hogy a memoár odahagyja korábbi fegyelmeztségét, hogy eksztatikus narrációvá válik, hogy a diszkurzív minta, az antik tragédia önfegyelmező, öngyarmatosító követéséről látványosan lemondva mintegy dadogó, máskor meg üvöltő, engedetlen tanúságtétellé vedlik, világosan jelzi az utolsó járható csapást: az önmegismerését – a megsemmisülését és a földdel egygyé válását. Az önmagának törvényt adó változékonyság bensővé tételét. A Tardieu által legbrutálisabban megerőszakolt nyelvben még felfénylik valami eksztatikus hazatalálás az ökoszféra tágas otthontalanságába. Kolónoszba. Théseus pedig, Oidipusz távozásának egyetlen tanúja, térdre rogy, és imáját nemcsak az olimposziakhoz, de Gaiához is intézi.

JEGYZETEK

¹ Michel Foucault: *Herculine Barbin, más néven Alexina B.* Józseveg Műhely Kiadó, Budapest, 1997.

² A foucault-i elmélet lehetséges ökokritikai, vagy legalábbis ökofeminista távlataira vonatkozó gondolat Hódosy Annamára *Biomozsi* c. kötetében is felmerül: „Úgy tűnik a [*Menedék* c.] film annak a demonstrációja lehet, hogy a természet és a nő asszociációja nem általános érvényű, és ezt a hagyományt megkerülve is összefüggésbe lehet hozni a modern patológiát és a környezeti katasztrófát. Valójában azonban a film inkább annak a felismerésében segít, hogy a nő (és a természet) elnyomásának klasszikus feminista terminológiáját és megközelítését – adott esetben – érdemes a fegyelmezés foucauldianus terminológiájával vegyíteni. Annál is inkább, mert Foucault elgondolása a modern »biopolitikáról« eredendően az individuumok fölött gyakorolt uralom azon változásának leírását célozta, amely (többek között) az »őrültség« patologizálását is eredményezte (...). Hódosy Annamária: Ökopszichózis: a betegség mint környezetpolitikai ellenállás. Melankólia, Menedék, Safe. In: H. A.: *Biomozsi. Ökokritika és populáris film.* Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2018, 239.

³ „A két talány – jegyzi meg Horváth Andor – szimmetrikus és ellentétes: az elsőnek »gazdája« van, mármint a Szfinx, hiszen ő kérdez és neki kell válaszolni, minden úgy zajlik, mint egy párviadalban, lehet győzni vagy lehet veszíteni, a második viszont »gazdátlan«, sem azt nem tudni pontosan, kitől származik, sem azt, hová vezet a kérdés, csak azt tudni, hogy isteni büntetés áll mögötte. Az első: feladvány – személytelen és elvont, mint az örök igazság és a találós kérdés. A második: rejtély – személyes és konkrét, mint a büntett és mint a Végzet. Az első megfejtése: *az ember*. A másodiké: *ő, az ember*.” Horváth Andor: Oidipusz, a jövő embere. In: H. A.: *A szent liget*. Tanulmányok a görög tragédiáról. Polis, Kolozsvár, 2005, 80–81. A Horváth Andor által fölvetettek analógiáján elindulva, a Barbin-memoár esetében is könnyen azonosítható az általános felől a személyes irányába haladó tükrörszimmetria. Esetében az első megfejtés: „ő, a (nőből lett) férfi”, majd ennek a megfejtésnek a nonszenszét hangsúlyozó második válasz: „ő, a (halálra szánt) hermafrodita”.

⁴ Lányi András: *Oidipusz, avagy a természetes ember*. Liget Műhely Alapítvány, Budapest, 2015.

⁵ Tengelyi László a sorseseemény fogalmával írja le ezt a folyamatot: „[A sorseseemény] olyan magától meginduló, uralhatatlan módon lejátszódó, föld alatti értelemképződésre utal, amely az élettörténetben új kezdetet teremt.” Tengelyi László: *Élettörténet és sorseseemény*. Atlantisz, Budapest, 1998, 199.

⁶ Michel Foucault: *i. m.*, 35.

⁷ Uo., 13.

⁸ V. ö.: „Túl egyszerű, túlon túl közönséges lenne, ha ő [Teiresziász] máris előadná az egykor történeteket: *ki kell deríteni*, mi történt, mert így határozott az isten. Nem pusztán az igazságról van szó, hanem arról is, miként kell megkínlódni érte.” Horváth Andor: *i. m.*, 79.

⁹ Michel Foucault: *i. m.*, 20.

¹⁰ Uo., 16.

¹¹ Uo., 29–31.

¹² Földényi F. László arra mutat rá, hogy a természettel szembeni romantikus kapituláció, valamint a természet fölötti abszolút humán uralom 18. századi képzete ugyanannak az érmének két oldala: „Az első esetben végtelenségig reprodukálható egyedre redukálódik az ember: személyisége, létezésének egyszeri és megismételhetetlen volta merő fikcióvá válik. A romantikusoknál is semmivé foszlik ez az egyszerűség: igaz, hogy az ember itt nincsen magára utalva, de a természet, amelynek ő pusztá porszeme és »szerves alkotóeleme«, hatalmas hegyként nehezedik rá. (...) A romantika iróniái közé tartozik az is, hogy vágyát éppen az elégítette ki, amitől a legjobban tartott. Más szavakkal: az individuum tökéletes feloldódásának a vágya mögött olyan mazochisztikus vágyak lappanganak, amelyeket csak a szadistává fajuló, a személyiséget valóban fenyegető technika képes kielégíteni.” Földényi F. László: *A kettéhasadt természet. A romantikus természetelmélet csapdája. Liget*, 1998. december <https://ligetmuhely.com/liget/foldenyi-f-laszlo-a-kettehasadt-termeszet/>

¹³ Michel Foucault: *i. m.*, 65.

¹⁴ Uo., 69.

¹⁵ Uo., 91.

¹⁶ Uo., 61.

¹⁷ V. ö.: „Oidipusz, mint minden uralkodó, a hatalom gyakorlása során azokkal az eszközökkel él, amelyeknek hatalmát köszönheti. A rend, amit a Városban meghonosít vagy fenntart, az embert természeti lényként, eszes állatként határozza meg, aki kétlábúnak is csak bizonyos megszorításokkal nevezhető. Ez továbbra is a vadon törvénye, amit a racionális bestia a maga szolgálatába kényszerített. Ugyanaz a perverz hatalom, amelyet a szülei felett gyakorol, teszi képessé Oidipuszt, hogy uralkodjon a szülővárosán. Mindaddig legalábbis, amíg ott önmagát és mások őt idegennek tudják, olyasvalakinek, aki a helyi viszonyokon kívül áll, pártok és előítéletek felett. Elmondhatjuk tehát, hogy hatalmának legitimitása a modern racionális uraloméhoz hasonlatos: vélt kívülállósága igazolja (...). Igazságos csakis az ilyen bíró lehet, gondolják Kant nyomán még ma is sokan, aki nem akar semmi mást,

mint amit mindenkinek akarnia kell: a törvényt. Oidipusz története azonban arról tanúskodik, hogy a semleges kívülállás vélelme tudatlanságnál nem egyéb (...).” Lányi András: *i. m.*, 22-23.

¹⁸ Uo., 56–57.

¹⁹ „[A]zok a törvények, amelyek alapján a szabadság különös képességével megáldott lény választ jó és rossz között – tehát az erkölcs törvényei –, ugyanazt a szabályozó szerepet játsszák a társadalomban, amit a természet törvényei töltenek be az evolúció folyamataiban. (...) De törvény ez is, amely elpusztítja, aki vét ellene, mert csak céljaink megválasztásában vagyunk szabadok, és nem abban, hogy elfogadjuk-e az erkölcsi törvény illetékességét tetteink felett. Az ember erkölcsi lény, mert számára az erkölcsi igazság lét és nemlét kérdése: ha elvétí, ugyanúgy elpusztul, mint a szarvas, aki rosszul méri fel a lába előtt megnyíló szakadék szélességét, és a mélybe zuhan.” Uo., 72. Voltaképpen ugyanezt állítja Marx Bagi Zsolt értelmezésében: „Kulturális tevékenység az a tevékenység, amely nem egy tőle független természettel szemben gondolja el magát, legyen az a természet akár a fizikai természet, akár a tőke. »A természet az ember szervetlen teste, tudniillik a természet, amennyiben maga is nem emberi test. Az ember a természetből él, ez azt jelenti: a természet az ő teste, amellyel állandó folyamatban kell maradnia, hogy meg ne haljon. Hogy az ember fizikai és szellemi élete összefügg a természettel, annak nem más az értelme, mint hogy a természet összefügg önmagával, mert az ember a természet része.« (Marx, 1977: 41.)

Az, hogy az ember a természet része, nem jelenti azt, hogy itt egy valamiféle naiv naturalizmussal volna dolgunk, éppen ellenkezőleg. Az ember csak akkor kerül egységbe a természettel, csak akkor válik a természet az ő testévé, amennyiben azt nem mint vele szemben állót ragadja meg. Az a folyamat, amelyben az ember a természetet a saját testévé teszi, nem más, mint a történelem, vagy még pontosabban a természettörténet, avagy a mi kifejezésünkkel a kultúra.” Bagi Zsolt: *Az esztétikai hatalom elmélete. Kulturális felszabadítás egy újbarokk korban*. Napvilág Kiadó, Budapest, 146–147.

²⁰ Michel Foucault: *A szexualitás története. A tudás akarása*. Atlantisz, Budapest, 1996, 48–49.

²¹ Michel Foucault: *Herculine Barbin, más néven Alexina B.*, 87–88.

Amik Annamária – György Andrea

VÁZLAT A VÍZRŐL

TAMÁS DÉNES: A TÓ. LECTOR KIADÓ, MAROSVÁSÁRHELY, 2023.

GyA: Tamás Dénes legutóbbi könyve izgalmas kérdéseket vet fel. Kezdjük a műfajával. (Kis)regényként lehetne meghatározni, de a belesűrített intellektuális anyag, a természethez és a műalkotásokhoz fűzött filozofikus reflexiók az esszé felé közelítik a szöveget. *A tó* egyfajta kísérleti mű, amelyben az esszéisztikus szövegbetétek, az „agyi szikrázások” túlsúlya nemcsak megbontja, hanem szinte teljesen háttérbe szorítja a történetmondást.

AA: Műfaji meghatározása a címlap szerint: képeslapok egy regényből, de a túlzóan absztrakcióba hajló leírások miatt éppen a képiség sérül. A fosztóképző gyakori használata („megfoghatatlan”, „áttekinthetetlen”, „kimeríthetetlen”) a természetélmény amolyan apofatikus megragadását próbálja megvalósítani, de a kivitelezés inkább az elmondónak a tehetetlenségéről, mintsem az elmondhatatlanban rejlő kvalitásról tanúskodik.

GyA: A regény epikus magja eléggé csenevész, épp arra jó, hogy ürügyet szolgáltatson a gondolatosság kifejtéséhez. Bár nincs lineárisan kibontakozó cselekmény, ami nekem kimondottan jólesett, mégis felfejthető egy központi történet: a gyári munkásé, aki egy évtizeden át naponta elzarándokol a kisvárosi képtárba, hogy egy kiállított tusrajzot szemléljen.

AA: A szűkös cselekmény ellenére érzékelhető egy triptichonszerű szerkezet: a személytelenségre törekvő természetleírást követi a gyári munkás életképe, amely végül az emberi alkotásokra tett hivatkozásokkal teletűzdelt záró meditációba fordul. Hogy ezt történetként – alakulásként – kell elképzelni, maga a szöveg jelzi a munkás színre léptetése után: „de már nem ugyanaz a világ volt a kátlanban, mint eddig”.

GyA: Ezt a „kerületi fazont” zavarba ejtően nagy művészi és spirituális éhség emészti, amit elsősorban képzőművészeti alkotások szemlélésével és a róluk való beszéddel csillapít, és csak másodsorban alkohollal. (Először a múzeum, utána a kocsmá.) Ő az ideális befogadó, olyan, mint Eco ideális olvasója vagy a szintén csak elméletben létező tökéletes színházi néző. Nem

lép be a tájképbe, hanem egy külső nézőpontból mutatja be úgy, hogy képzeletben tovább fejleszti, rajzolja, társalkotójává lép elő.

AA: Minden meditatív tapogatózás kifelé irányul, és ez az extrospekció akár azt is sejtethetné, hogy az önvizsgáló kérdések megválaszolására tett kísérlet kudarcra irányította kívülre a szemlélődést. Talán efelől értelmezhetjük a „felhőmozinak” titulált filmes hivatkozások képsorát: a nagyok már bejárták a terepet, és nem találtak választ. „Mintha végre valami be akarna fejeződni odafent. De már nem azzal a reménnyel, hogy kirakódik a puzzle, s összeáll a történet.”

GyA: Számára egzisztenciális tevékenység a kép („ajtó az örökkévalóra”) szemlélése, amely létértelmező funkciót kap. Amit ő csinál, mélyen szakrális cselekvés, egyfajta imádságképpel, és mi, az olvasók ennek a folyamatát és eredményét követjük nyomon. Feltárja a tusrajz világát, mi pedig követjük őt. A kérdés csak az, hogy regénynek nevezhető-e az eredmény? Olyan, mintha Heidegger Vincent Van Gogh *Parasztcipők* című festményéről írott művészetfilozófiai értelmezését „regényesítené”, kevés sikerrel. Tamás Dénes félúton megáll szépirodalom és esszé között, ami nem lenne baj, ha nem akarná szépirodalomként meghatározni művét.

AA: A narrátor egzisztenciális töprengései ebben az öneszmélő emberi perspektívát kizárni próbáló természetfókuszú kísérletben olykor üres frázisok: „ahol élet, ott emelkedés is van”, „minden igazi magasság a lent, az alap elvesztésével veszi kezdetét”. Interszubjektív emberi nézőpont nélkül nemcsak tárgyatlanná, hanem hiteltelenné is válnak az elmélkedések. A kérdés csak az ember számára lehet valós téttel bíró kérdés.

GyA: *A tó* főszereplője viszont a tusrajz, illetve a rajta látható vadregényes táj: „egy hegycsúcs, alatta sziklás katlan, benne két tó, egy nagyobb és egy kisebb, keskeny földnyelvvvel elválasztva”, amelyet valóban nagyon élvezetesen, érzékletesen mutat be. Élvezted a természetleírásokat?

AA: Nyelvezete bojkottálta az esztétikai élményemet, bár a „megtartódik”, „beleégetődik”, a tévékészülék „vevésnek” nevezett üzemmódja „vétél” helyett, a komikumba hajló „fent is felhő, lent is felhő”, „bemozdul” elkönyvelhető regionalizmusként is. Nemcsak a narrátori megfigyelés pusztá ténye cáfolja a szemlélő hiányát, hanem az ilyen kifejezések, mint: „augusztusban is fehérén villogó hófolt” (az emberi időszámítás jelzése), „belefeledkezés” (kié?), „pillantásokat magához vonzani” próbáló kisebbik tó (kinek a pillantását?), „érthetővé válik a táv” (ki számára?), mind azt jelzik, hogy ez az érthetetlen világ mégiscsak valakinek a világa, akinek kezdenie kell valamit a világával.

GyA: Engem vittek magukkal a tájleírások, amelyek mintha a romantika természetélményét tükröznék. Azt sugallják, hogy a természet mindent átható ősfurma, titkos tudás, a hegy és a tó (a két jól ismert, a romantikusok által kedvelt toposz) pedig az ember egzisztenciális elmélkedésének a színtereként jelenik meg. Az emelkedett, fenséges narrátori hangot egy alkalommal szándékosan megtöri az emberi szemét, egy kiürült, tóba hajított CAMPINGAZ feliratú gázpalack groteszk szólama. A gázpalack öntudatos monológjából egyértelművé válik, hogy a tó tudatos szennyezésére, tehát elpusztítására törekszik.

AA: A Jevgenyij Vodolazkin *Lauros*ának középkori erdejében eldobott műanyag palacktól eltérően, itt nem feloldja az időbeliségből származó emberi kötöttséget, hanem éppen az időben bekövetkező antropogén rombolás véglegességét sugallja a természet, azaz a tó testébe töviseként fúródott tárgy.

GyA: Angyal, de egy istennő is meglátogatja a tavat, mindketten méltó partnerei a fenséges természetnek, velük szemben az emberek azonban a táj nevetségesen kicsiny, nyájszerű, szánakozásra méltó elemei, „omelette, tojásrántotta emberek”. Közülük kettő válik ki: a nő, aki meztelenül beleveti magát a tóba, és úszni kezd benne, a másik pedig a szerzetes, csuhában, aki bottal veri a tó felszínét. Hogyan értelmezted a megjelenésüket?

AA: Kifejezetten érdekesnek tartom e két kiemelt emberi szereplőt. A nő az eredendő másság megtestesítője, a szerzetes pedig a keresztény hagyományban az önmagával a legkeményebb harcot folytató, világot megtagadó ember arca. A völgyben meghúzódó kolostor képét a *Háború és háború* ki-útkeresőinek reményeként értelmezem: „Mintha volna menekülés innen.” A rögtön ezután feltűnő nő egyértelműen Éva-motívum. Ezt megerősíti a megjelenését követő, a lét értelmére vonatkozó kérdések sorozata, ami az úzás jelenetével együtt erőteljesen hajaz Maurice Blanchot *Thomas, a rejtélyes árny* című filozófiai regényének Éva-szerű női alakjára. A Másik titokzatos jelenléte nem válaszokat ad, hanem lehetőségessé teszi a kérdezést, ugyanis van kivel együtt töprengeni (talán ezért is tűnt számomra hitelesebbnek a könyv második fele). Hogy a tó viszont hallgat, mert nincs mit mondania, így akár megnyugtatóan perszonalista következtetés is lehetne, bár a vizet püfölő-kérdező szerzetes nem így gondolja...

Nagy K. Krisztina

AMI TÚLÉLI A TAVAT

CLAIRE-LOUISE BENNETT: *Tó*. FORDÍTOTTA LÁZÁR JÚLIA,
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2022.

Claire-Louise Bennett eredeti nyelven 2015-ben, fordításban 2022-ben megjelent kötete, a *Tó (Pond)* kísérleti regény, prózavers, napló. Egy írószági településen élő névtelen női elbeszélő intenzíven összpontosított megfigyeléseit, naplószerű elmélkedéseit, felidézett emlékeit, lírai megnyilatkozásait rögzíti. Nem egymásra épülő, kronologikusan rendezett történetek sora, hanem bensőséges hangulatot árasztó, kiszámíthatatlan gondolatfolyam. Főszereplője az elbeszélő és az őt körülvevő természet. A *Tóban* tulajdonképpen „alig történik” valami, narratív szempontból nincsenek váratlan fordulatok, csavarok, az egész mintha egy hosszú és rendkívül intim gondolatmenet volna, amely az elbeszélő magánytapasztalatát és a természethez fűződő viszonyát járja körül. A környék, ahol a fák, virágos kertek, veteményesek, tavak, bokrok, állatok jelenléte dominál, egyfajta *locus amoenus*-nak tűnik, de mindvégig kérdéses marad, hogy a természetközeli mindennapok milyen érzést keltenek mind az elbeszélőben, mind az olvasóban. A *Tó* ugyanis nem állít, hanem felvet és nyitva hagy kérdéseket: nem egyértelmű, hogy a magányos, vidéki hétköznapi idillikusak, unalmasak, kellemesek, ijesztők vagy monotonok. A szöveg ritmusát az elbeszélő által megélt események, gondolatok intenzitása alakítja.

Az elbeszélő-lírai én csapongó gondolatmenetét 20 rövidebb-hosszabb fejezet rögzíti, melyek néha szorosabban, de általában kifejezetten lazán kapcsolódnak egymáshoz. A szöveg struktúrája rendhagyó: amellet, hogy próza és líra váltakozik benne, a klasszikus történetmesélés, visszaemlékezések, elmélkedések, naplóbejegyzés-szerű feljegyzések, elnyújtott leírások, heves eszmefuttatások sora alkotja a szöveget, így a narráció keretei néhol szétfeszítettek. A szöveg egy angolkerthez hasonlít, amelyben a történetek és az elmélkedések szabálytalanul, zabolátlanul, szabadon helyezkednek el. A kiszámíthatatlanság és a kíváncsiság hajtja az olvasót ebben a „vad” szö-

veg-kertben, amelynek első, *Út a sötétbe* című fejezete is mintegy behív, bevezet ebbe a kertbe, s amelynek az utolsó fejezete, a *Régi terep* szintén rájátszik a szöveg szimbolikus térbeli elhelyezkedésére, valamint arra, hogy már ismerjük azt. A szöveg sodrása élővé teszi azt, annak ellenére, hogy sokszor a benne leírt monoton hétköznapi teendők közben az idő mintha megállna. Ezt az érzést a gyakori felsorolások, a növények, gyümölcsök és zöldségek folyamatos emlegetése, ismétlődése tovább erősíti. Az olvasó mégis sodródik, és amint esélye lenne „elunni” magát, egy újabb meglepő nyelvi megoldással találkozik, egy friss versbetéttel, egy teljesen oda nem illőnek tűnő eszmefuttatással, egy meghökkentő emlékekkel. A hétköznapi témák monotonitását a bravúros nyelvi és narrációs megoldások billentik ki, és kölcsönöznek lüktetést a szövegnek. A rendkívül bizalmas és intim hangvétel révén az elbeszélő beavatja, bevonja az olvasót a mindennapjaiba, a gondolataiba, a magányába.

A szöveg-kertre azonban nem egy romantizált, érintetlen paradicsomi állapot jellemző, ebben a természetközeli környezetben a technológia átható és elengedhetetlen jelenlétével találkozunk (ezt legerőteljesebben a *Forgatógombok* című fejezetben figyelhetjük meg, de a háztartási gépek, az internet, a kerti gépek is elválaszthatatlan részei ennek a természetközeli világnak). Másfelől egy domesztikált természettel találkozunk, ahol az emberi jelenlét, az emberi beavatkozás igen hangsúlyos, olykor már zavaró, tolakodó. „Biztosan főzött teát, mielőtt még elindult volna figyelmeztető táblát kihelyezni a tóhoz, pedig a vize minden, csak nem mély. Ha rajtam múlik, biztosan nem jelzem táblával, hogy a tó az tó, akkor már inkább kiírom, hogy Moslékvödör, vagy hagyom az egészet. Persze, tudom, hogy az egész arra jó, hogy ne essenek bele a szaladgáló gyerekek, (...) de akkor sem értek egyet a felirattal.” (27–28.) A tó mellé biggyesztett „vacak furnérlemez”-re írt *tó* feliraton való elmélkedés fontos szöveghely, ugyanis itt határozottan kirajzolódik az elbeszélő álláspontja, meggyőződése, miszerint a megjelölés, az emberi beavatkozás feleslegessé és zavaróvá teszi a természet magától értetődő, eredendő, eleve adott jellegét. A „tolakodó jelzés” révén a természet biztonságot nyújtó, tiszta közegébe bekerül valami oda nem illő, valami mesterséges: azáltal, hogy a jelölések közvetítővé válnak, megszüntetik a természettel való közvetlen kapcsolódás lehetőségét. A jelölő ily módon mintha eltávolítana, elidegenítene a jelölttől.

A regény eredeti angol címét kitevő „pond” jelentése ’kisebb tavacska, kerti tó’. Aligha róható fel a fordítónak, hogy a cím fordítása pontatlan, hiszen nincs erre külön szavunk a magyarban. Viszont más értelmezési ho-

rizontba helyezi a szöveget a *Pond* cím, mint a *Tó*, amely kapcsán talán előbb jut eszünkbe egy nagyobb tó, kint a szabadban, mint egy kis kerti tavacska, amely inkább dekorációként szolgál, és legtöbbször mesterségesen létrehozott. A szövegbeli tó nemcsak a magyar olvasót vezetheti félre, magát az elbeszélőt is megtéveszti: „[a Tó tábla] Biztosan túléli ezt a kis tavat. Aminek nagyon sekély a vize. Pedig mindig hittem a feneketlen mélységében. De egy nap, amikor bedobtam valamit, amitől szabadulni akartam, egy értékes, törött tárgyat, nem süllyedt el, csak lemerült. Valahogy beékelődött és borzasztóan látható maradt.” (37.)

A *tó* felirat az elbeszélő szerint túléli a valós tavat, amelynek jelenlétére figyelmeztet. A jelölő túléli a jelöltet. Bár a felirat a táblán zavaró, intimidáló, elidegenítő az elbeszélő számára, éppúgy figyelmeztet, megjelöl a borítón a könyv címe: *Tó*. Vajon a regény, a könyv mint materiális hordozó is túléli azt, amiről szól? Túléli a *Tó* a magányt? A leírt szó véglegességén, az írás konzerváló, megörökítő funkcióján való elmélkedés a szöveg során többször is megjelenik, ahogyan az írásra és olvasásra való reflexió is: „Ha egyszer leírtam egy szót, az már visszavonhatatlanná vált, mintha elrabolták volna. Folytattam, belesüllyesztettem a szavakat a papírba, talán azon tűnődve, ki vagy mi fogadja be őket?” (109.). Az írás egy meditatív, a magányt ellensúlyozó cselekvésként jelenik meg. Az elbeszélő befelé fordulása hangsúlyozza az írás előnyben részesítését a beszéddel szemben: „...és ne érezzék szükségét a beszédnek, ami minden rossz forrása” (22.). Az elbeszélő irányított figyelmével találkozunk: „...kissé jobban magamba gubóztam, kevésbé figyeltem kifelé” (23.). Ebben a világban a jelenlét belülről fakad, és a külvilág az, ami megzavarja: „mivel még nem voltam igazán jelen, nem tudtam, hogy szeretem a dolgokat” (24.). A kifelé figyelés legtöbbször a természet megfigyelésében merül ki, olykor a szomszédok ház előtt zajló beszélgetései, a munkások zavaró párbeszédének hallgatása közben.

A magány terei hibrid terek, nincs éles határ a természeti és az emberi között, nem különül el kategorikusan az ember és az állat, a természetes és a mesterséges: „az én házamban például egy ideig szénát tároltak, de nagy valószínűséggel néha egy-egy vemhes tehén is itt talált nyugalmat” (27.). Az emberi beavatkozást gyakran természeti metaforák fejezik ki, ezzel is körvonalazva a természet és az ember élővilágának egybeolvadását, együtt élésük szétválaszthatatlan jellegét: „Nem akarok arról hallani, hogyan húzták elő a házamat a hegy oldalából. Illetlenség, tudom, de valahányszor ezt hallom, egy magzatmáztól nyákos, nyúlánk borjút látok, amint oldalvást kirángatják az anyja zsibbadt, reszkető hátsójából.” (34.) Nemcsak az ember befolyásolja

a természetet, hanem fordítva is érvényes: a természet is beleér, belenyúlik a szereplők életébe, intim szférájába. A szomszéd plédje egy levedlett hüllőpáncélhoz hasonlít, az elbeszélő dereka egy elröpülni készülő madárhoz.

Bennett nagyon tudatosan használja, irányítja a nyelvet, a bensőséges, titokzatos és kifürkészhetetlen nyelvet. Ahogy az elbeszélő fogalmaz: „Azt még nem tudom, milyen az első [nyelvem], ezért egyelőre angol szavakat használok a dolgok kifejezésére.” (31.) Ezek a szavak lehetnek tolakodók, termékenyek vagy éppen a magány megörökítésének eszközei/a magánytapasztalat jelölői, de mindenképp egy rendkívüli olvasmányélményt nyújtanak. Ha a szomszéd sekély vizű tava ki is szárad, a *Tó* megörökíti azokat a történeteket, gondolatokat, impulzusokat, melyeket a természet és a magány szül.

Vida Gábor

ÖKOLEVÉL

Édes néném, bő tíz éve már annak, hogy ismét falun lakom, de azt nem mondhatom, hogy itt is élek, mert abból, amit mezőgazdasági tudásom lehetővé tesz, én sem bírok megélni. Van itt még sok magamhoz hasonló, akik nem, vagy mert keveset tudunk, vagy mert amire szükségünk van, azt ebből nem lehet. Akárhogy is van, ebben a dologban a mai világ környezeti problémáinak a summája benne foglaltatik. Egy ásóval és egy kapával senki nem tud annyi zöldséget termeszteni, hogy az árából Hajdúszoboszlón nyaralhasson, ehhez még három kapa sem elég, ehhez már traktor kell, és szubvenció. A traktorhoz meg üzemanyag, a szubvencióhoz pedig politikai döntés. Ilyen egyszerű. Mikor a döntés megvan, kis szobában kis parasztok, nagy szobában nagy parasztok kitöltik az űrlapokat – a gazdák. Szoboszlón öregesen bugyog tovább a termálvíz.

Parasztok ma már természetesen nincsenek. Egyszer észrevettem, hogy a román irodalom tankönyveiből törölték ezt a szót (*tăran*), mezőgazdász (*agricultor*) lett belőle és farmer (*fermier*), pedig bő tíz éven át minden végzős generáció a román paraszt irodalmi alakjából érettségizett. Azt nem tudom, hogy a magyar irodalom hol tart most ezzel, ha esetleg Móricz Zsigmondot is revízió alá kell venni, mint Jókait, akkor mi lesz? Különböznél a parasztot is olyan hangsúllyal mondani, hogy ne legyen sértő. Azt is ideírom, édes Néném, bár nem tartozik szigorúan a tárgyhoz, nekem az *Erdély-trilógia* nem tetszett, valami olyat akart lépni vele Zsigabá, amit még ő sem léphetett meg, pedig beleadott mindent. Túl sok remekművet senki sem írhat. Láthatja már ebből Kéd, engem a történelmi Erdély alig foglalkoztat, de ha filmet kellene csinálni, akkor Passuth regénye (*Négy szél Erdélyben*) sokkal alkalmasabb erre, mint bármelyik. A pozitívista szemléletnek is megvan a maga haszna: érthető, a tény tény, a mondanivaló pedig világos. Ám ahogy mondtam, engem ma már inkább a természeti dolgok érdekelnek, és nemcsak a jelen szövegben. Mert miközben a gazdasági, társadalmi, infrastrukturális alulfejlettségen keseregünk és dühöngünk, micsoda egy szó ez is, alulfejlett (*subdezvoltat*), tehát keseregünk és dühöngünk, hogy semmi nem

olyan, amilyen kellene legyen, ennek az ittfelejtett természeti környezetnek a felszámolását sürgetjük, a haszon nevében és Szoboszló termálvizeinek ígéretével, all inclusiv.

Úgy van, édes Néném, hogy a szomszéd házsor kertjei mögött kanyargó patakon túl rövidesen egy autópályaszakasz fog épülni, amely nélkül az erdélyi meg a romániai kibontakozás aligha mehet végbe. Biztos lesz hangfogó kerítés hozzá és alagút, amin a vadak, felüljáró, amin mi, szelídek átkelhetünk. A kisajátított kukoricásokért nem nagy kár, lapály és kaszáló is marad elég. De én azokat a széttúrt dombokat és letarolt erdőket, amelyek az építés nyomán maradni fognak, módfelett sajnálom, szoktam látni repülőből, hogy mivel jár a haladás. Az erdőért is volt érdemes még itt kitarítani, tájba vetve élni. A növényzet majd megint birtokba veszi a tájsebeket, a vadállomány megszokja, én viszont ehhez már öreg vagyok, és szívesen lemondanék a várható haszonról. Ha meglesz, mondja a szomszédom, akkor három-négy óra alatt Szoboszlón tudunk lenni. Mondtam neki, onnan is bárki három óra alatt ide tud majd érni, az is, akire semmi szükség. Különbösen is a lakosság jelentékeny részének fő elfoglaltsága, hogy megy valahonnan valahova, mindig gyorsan és mindig türelmetlenül, ingerülten.

Hogy nincs autóm, azon még azok a hölgyek is elcsodálkoznak, akik amúgy irodalmi és emberi értéket nem vonják kétségbe. Bárhogy is számolom, édes Néném, az én ökológiai lábnyomom alig fele akkora, mint a gyenge európai átlag, pedig semmiben sem szenvedek hiányt. Nem is vagyok primitív. Négyórányra lakom a Deák tértől, lemértem az időt, és így a legolcsóbb: busz, busz, repülő, busz, metró. Erre közelebb, arra hamarabb, mondja a székely. Néha tényleg arra vágyom, hogy két hétig ne kelljen még a szomszéd faluba se átmennem. Emlékszik, édes Néném, arra a jelenetre, mikor Lúdas Matyit elküldi az anyja libával a vásárba, pedig huszonegy éves, de még nem járt a falu határán túl. El is kezdődik ott a magyar irodalmi modernitás, véget ér a boldogság, jön a szenvedéstörténet, ami azóta is tart. Nem jut mindenkinek liba. Ha jutna, nem kellene szerencsét próbálni. Vagy ha mégis kell, akkor viszonylag hamar egy embernek hét libája lesz, egynek három és a többinek egy sem. Ez a modernizáció, Balzac erről már mindent tudott. A kapitalizmus kritikájára én egy szót sem akarok most vesztegetni, úgyis leperreg. Attól viszont ma is szomorú leszek, amikor eszembe jut, hogy egy magyar filozófus milyen okosan érvelt amellett, hogy a kapitalizmus a legjobb és az egyetlen értelmes világrend. Aztán rájött, hogy tévedett, nem gyakori nálunk az ilyen típusú felismerés, kritikai észrevételeit azóta is olvasgatom. Viszont azt nem tudta megmondani, hogy majd a kapitalizmus

képes lesz-e a saját rendszerszintű összeomlását is integrálni, mint eddig mindent, vagy erre már nem képes. Ez pont olyan metafizikai kérdés, mint az, hogy ha egy kígyó a saját farkánál fogva lenyeli magát, akkor mi lesz? Nehogy azt mondja, hogy ez állatkínzás, édes Néném. Az állatok egy része jobban bírja a gyűródést, mint az ember, amelyek nem, azokat már kipusztítottuk, vagy folyamatban van a kihalásuk. Amelyek viszont kibírják az embert, azok majd fel is falják. Ha lehet hinni a földtörténet tanulságainak, akkor az élővilágért nem kell aggódni, csakis az emberért. Ugyan kit fog majd érdekelni, hogy az atlanti vagy a csendes-óceáni lazac tenyészthető olcsóbban és nagyobb haszonnal, ha nem lesz tenyésztő, felhasználó és haszonhúzó, csak medve. Ha komolyan vesszük a földtörténetet, ahhoz sem kell nagy képzelőerő, hogy megértsük, az ember minden kártékonyásával együtt nem egyszerűen a klímaváltozás okozója, hanem a produktuma, az utolsó nagy eljegesedést követő olvadás nélkül nem is létezne.

Amikor még geológusnak készültem (vö. termásvíz, Szoboszló), minden szakember egyetértett abban, hogy a mostani felmelegedést újabb lehűlés fogja követni, csak nem tudni, mikor. A földtörténeti ciklusok ismétlődéseket mutatnak, jégkorszak is négy volt a harmadkor óta, mi a negyedik legvégén élünk. Hogy velünk mindennek vége majd, az egy vallási képzet, amely tudományos modelleket használ, de alapvetően vallás, a híveinek ingerültségén ez jól érződik. A ciklusok képzete is vallási eredetű, meg az a gondolat is, hogy a világ egyáltalán létezik. És ha egyszer nem lesz? Ki fog helyettem jeges kávé inni? Honnan lesz kávé, és ki viszi le majd a szemetet? Jég nem lesz, legalábbis a számítások szerint. Az elmúlt években a gondolkodásunk léptéke furamód átalakult. A klímatudós ma években számol, és szimbolikus másodpercekben, amelyek még talán adva vannak. Régebb a geológus évmilliókkal dobálózott, amelyeknek alig volt emberi relevanciájuk. A klímatudós neológ, a geológus ortodox – legalábbis a szójáték kedvéért. A klímatudós haladó, a geológus maradi. A klímatudós be szeretne avatkozni, a geológus tudja, hogy nem lehet. Gyors, azonnali, gazdaságos megoldásra van szükség, hisz pontosan tudjuk a probléma igazi és végső okát. Pedig nem tudjuk. Ha biztosan tudunk valamit, nem kell moralizálni hozzá. A modernizáció hitette el, hogy van biztos módszer, ez akarati kérdés, politika, morál, szervezés, pénz és egy kis idő. Lennie kell, ez az imperatívusz. Időnk van a legkevesebb, a műszereken vibráló számok drámai visszszámálást jeleznek, megint egy határidő, egy verseny, ami a legjobb serkentő, és aztán jön a letargia, ha véletlenül nem sikerült megnyerni. Mintha az emberi létezésnek az volna a finalitása, hogy a visszszámáláló órát az utolsó

másodpercekben megállítsuk. Rossz amerikai filmek nagyjelenetében szét kell kapcsolni a bombát, később esküvő lesz, a hős meg a hősnő házasodnak össze, onnan sem késhtünk el. A giccs alapvető társadalmi szükséglet, megnyugtat és felemel, ha nem velünk történik, el sem hisszük. Az utolsó klímacsúcs, ahol a világ kedves és gonosz hatalmai aláírják a végső egyezményt, amelynek betartásával a probléma megoldható, egy szappanopera fináléjába kívánkozik, vagy a *Jelenések könyvébe*.

A világ egyik legszebb cseppkőbarlangjában (Grotte di Castellana) mesélte az idegenvezető, hogy amikor százezer évvel ezelőtt olvadni kezdtek a gleccserek... Miért kezdtek olvadni a gleccserek, ezt szerettem volna megkérdezni, de nem hiszem, hogy tudta a választ. Mióta viszont a rómaiak az utolsó tölgyfát is kivágták azon a vidéken, sok-sok métert süllyedt a karsztvíz, sok helyütt el is tűnt, kiszáradtak a források és a patakok, nyáron ott nem jó. Mióta az Alpok és a Kárpátok erdeit jórészt kitermelték, a Duna-delta háromszorosára nőtt, a hordalék nagy része itt rakódik le. Eurázsia felszíni édesvízkészletének nagy részét egyszerűen leengedték a tengerbe, ahogy a Balatont is le akarták, ahogy az Ecsedi-láptól is meg lett szabadulva. Am hogy Belső-Ázsia kiszáradását mi okozta, mikor ott ilyen tájmérnöki aktivitás nem zajlott még, arról Stein Aurél is azt írta 1911-ben, hogy további vizsgálódást igényel. Ő is tudott már a Föld általános felmelegedéséről, nem ma találták ki, csak a világsajtó mostanság értette meg a téma grandiózus voltát. Rá fog unni, mert még mindenre ráunt. Valószínűleg egy érdekesebb, gyors megoldást kívánó probléma fog jelentkezni, amelyben a visszszámolás vibráló fényei erősebbek. A jövő mindig sürges. Én pedig, édes Néném, azzal a furcsa élménnyel maradok immár életem végéig, hogy amikor az első angol nyelvű újságcikket végre el tudtam olvasni, abban arról értekeztek, hogy a marhák által termelt fíng metántartalma pusztítja a Földet. Azt gondoltam, töredékes még a nyelvtudásom, nem értem jól. Pedig jól értettem. Kiszámolták, hány marha, hány fíngás, az mennyi metán. Mondtam magamban, felebarátom, ha láttál volna kitörésben levő gázkutat, amelyből percenként tízezer köbméter metán tör a levegőbe, ezt a cikket nem írtad volna meg, menekültél volna te is. Mindig a mértékkal és a léptékkal van csak baj, mert a számok nem hazudnak, a számokkal áltatjuk magunkat.

Összevissza kalandoztam, édes Néném, ahogy szoktam, de mivel kevés problémára tudok megoldást és kevés kérdésre pontos választ, ez még egy ideig így marad. Jön a tavasz, és ha belegondolok, milyen pusztítást végeztek tavaly a csupaszcsigák a kertemben, kiráz a hideg, az idén sem volt igazi tél.

Szeretek nyáron meztláb járni. Sokan voltak a csigák, hemzsegték, néha elfogott az undor. Ők is Isten teremtményei, már ha van Isten, de semmi keresnivalójuk itt. Ha mérgezem őket, állatkínzás, azt írta valaki. Ha megesznek mindent, az nem. Másvalaki mondta, vegyek indiai futókacsát, az felzabálja őket, mondtam neki, a rókát is én etessem, hát őrzője vagyok-e én a táplálékláncnak? *Il faut cultiver notre jardin* (Voltaire).

Édes Néném, én a klímakatasztrófa ellenszerét ismerem, el is mondom Kédnek gyorsan, amíg el nem felejttem, vagy valami újabb ostobaság ki nem szorítja a fejemből. Az a baj, hogy ezt mindenki tudja, így nem lehet szabadalmaztatni. Kevesebbet kell enni, és többet mozogni; kevesebbet kell inni, és csak jót; kevesebbet kellene fölöslegesen utazni, és lassan; abba kell hagyni az oktalan versengést, de a sakkozást például nem; le kell szállítani a focisták, a filmszillagok és a korrump hivatalnokok bérét, nem dolgoznak ők meg azért... Tudnám ezt még folytatni, de belátom, ha rövid ideig mindenki annyit fogyasztana csak, amennyire szüksége van, a mai világ alapjaiban rendeződne meg, ha pedig sokáig, olyan folyamatok indulnának el, hogy a végén fókák úsznának a Balatonban, és a kaviár megint a szegények eledele volna, mint Bizáncban, amikor csak a gazdagok ettek kenyeret. Hogy mindenkinek mennyi az elég, azt majd tudományos számítások alapján döntenek el, aki sokat emittál, keveset kap. A klímaaktivisták által vizionált diktatúra ugyanolyan bestiális lesz, mint bármely másik, Mona Lisa tudna erről mesélni. Máris fázom, édes Néném.

Van abban egy kis *pikantér*, hogy szép és okos hölgyek, akik furcsállják, hogy nincs autóm, nyáron huszonkét fokot szeretnek a lakásban, télen viszont huszonötöt vagy huszonhetet inkább, hogy lehessen trikóban járni. Nem nagy ez a különbség, de ha jobban megszámolja, akkor a valósághoz mérten olykor negyven fok is lehet. Évi fél centi óceánszint-emelkedés is összejöhet majd ebből, ha a tudósoknak igazuk van: hány marha, hány fíngás, hány fok? Mert nemcsak a nők fáznak télen, és utálják a nagy meleget nyáron, hanem már a férfiak is, energetikailag a hűtés is fűtés, ilyen furcsa dolog a termodinamika.

Mindazonáltal, édes Néném, én azt egyáltalán nem tartom erkölcstelen dolognak, ha Kédnek akár húsz pár cipője is van, legyenek azok bőrből, műanyagból, gumiból vagy fából. Hadd szeressem én is cserébe' a félig véres marhasültet. A nagyanyámnak egy pár cipője volt, nyáron csak akkor húzta fel, ha templomba ment. Sosem evett marhasültet, pedig nem volt vegetás, ők parasztok voltak, ahogy az Móricznál meg van írva.

Lesznai Anna

(1885 – 1966)

RIGÓFÜTTYRE

Síkolt a rigó repeső füttye a lomb közt:
„A tavasz, a tavasz, már másé, már másé, már másé.”
Illatos hajkoronájuk díszében ragyogván
Jönnek a mások.

Érted-e?... delet dobbanó szívvel megállni kék kikeletben
Érted-e?... mást szólít már szállván a tavaszi szél.
Lobbanó fürttel az orgonabokrok nem néked
Ontják a vérük.

Nem sorsodat rejti a rügy már; zsendülő lombon
Nem néked kell általtörnöd vérző ajakkal.
Nem néked fonódik új kéjek töviskoszorúja!
Nem téged hívnak.

Te állj meg, te állj meg, te állj meg, sohase mozdulj.
Arany nyaradért fizess meg minden tavasszal!
Keskeny a nyár pallója s hídja a délnek
Ingó szivárvány.

Állj meg keményen, mint őskori templomi szűzek,
Szent serleget hordva bűvös márványkarokkal.
Ha sűrű örömmé erjed nedve örömmek
Meg ne inogjál.

S ha néha tűzpiros alkony pillangószárnya
Illó olajja seprí a serleged színét,
Te állj meg, sohase fussál dalos sikollyal
Neki az éjnek.

Megtudtad: ez a tiéd, a kéjeid kertje.
S mert kerted van, nem lehet kerted az egész világ.
Áldott elérés ára érett megállás...
Nincsen tovább már.

Mint őskori templomok lánya alázatos márványkarokkal
Hordozzad szíved: számodra szíved az egész világ.
Keskeny a nyár pallója, de vezet végtelen véghez.
Keskeny a sorsod, de rajta Istenek járnak.
Állj meg, ne mozdulj.

A tavasz, a tavasz, már másé, már másé, már másé.

NÉVJEGY

Ne mentjük meg,
arra várunk elegenden,
befeljük róla.

Hilde Csönv

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap,
Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982